

EXHORTACIÓ APOSTÒLICA
EVANGELII GAUDIUM
DEL SANT PARE
FRANCESC
ALS BISBES
ALS PREVERES I DIAQUES
A LES PERSONES CONSAGRADES
I ALS FIDELS LAICS
SOBRE
L'ANUNCI DE L'EVANGELI
EN EL MÓN ACTUAL

1. L'ALEGRIA DE L'EVANGELI omple el cor i la vida sencera dels qui es troben amb Jesús. Els qui es deixen salvar per Ell són alliberats del pecat, de la tristesa, del buit interior, de l'aïllament. Amb Jesucrist sempre neix i reneix l'alegria. En aquesta Exhortació vull dirigir-me als fidels cristians per invitar-los a una nova etapa evangelitzadora marcada per aquesta alegria, i indicar camins per a la marxa de l'Església en els pròxims anys.

I. ALEGRIA QUE ES RENOVA I ES COMUNICA

2. El gran risc del món actual, amb la seva múltiple i aclaparadora oferta de consum, és una tristesa individualista que brolla del cor còmode i avar, de la recerca malaltissa de plaers superficials, de la consciència aïllada. Quan la vida interior es tanca en els propis interessos, ja no hi ha espai per als altres, ja no hi entren els pobres, ja no s'hi escolta la veu de Déu, ja no s'hi gaudeix la dolça alegria del seu amor, ja no hi batega l'entusiasme per fer

el bé. Els creients també corren aquest risc, cert i permanent. Molts hi cauen i es converteixen en éssers ressentits, queixosos, sense vida. Aquesta no és la opció d'una vida digna i plena, aquest no és el desig de Déu per a nosaltres, aquesta no és la vida en l'Esperit que brolla del cor de Crist ressuscitat.

3. Invito cada cristià, en qualsevol lloc i situació en què es trobi, a renovar ara mateix el seu trobament personal amb Jesucrist o, almenys, a prendre la decisió de deixar-se trobar per Ell, d'intentar-ho cada dia sense parar. No hi ha raó perquè algú pensi que aquesta invitació no és per a ell, perquè «ningú no queda exclòs de l'alegria reportada pel Senyor».1 Al qui arrisca, el Senyor no el defrauda, i quan algú dóna un petit pas cap a Jesús, descobreix que Ell ja esperava la seva arribada amb els braços oberts. Aquest és el moment per dir a Jesucrist: «Senyor, m'he deixat enganyar, de mil maneres vaig escapar del teu amor, però aquí estic una altra vegada per renovar la meua aliança amb tu. Et necessito. Rescata'm novament, Senyor, accepta'm un cop més entre els teus braços redemptors». Ens fa tant de bé tornar a Ell quan ens hem perdut! Insisteixo un cop més: Déu no es cansa mai de perdonar, som nosaltres els qui ens cansem d'acudir a la seva misericòrdia. Aquell que ens va invitar a perdonar «setanta vegades set» (*Mt 18,22*) ens dóna exemple: Ell perdona setanta vegades set. Ens torna a carregar sobre les seves espatlles un cop i un altre. Ningú no podrà treure'ns la dignitat que ens atorga aquest amor infinit i indestructible. Ell ens permet aixecar el cap i tornar a començar, amb una tendresa que mai no ens desil·lusiona i que sempre pot tornar-nos l'alegria. No fugim de la resurrecció de Jesús, no ens declarem mai morts, passi el que passi. Que res no pugui més que la seva vida que ens llança cap endavant!

4. Els llibres de l'Antic Testament havien preanunciat l'alegria de la salvació, que es tornaria desbordant en el temps messiànics. El profeta Isaïes es dirigeix al Messies esperat saludant-lo amb alegria: «Has multiplicar l'alegria, has augmentat el goig» (9,2). I anima els habitants de Sió a rebre'l entre cants: «Doneu crits de goig i d'alegria!» (12,6). A qui ja l'ha vist a l'horitzó, el profeta l'invita a esdevenir missatger per als altres: «Puja a una alta muntanya, alegre missatger per a Sió; clama amb veu poderosa, alegre missatger per a Jerusalem» (40,9). La creació sencera participa d'aquesta alegria de la salvació: «Aclameu, cels, i exulta, terra! Esclateu, muntanyes, en cants d'alegria! Perquè el Senyor ha consolat el seu poble, i s'ha compadit dels seus pobres» (49,13).

Zacaries, veient el dia del Senyor, invita a donar crits al Rei que arriba «pobre i muntat en un ase»: «Exulta sense fre, Sió, crida d'alegria, Jerusalem, que ve a tu el teu Rei, just i victoriós!» (9,9).

Però potser la invitació més contagiosa sigui la del profeta Sofonies, que ens mostra aquest Déu com un centre lluminós de festa i d'alegria que vol comunicar al seu poble aquest goig salvífic. M'omple de vida rellegir aquest text: «El teu Déu està enmig de tu, poderós salvador. Ell exulta de goig per tu, et renova amb el seu amor, i dansa per tu amb crits d'alegria» (3,17).

És l'alegria que es viu enmig de les petites coses de la vida quotidiana, com a resposta a l'afectuosa invitació del nostre Pare Déu: «Fill, en la mesura de les teves possibilitats tracta't bé [...] No et privis de passar un bon dia» (*Si* 14,11.14). Quanta tendresa paterna s'intueix rere aquestes paraules!

5. L'Evangeli, on enlluerna gloriosa la Creu de Crist, invita insistentment a l'alegria. Basten alguns exemples: «Alegra't» és la salutació de l'àngel a Maria (*Lc* 1,28). La visita de Maria a Elisabet fa que Joan salti d'alegria al si de la seva mare (cf. *Lc* 1,41). En el seu cant Maria proclama: «El meu esperit celebra Déu, que em salva» (*Lc* 1,47). Quan Jesús comença el seu ministeri, Joan exclama: «Aquesta és la meva alegria, que ha arribat a la seva plenitud» (*Jn* 3,29). Jesús mateix «es va omplir d'alegria en l'Esperit Sant» (*Lc* 10,21). El seu missatge és font de goig: «Us he dit aquestes coses perquè la meva alegria estigui en vosaltres, i la vostra alegria sigui plena» (*Jn* 15,11). La nostra alegria cristiana beu de la font del seu cor sobreixent. Ell promet als deixebles: «Vosaltres plorareu, però la vostra tristesa es convertirà en alegria» (*Jn* 16,20). I insisteix: «Tornaré a veure-us i s'alegrarà el vostre cor, i ningú no us podrà treure la vostra alegria» (*Jn* 16,22). Després ells, en veure'l ressuscitat, «es van alegrar» (*Jn* 20,20). El llibre dels Fets dels Apòstols conta que en la primera comunitat «prenien l'aliment amb alegria» (2,46). Arreu on els deixebles passaven, hi havia «una gran alegria» (8,8), i ells, enmig de la persecució, «s'omplien de goig» (13,52). Un eunuc, tot just batejat, «va seguir joiós el seu camí » (8,39), i el carceller «es va alegrar amb tota la seva família per haver cregut en Déu» (16,34). Per què no entrar també nosaltres en aquest riu d'alegria?

6. Hi ha cristians l'opció del qual sembla la d'una Quaresma sense Pasqua. Però reconec que l'alegria no es viu de la mateixa manera en totes les etapes i circumstàncies de

la vida, de vegades molt dures. S'adapta i es transforma, i sempre roman almenys com un brot de llum que neix de la certesa personal de ser infinitament estimat, més enllà de tot. Comprenc les persones que tendeixen a la tristesa per les greus dificultats que han de patir, però a poc a poc cal permetre que l'alegria de la fe comenci a despertar-se, com una secreta però ferma confiança, fins i tot enmig de les pitjors angoixes: «Em trobo lluny de la pau, he oblidat el benestar [...] Però quelcom porto a la memòria, quelcom que em fa esperar. Que l'amor del Senyor no s'ha acabat, no s'ha exhaurit la seva tendresa. Cada dia es renoven. Gran és la seva fidelitat! [...] És bo d'esperar en silenci la salvació del Senyor» (*Lm* 3,17.21-23.26).

7. La temptació apareix sovint sota forma d'excuses i reclams, com si haguessin de donar-se innumbrables condicions perquè sigui possible l'alegria. Això sol succeir perquè «la societat tecnològica ha aconseguit multiplicar les ocasions de plaer, però troba molt difícil engendrar l'alegria».2 Puc dir que els goigs més bells i espontanis que he vist en els meus anys de vida són els de persones molt pobres que tenen poc a què aferrar-se. També recordo la genuïna alegria d'aquells que, fins i tot enmig de grans compromisos professionals, han sabut conservar un cor creient, després i senzill. De maneres variades, aquestes alegries beuen a la font de l'amor sempre més gran de Déu que se'ns va manifestar en Jesucrist. No em cansaré de repetir aquelles paraules de Benet XVI que ens porten al centre de l'Evangelí: «No s'esdevé cristià per una decisió ètica o una gran idea, sinó per la trobada amb un esdeveniment, amb una Persona, que dóna un nou horitzó a la vida i, amb això, una orientació decisiva».3

8. Només gràcies a aquesta trobada —o retrobament— amb l'amor de Déu, que es converteix en felicitat, som rescatats de la nostra consciència aïllada i de l'autorreferencialitat. Arribem a ser plenament humans quan som més que humans, quan li permetem a Déu que ens porti més enllà de nosaltres mateixos per a aconseguir el nostre ser més veritable. Allí hi ha la font de l'acció evangelitzadora. Perquè, si algú ha acollit aquest amor que li torna el sentit de la vida, com pot contenir el desig de comunicar-lo a d'altres?

II. LA DOLÇA I CONFORTADORA ALEGRIA D'EVANGELITZAR

9. El bé sempre tendeix a comunicar-se. Tota experiència autèntica de veritat i de bellesa busca per si mateixa la seva expansió, i qualsevol persona que visqui un profund alliberament adquireix major sensibilitat davant les necessitats dels altres. Comunicant-lo, el bé s'arrela i es desenvolupa. Per això, qui vulgui viure amb dignitat i plenitud no té cap més camí que reconèixer l'altre i buscar el seu bé. No haurien de sorprendre'ns llavors algunes expressions de sant Pau: «L'amor de Crist ens acorrerà» (2Co 5,14); «Ai de mi si no anunciés l'Evangelí!» (1Co 9,16).

10. La proposta és viure en un nivell superior, però no amb menor intensitat: «La vida s'acreeix donant-la i es debilita en l'aïllament i la comoditat. De fet, els qui més gaudeixen de la vida són els qui deixen la seguretat de la riba i s'apassionen en la missió de comunicar vida als altres». Quan l'Església convoca a la tasca evangelitzadora, no fa més que indicar als cristians el veritable dinamisme de la realització personal: «Aquí descobrim una altra llei profunda de la realitat: que la vida s'obté i madura a mesura que hom l'ofereix per donar vida als altres. Això és en definitiva la missió».5 Per consegüent, un evangelitzador no hauria de tenir permanentment cara de funeral. Recobrem i augmentem el fervor, «la dolça i confortadora alegria d'evangelitzar, fins i tot quan cal sembrar entre llàgrimes [...] I tant de bo que el món actual —que busca de vegades amb angoixa, de vegades amb esperança— pugui així rebre la Bona Nova, no a través d'evangelitzadors tristos i descoratjats, impacients o ansiosos, sinó a través de ministres de l'Evangelí, la vida dels quals irradia el fervor dels qui han rebut, primer que res en si mateixos, l'alegria de Crist».6

Una eterna novetat

11. Un anunci renovat ofereix als creients, també als tebis o no practicants, una nova alegria en la fe i una fecunditat evangelitzadora. En realitat, el seu centre i essència és sempre el mateix: el Déu que ha manifestat el seu amor immens en Crist mort i ressuscitat. Ell fa sempre nous els seus fidels; encara que siguin ancians, «els renovarà el vigor, pujaran amb ales com d'àguila, correran sense fatigar-se i caminaran sense cansar-se» (Is 40,31). Crist és l'«Evangelí etern» (Ap 14,6), i és «el mateix ahir i avui i per sempre» (He 13,8), però la seva riquesa i la seva bellesa són inesgotables. Ell és sempre jove i font constant de

novetat. L'Església no deixa de sorprendre's per «la profunditat de la riquesa, de la saviesa i del coneixement de Déu» (*Rm* 11,33). Deia sant Joan de la Creu: «Aquest gruix de saviesa i ciència de Déu és tan profund i immens, que, encara que l'ànima en sàpiga més coses, sempre pot entrar més endins».7 O bé, com afirmava sant Ireneu: «[Crist], en la seva vinguda, ha comportat tota novetat».8 Ell sempre pot, amb la seva novetat, renovar la nostra vida i la nostra comunitat i, encara que travessi èpoques fosques i febleses eclesials, la proposta cristiana mai no envelleix. Jesucrist també pot trencar els esquemes avorrits en els quals pretenem tancar-lo i ens sorprèn amb la seva constant creativitat divina. Cada cop que intentem tornar a la font i recuperar la frescor original de l'Evangeli, brollen nous camins, mètodes creatius, altres formes d'expressió, signes més eloqüents, paraules carregades de renovat significat per al món actual. En realitat, tota autèntica acció evangelitzadora és sempre «nova».

12. Si bé aquesta missió ens reclama una donació generosa, seria un error entendre-la com una heroica tasca personal, ja que l'obra és primer que res d'Ell, més enllà del que podem descobrir i entendre. Jesús és «el primer i el més gran evangelitzador».9 En qualsevol forma d'evangelització el primat és sempre de Déu, que ha volgut cridar-nos a col·laborar amb Ell i impulsar-nos amb la força del seu Esperit. La veritable novetat és la que Déu mateix misteriosament vol produir, la que Ell inspira, la que Ell provoca, la que Ell orienta i acompanya de mil maneres. En tota la vida de l'Església ha de manifestar-se sempre que la iniciativa és de Déu, que «Ell ens ha estimat primer» (*IJn* 4,19) i que «és Déu qui fa créixer» (*ICo* 3,7). Aquesta convicció ens permet conservar l'alegria enmig d'una tasca tan exigent i desafiadora que pren la nostra vida del tot. Ens ho demana tot, però al mateix temps ens ho ofereix tot.

13. Tampoc no hauríem d'entendre la novetat d'aquesta missió com un desarrelament, com un oblit de la història viva que ens acull i ens llança cap endavant. La memòria és una dimensió de la nostra fe que podríem anomenar «deuteronomica», en analogia amb la memòria d'Israel. Jesús ens deixa l'Eucaristia com a memòria quotidiana de l'Església, que ens introdueix cada cop més en la Pasqua (cf. *Lc* 22,19). L'alegria evangelitzadora sempre brilla sobre el rerefons de la memòria agraïda: és una gràcia que necessitem demanar. Els Apòstols mai no van oblidar el moment que Jesús els va tocar el cor: «Era al voltant de les quatre de la tarda» (*Jn* 1,39). Junt amb Jesús, la memòria ens fa

present «un veritable núvol de testimonis» (*He* 12,1). Entre ells, destaquen algunes persones que han incidit de manera especial per fer brollar el nostre goig creient: «Feu memòria d'aquells dirigents que us van anunciar la Paraula de Déu» (*He* 13,7). De vegades es tracta de persones senzilles i pròximes que ens han iniciat en la vida de la fe: «Tinc present la sinceritat de la teva fe, aquesta fe que van tenir la teva àvia Lois i la teva mare Eunica » (2 *Tm* 1,5). El creient és fonamentalment «memoriós».

III. LA NOVA EVANGELITZACIÓ PER A LA TRANSMISSIÓ DE LA FE

14. En l'escolta de l'Esperit, que ens ajuda a reconèixer comunitàriament els signes dels temps, del 7 al 28 d'octubre de 2012 es va celebrar la XIII Assemblea General Ordinària del Sínode dels Bisbes sobre el tema *La nova evangelització per a la transmissió de la fe cristiana*. Allí es va recordar que la nova evangelització convoca tothom i es realitza fonamentalment en tres àmbits.¹⁰ En primer lloc, esmentem l'àmbit de la *pastoral ordinària*, «animada pel foc de l'Esperit, per encendre els cors dels fidels que regularment freqüenten la comunitat i que es reuneixen el dia del Senyor per nodrir-se de la seva Paraula i del Pa de vida eterna».¹¹ També s'inclouen en aquest àmbit els fidels que conserven una fe catòlica intensa i sincera, expressant-la de diverses maneres, encara que no participin freqüentment del culte. Aquesta pastoral s'orienta al creixement dels creients, de manera que responguin cada cop millor i amb tota la seva vida l'amor de Déu.

En segon lloc, recordem l'àmbit de «*les persones batejades que no viuen les exigències del Baptisme*»,¹² no tenen una pertinença cordial a l'Església i ja no experimenten el consol de la fe. L'Església, com a mare sempre atenta, malda perquè visquin una conversió que els torni l'alegria de la fe i el desig de comprometre's amb l'Evangeli.

Finalment, remarquem que l'evangelització està essencialment connectada amb la proclamació de l'Evangeli als *qui no coneixen Jesucrist o sempre l'han rebutjat*. Molts d'ells busquen Déu secretament, moguts per la nostàlgia del seu rostre, fins i tot en països d'antiga tradició cristiana. Tots tenen el dret de rebre l'Evangeli. Els cristians tenen el deure

d'anunciar-lo sense excloure ningú, no com qui imposa una nova obligació, sinó com qui comparteix una alegria, assenyala un horitzó bell, ofereix un banquet desitjable. L'Església no creix per proselitisme sinó «per atracció».13

15. Joan Pau II ens va invitar a reconèixer que «és necessari mantenir viva la sol·licitud per l'anunci» als qui estan allunyats de Crist, «perquè aquesta és *la tasca primordial* de l'Església».14 L'activitat missionera «representa encara avui dia *el major desafiament* per a l'Església»15 i «la causa missionera *ha de ser la primera*».16 Què passaria si ens prenguéssim realment seriosament aquestes paraules? Simplement reconeixeríem que la sortida missionera és *el paradigma de tota obra de l'Església*. En aquesta línia, els Bisbes llatinoamericans van afirmar que ja «no podem quedar-nos tranquils en espera passiva en els nostres temples»17 i que convé passar «d'una pastoral de mera conservació a una pastoral decididament missionera».18 Aquesta tasca continua essent la font de les majors alegries per a l'Església: «Hi haurà més goig al cel per un sol pecador que es converteixi, que per noranta-nou justos que no necessiten convertir-se» (*Lc 15,7*).

Proposta i límits d'aquesta Exhortació

16. Vaig acceptar amb gust la comanda dels Pares sinodals de redactar aquesta Exhortació.19 En fer-ho, recullo la riquesa dels treballs del Sínode. També he consultat diverses persones, i procuro a més expressar les preocupacions que em mouen en aquest moment concret de l'obra evangelitzadora de l'Església. Són innombrables els temes relacionats amb l'evangelització en el món actual que podrien desenvolupar-se aquí. Però he renunciat a tractar detingudament aquestes múltiples qüestions que han de ser objecte d'estudi i d'acurat aprofundiment. Tampoc no crec que hagi d'esperar-se del magisteri papal una paraula definitiva o completa sobre totes les qüestions que afecten l'Església i el món. No és convenient que el Papa reemplaci els episcopats locals en el discerniment de totes les problemàtiques que es plantegen als seus territoris. En aquest sentit, percebo la necessitat d'avançar en una saludable «descentralització».

17. Aquí he optat per proposar algunes línies que puguin encoratjar i orientar en tota l'Església una nova etapa evangelitzadora, plena de fervor i dinamisme. Dins aquest marc, i

en base a la doctrina de la Constitució dogmàtica *Lumen gentium*, he decidit, entre altres temes, aturar-me llargament en les qüestions següents:

- a) La reforma de l'Església en sortida missionera.
- b) Les temptacions dels agents pastorals.
- c) L'Església entesa com la totalitat del Poble de Déu que evangelitza.
- d) L'homilia i la seva preparació.
- e) La inclusió social dels pobres.
- f) La pau i el diàleg social.
- g) Les motivacions espirituals per a la tasca missionera.

18. M'he estès en aquests temes amb un desenvolupament que potser podrà semblar-vos excessiu. Però no ho he fet amb la intenció d'oferir un tractat, sinó només per mostrar la important incidència pràctica d'aquests afers en la tasca actual de l'Església. Tots ells ajuden a perfilar un determinat estil evangelitzador que invito a assumir *en qualsevol activitat que es realitzi*. I així, d'aquesta manera, podem acollir, enmig del nostre compromís diari, l'exhortació de la Paraula de Déu: «Alegreu-vos sempre en el Senyor. Us ho repeteixo, alegreu-vos!» (*Fl 4,4*).

CAPÍTOL PRIMER

LA TRANSFORMACIÓ MISSIONERA DE L'ESGLÉSIA

19. L'evangelització obeeix al mandat missioner de Jesús: «Aneu i convertiu tots els pobles, bategeu-los en el nom del Pare i del Fill i de l'Esperit Sant, ensenyant-los a observar tot el que us he manat» (*Mt 28,19-20*). En aquests versets es presenta el moment en el qual el Ressuscitat envia els seus a predicar l'Evangeli en tot temps i per tot arreu, de manera que la fe en Ell es difongui en cada racó de la terra.

I. UNA ESGLÉSIA QUE SURT

20. En la Paraula de Déu apareix permanentment aquest dinamisme de «sortida» que Déu vol provocar en els creients. Abraham va acceptar la crida a sortir cap a una terra nova (cf. *Gn* 12,1-3). Moisès va escoltar la crida de Déu: «Vés, jo t'envio» (*Ex* 3,10), i va fer sortir el poble cap a la terra de la promesa (cf. *Ex* 3,17). A Jeremies li va dir: «Arreu on jo t'envii, hi aniràs» (*Jr* 1,7). Avui, en aquest «aneu» de Jesús, hi ha presents els escenaris i els desafiaments sempre nous de la missió evangelitzadora de l'Església, i tots som cridats a aquesta nova «sortida» missionera. Cada cristià i cada comunitat discernirà quin és el camí que el Senyor li demana, però tots som invitats a acceptar aquest crida: sortir de la pròpia comoditat i atrevir-se a arribar a totes les perifèries que necessiten la llum de l'Evangelí.

21. L'alegria de l'Evangelí que omple la vida de la comunitat dels deixebles és una alegria missionera. L'experimenten els setanta-dos deixebles, que tornen de la missió plens de goig (cf. *Lc* 10,17). La viu Jesús, que s'estremeix de goig en l'Esperit Sant i lloa el Pare perquè la seva revelació arriba als pobres i petits (cf. *Lc* 10,21). La senten plens d'admiració els primers que es converteixen en escoltar predicar els Apòstols «cadascú en la seva pròpia llengua» (*Ac* 2,6) en la Pentecosta. Aquesta alegria és un signe que l'Evangelí ha estat anunciat i està donant fruit. Però sempre té la dinàmica de l'èxode i del do, del sortir de si mateix, del caminar i sembrar sempre novament, sempre més enllà. El Senyor diu: «Anem a un altre lloc, a predicar també en les poblacions veïnes, perquè per això he sortit» (*Mc* 1,38). Quan està sembrada la llavor en un lloc, ja no s'atura a explicar millor o per fer més signes allí, sinó que l'Esperit el mou a sortir cap a altres pobles.

22. La Paraula té en si una potencialitat que no podem predir. L'Evangelí parla d'una llavor que, un cop sembrada, creix sola també quan l'agricultor dorm (cf. *Mc* 4,26-29). L'Església ha d'acceptar aquesta llibertat inabastable de la Paraula, que és eficaç a la seva manera, i de formes molt diverses que solen superar les nostres previsions i trencar els nostres esquemes.

23. La intimitat de l'Església amb Jesús és una intimitat itinerant, i la comunió «essencialment es configura com a comunió missionera».20 Fidel al model del Mestre, és vital que avui l'Església surti a anunciar l'Evangelí a tothom, arreu, en totes les ocasions, sense demores, sense fàstic i sense por. L'alegria de l'Evangelí és per a tot el poble, no pot

excloure ningú. Així ho anuncia l'àngel als pastors de Betlem: «No temeu, perquè us porto una Bona Notícia, una gran alegria *per a tot el poble*» (Lc 2,10). L'Apocalipsi es refereix a «una Bona Notícia, l'eterna, la que ell havia d'anunciar als habitants de la terra, *a tota nació, família, llengua i poble*» (Ap 14,6).

"Primerejar", involucrar-se, acompanyar, fructificar i festejar

24. L'Església que surt és la comunitat de deixebles missioners que "primeregen", que s'involucren, que acompanyen, que fructifiquen i festegen. «Primerejar»: disculpeu aquest neologisme. La comunitat evangelitzadora experimenta que el Senyor ha pres la iniciativa, ha primerejat en l'amor (cf. *1 Jn 4,10*); i, per això, sap avançar-se, prendre la iniciativa sense por, sortir a l'encontre, buscar els llunyans i arribar als encreuaments dels camins per invitar els exclosos. Viu un desig inesgotable de brindar misericòrdia, fruit d'haver experimentat la infinita misericòrdia del Pare i la seva força difusiva. Atrevim-nos una mica més a primerejar! Com a conseqüència, l'Església sap «involucrar-se». Jesús va rentar els peus als seus deixebles. El Senyor s'involucra i involucra els seus, posant-se de genolls davant els altres per rentar-los. Però després diu als deixebles: «Sereu feliços si feu això» (*Jn 13,17*). La comunitat evangelitzadora es fica amb obres i gestos en la vida quotidiana dels altres, escurça distàncies, baixa fins a la humiliació si cal, i assumeix la vida humana, tocant la carn sofrent de Crist al poble. Els evangelitzadors fan així «sentor d'ovella» i aquestes escolten la seva veu. Després, la comunitat evangelitzadora es disposa a «acompanyar». Acompanya la humanitat en tots els seus processos, per més durs i prolongats que siguin. Sap esperar llargament i aguantar apostòlicament. L'evangelització té molta paciència, i evita maltractar límits. Fidel al do del Senyor, també sap «fructificar». La comunitat evangelitzadora sempre està atenta als fruits, perquè el Senyor la vol fecunda. Cuida el blat i no perd la pau pel jull. El sembrador, quan veu despuntar el jull enmig del blat, no té reaccions queixoses ni alarmistes. Troba la manera que la Paraula s'encarni en una situació concreta i doni fruits de vida nova, encara que en aparença siguin imperfectes o inacabats. El deixeble sap donar la vida sencera i jugar-la fins al martiri com a testimoni de Jesucrist, però el seu somni no és omplir-se d'enemics, sinó que la Paraula sigui acollida i manifesti la seva potència alliberadora i renovadora. Finalment, la comunitat evangelitzadora joiosa sempre sap «festejar ». Celebra i festeja cada petita victòria, cada

pas endavant en l'evangelització. L'evangelització joiosa esdevé bellesa en la litúrgia enmig de l'exigència diària d'estendre el bé. L'Església evangelitza i s'evangelitza ella mateixa amb la bellesa de la litúrgia, la qual també és celebració de l'activitat evangelitzadora i font d'un renovat impuls oblatiu.

II. PASTORAL EN CONVERSIÓ

25. No ignoro que avui els documents no despertem el mateix interès que en altres èpoques, i són ràpidament oblidats. No obstant això, destaco que el que tractaré d'expressar aquí té un sentit programàtic i conseqüències importants. Espero que totes les comunitats procurin posar els mitjans necessaris per a avançar en el camí d'una conversió pastoral i missionera, que no pot deixar les coses com estan. Ja no ens serveix una «simple administració».21 Hem de constituir en totes les regions de la terra un «estat permanent de missió».22

26. Pau VI va invitar a ampliar la crida a la renovació, per expressar amb força que no es dirigeix només als individus aïllats, sinó a l'Església sencera. Recordem aquell memorable text que no ha perdut la seva força interpel·lant: «L'Església ha d'aprofundir en la consciència de si mateixa, ha de meditar sobre el misteri que li és propi [...] D'aquesta il·luminada i operant consciència brolla un espontani desig de comparar la imatge ideal de l'Església —tal com Crist la va veure, la va voler i la va estimar com a Esposa seva santa i immaculada (cf. *Ef* 5,27)— i el rostre real que avui l'Església presenta [...] Brolla, per tant, un anhel generós i gairebé impacient de renovació, és a dir, d'esmena dels defectes que denuncia i reflecteix la consciència, a manera d'examen interior, enfront del mirall del model que Crist ens va deixar de si mateix».23

El Concili Vaticà II va presentar la conversió eclesial com l'obertura a una permanent reforma de si mateixa per fidelitat a Jesucrist: «Tota la renovació de l'Església consisteix essencialment en l'augment de la fidelitat a la seva vocació [...] Crist crida l'Església pelegrina cap a una perenne reforma, de la qual l'Església mateixa, en tant que institució humana i terrena, té sempre necessitat».24

Hi ha estructures eclesials que poden arribar a condicionar un dinamisme evangelitzador; igualment les bones estructures serveixen quan hi ha una vida que les anima, les sosté i les jutja. Sense vida nova i autèntic esperit evangèlic, sense «fidelitat de l'Església a la pròpia vocació», qualsevol estructura nova es corromp en poc temps.

Una inajornable renovació eclesial

27. Somio amb una opció missionera capaç de transformar-ho tot, perquè els costums, els estils, els horaris, el llenguatge i tota estructura eclesial esdevingui un camí adequat per a l'evangelització del món actual més que per a l'autopreservació. La reforma d'estructures que exigeix la conversió pastoral només pot entendre's en aquest sentit: procurar que totes elles esdevinguin més missioneres, que la pastoral ordinària en totes les seves instàncies sigui més expansiva i oberta, que col·loqui els agents pastorals en constant actitud de sortida i afavoreixi així la resposta positiva de tots aquells que Jesús convoca a la seva amistat. Com deia Joan Pau II als Bisbes d'Oceania, «tota renovació en el si de l'Església ha de tendir a la missió per objectiu per tal de no caure presa d'una mena d'introversió eclesial».25

28. La parròquia no és una estructura caduca; precisament perquè té una gran plasticitat, pot prendre formes molt diverses que requereixen la docilitat i la creativitat missionera del Pastor i de la comunitat. Encara que certament no és l'única institució evangelitzadora, si és capaç de reformar-se i adaptar-se contínuament, continuarà essent «la mateixa Església que viu entre les cases dels seus fills i de les seves filles».26 Això suposa que realment estigui en contacte amb les llars i amb la vida del poble, i no esdevingui una prolixa estructura separada de la gent o en un grup de selectes que es miren a si mateixos. La parròquia és presència eclesial al territori, àmbit de la escolta de la Paraula, del creixement de la vida cristiana, del diàleg, de l'anunci, de la caritat generosa, de l'adoració i la celebració.27 A través de totes les seves activitats, la parròquia encoratja i forma els seus membres perquè siguin agents d'evangelització.28 És comunitat de comunitats, santuari on els assedegats beuran per continuar caminant, i centre de constant enviament missioner. Però hem de reconèixer que la crida a la revisió i renovació de les parròquies encara no ha donat suficients fruits amb vista que estiguin encara més a prop de la gent, que siguin àmbits de viva comunió i participació, i s'orientin completament a la missió.

29. Les altres institucions eclesials, comunitats de base i petites comunitats, moviments i altres formes d'associació, són una riquesa de l'Església que l'Esperit suscita per evangelitzar tots els ambients i sectors. Moltes vegades aporten un nou fervor evangelitzador i una capacitat de diàleg amb el món que renoven l'Església. Però és molt sa que no perdin el contacte amb aquesta realitat tan rica de la parròquia del lloc, i que s'integrin gustosament en la pastoral orgànica de l'Església particular.²⁹ Aquesta integració evitarà que es quedin només amb una part de l'Evangeli i de l'Església, o que es converteixin en nòmades sense arrels.

30. Cada Església particular, porció de l'Església catòlica sota la guia del seu bisbe, també està cridada a la conversió missionera. Ella és el subjecte primari de l'evangelització,³⁰ ja que és la manifestació concreta de l'única Església en un lloc del món, i en ella «veritablement hi ha i obra l'Església de Crist, que és Una, Santa, Catòlica i Apostòlica».³¹ És l'Església encarnada en un espai determinat, proveïda de tots els mitjans de salvació donats per Crist, però amb un rostre local. La seva alegria de comunicar Jesucrist s'expressa tant en la seva preocupació per anunciar-lo en altres llocs més necessitats com en una sortida constant cap a les perifèries del seu propi territori o cap als nous àmbits socioculturals.³² Procura estar sempre allí on fa més falta la llum i la vida del Ressuscitat.³³ Amb vista a fer que aquest impuls missioner sigui cada cop més intens, generós i fecund, exhorto també cada Església particular a entrar en un procés decidit de discerniment, de purificació i de reforma.

31. El bisbe sempre ha de fomentar la comunió missionera en la seva Església diocesana seguint l'ideal de les primeres comunitats cristianes, on els creients tenien un sol cor i una sola ànima (cf. *Ac* 4,32). Per això, de vegades estarà al davant per indicar el camí i cuidar l'esperança del poble, altres vegades estarà simplement enmig de tots amb la seva proximitat senzilla i misericordiosa, i en ocasions haurà de caminar al darrere del poble per ajudar als ressagats i, sobretot, perquè el ramat mateix té el seu olfacte per trobar nous camins. En la seva missió de fomentar una comunió dinàmica, oberta i missionera, haurà d'encoratjar i procurar la maduració dels mecanismes de participació que proposa el *Codi de Dret Canònic*³⁴ i altres formes de diàleg pastoral, amb el desig d'escoltar tothom i no sols alguns que li acariciïn els oïdes. Però l'objectiu d'aquests processos participatius no serà principalment l'organització eclesial, sinó el somni missioner d'arribar a tots.

32. Atès que sóc cridat a viure el que demano als altres, també he de pensar en una conversió del papat. Em correspon, com a Bisbe de Roma, estar obert als suggeriments que s'orientin a un exercici del meu ministeri que el torni més fidel al sentit que Jesucrist va voler donar-li i a les necessitats actuals de l'evangelització. El Papa Joan Pau II va demanar que se l'ajudés a trobar «una forma de l'exercici del primat que, sense renunciar de cap manera a allò essencial de la seva missió, s'obri a una situació nova».35 Hem avançat poc en aquest sentit. També el papat i les estructures centrals de l'Església universal necessiten escoltar la crida a una conversió pastoral. El Concili Vaticà II va expressar que, de mode anàleg a les antigues Esglésies patriarcals, les Conferències episcopals poden «desenvolupar una obra múltiple i fecunda, a fi que l'afecte col·legial tingui una aplicació concreta».36 Però aquest desig no es va realitzar plenament, perquè encara no s'ha explicitat prou un estatut de les Conferències episcopals que les concebi com a subjectes d'atribucions concretes, incloent també alguna autèntica autoritat doctrinal.37 Una excessiva centralització, més que ajudar, complica la vida de l'Església i la seva dinàmica missionera.

33. La pastoral en clau de missió pretén abandonar el còmode criteri pastoral del «sempre s'ha fet així». Invito tothom a ser audaços i creatius en aquesta tasca de repensar els objectius, les estructures, l'estil i els mètodes evangelitzadors de les pròpies comunitats. Una postulació dels fins sense una adequada recerca comunitària dels mitjans per aconseguir-los està condemnada a esdevenir mera fantasia. Exhorto tothom a aplicar amb generositat i valentia les orientacions d'aquest document, sense prohibicions ni pors. L'important és no caminar sols, comptar sempre amb els germans i especialment amb la guia dels bisbes, en un savi i realista discerniment pastoral.

III. DES DEL COR DE L'EVANGELI

34. Si pretenem posar-ho tot en clau missionera, això també val per al mode de comunicar el missatge. En el món d'avui, amb la velocitat de les comunicacions i la selecció interessada de continguts que realitzen els mitjans, el missatge que anunciem corre més que mai el risc d'aparèixer mutilat i reduït a alguns dels seus aspectes secundaris.

D'aquí que algunes qüestions que formen part de l'ensenyament moral de l'Església quedin fora del context que els dóna sentit. El problema major es produeix quan el missatge que anunciem apareix llavors identificat amb aquests aspectes secundaris que, sense deixar de ser importants, per ells mateixos no manifesten el cor del missatge de Jesucrist. Llavors convé ser realistes i no donar per suposat que els nostres interlocutors coneixen el rerefons complet del que diem o que poden connectar el nostre discurs amb el nucli essencial de l'Evangeli que li atorga sentit, bellesa i atractiu.

35. Una pastoral en clau missionera no s'obsessiona per la transmissió desarticulada d'una multitud de doctrines que s'intenta imposar a força d'insistència. Quan s'assumeix un objectiu pastoral i un estil missioner, que realment arribi a tots sense excepcions ni exclusions, l'anunci es concentra en allò essencial, que és el més bell, el més gran, el més atractiu i al mateix temps el més necessari. La proposta se simplifica, sense perdre per això profunditat i veritat, i així es torna més contundent i radiant.

36. Totes les veritats revelades procedeixen de la mateixa font divina i són cregudes amb aquesta fe, però algunes d'elles són més importants per expressar més directament el cor de l'Evangeli. En aquest nucli fonamental el que resplendeix és *la bellesa de l'amor salvífic de Déu manifestat en Jesucrist mort i ressuscitat*. En aquest sentit, el Concili Vaticà II va explicar que «hi ha un ordre o “jerarquia” en les veritats en la doctrina catòlica, per raó de llur diferent nexa amb el fonament de la fe cristiana».38 Això val tant per als dogmes de fe com per al conjunt dels ensenyaments de l'Església, i fins i tot per a l'ensenyament moral.

37. Sant Tomàs d'Aquino ensenyava que en el missatge moral de l'Església també hi ha una *jerarquia*, en les virtuts i en els actes que d'elles corresponen.39 Allí el que compta és primer que res «la fe que es fa activa per la caritat» (*Ga 5,6*). Les obres d'amor al proïme són la manifestació externa més perfecta de la gràcia interior de l'Esperit: «La cosa principal de la llei nova rau en la gràcia de l'Esperit Sant, que es manifesta en la fe que obra per l'amor».40 Per això explica que, quant a l'obrar exterior, la misericòrdia és la més gran de totes les virtuts: «En si mateixa la misericòrdia és la més gran de les virtuts, ja que a ella pertany bolcar-se en altres i, més encara, socórrer les seves deficiències. Això és peculiar del superior, i per això es té com propi de Déu tenir misericòrdia, en la qual resplendeix màximament la seva omnipotència».41

38. És important treure les conseqüències pastorals de l'ensenyament conciliar, que recull una antiga convicció de l'Església. Primer que res cal dir que en l'anunci de l'Evangeli és necessari que hi hagi una adequada proporció. Aquesta s'adverteix en la freqüència amb la qual s'esmenten alguns temes i en els accents que es posen en la predicació. Per exemple, si un rector al llarg d'un any litúrgic parla deu vegades sobre la templança i només dues o tres vegades sobre la caritat o la justícia, es produeix una desproporció allí on les que queden ocultes són precisament aquelles virtuts que haurien d'estar més presents en la predicació i en la catequesi. El mateix passa quan es parla més de la llei que de la gràcia, més de l'Església que de Jesucrist, més del Papa que de la Paraula de Déu.

39. Així com l'organicitat entre les virtuts impedeix d'excloure'n alguna de l'ideal cristià, cap veritat no és negada. Cal no mutilar la integralitat del missatge de l'Evangeli. És més, cada veritat es comprèn millor si se la posa en relació amb l'harmoniosa totalitat del missatge cristià, i en aquest context totes les veritats tenen la seva importància i s'il·luminen les unes a les altres. Quan la predicació és fidel a l'Evangeli, es manifesta amb claredat la centralitat d'algunes veritats i queda clar que la predicació moral cristiana no és una ètica estoica, és més que una ascési, no és una mera filosofia pràctica ni un catàleg de pecats i errors. L'Evangeli invita primer que res a respondre al Déu amant que ens salva, reconeixent-lo en els altres i sortint de nosaltres mateixos per buscar el bé de tots. Aquesta invitació en cap circumstància no s'ha d'ofuscar! Totes les virtuts estan al servei d'aquesta resposta d'amor. Si aquesta invitació no brilla amb força i atractiu, l'edifici moral de l'Església corre el risc de convertir-se en un castell de cartes, i allí hi ha el nostre pitjor perill. Perquè no serà pròpiament l'Evangeli el que s'anunciï, sinó alguns accents doctrinals o morals que procedeixen de determinades opcions ideològiques. El missatge correrà el risc de perdre la seva frescor i deixarà de tenir «sentor d'Evangeli».

IV. LA MISSIÓ QUE S'ENCARNA EN ELS LÍMITS HUMANS

40. L'Església, que és deixebla missionera, necessita créixer en la seva interpretació de la Paraula revelada i en la seva comprensió de la veritat. La tasca dels exegetes i dels

teòlegs ajuda a «madurar el judici de l'Església».42 D'una altra manera també ho fan les altres ciències. Referint-se a les ciències socials, per exemple, Joan Pau II va dir que l'Església presta atenció a les seves aportacions «per treure indicacions concretes que l'ajudin a exercir la seva missió de Magisteri».43 A més, al si de l'Església hi ha innombrables qüestions sobre les quals s'investiga i es reflexiona amb àmplia llibertat. Les distintes línies de pensament filosòfic, teològic i pastoral, si es deixen harmonitzar per l'Esperit en el respecte i l'amor, també poden fer créixer l'Església, ja que ajuden a explicitar millor el riquíssim tresor de la Paraula. Als qui somien en una doctrina monolítica defensada per tots sense matisos, això pot semblar una imperfecta dispersió. Però la realitat és que aquesta varietat ajuda a fer que es manifestin i es desenvolupin millor els diversos aspectes de la inesgotable riquesa de l'Evangelí.44

41. Al mateix temps, els enormes i veloços canvis culturals requereixen que prestem una constant atenció per intentar expressar les veritats de sempre en un llenguatge que permeti advertir la seva permanent novetat. Perquè en el dipòsit de la doctrina cristiana «una cosa és la substància [...] i una altra la manera de formular la seva expressió».45 De vegades, escoltant un llenguatge completament ortodox, el que els fidels reben, a causa del llenguatge que ells utilitzen i comprenen, és quelcom que no respon al veritable Evangelí de Jesucrist. Amb la santa intenció de comunicar-los la veritat sobre Déu i sobre l'ésser humà, en algunes ocasions els donem un fals déu o un ideal humà que no és veritablement cristià. D'aquesta manera, som fidels a una formulació, però no entreguem la substància. Aquest és el risc més greu. Recordem que «l'expressió de la veritat pot ser multiforme, i la renovació de les formes d'expressió es fa necessària per transmetre a l'home d'avui el missatge evangèlic en el seu immutable significat».46

42. Això té una gran incidència en l'anunci de l'Evangelí si de debò tenim el propòsit que la seva bellesa pugui ser millor percebuda i acollida per tots. Sigui com sigui, mai no podrem convertir els ensenyaments de l'Església en quelcom fàcilment comprès i feliçment valorat per tots. La fe sempre conserva un aspecte de creu, alguna foscor que no li treu la fermesa de la seva adhesió. Hi ha coses que només es comprenen i valoren des d'aquesta adhesió que és germana de l'amor, més enllà de la claredat amb què puguin percebre's les raons i els arguments. Per això, cal recordar que tot adoctrinament ha de

situar-se en l'actitud evangelitzadora que desperti l'adhesió del cor amb la proximitat, l'amor i el testimoniatge.

43. En el seu constant discerniment, l'Església també pot arribar a reconèixer costums propis no directament lligats al nucli de l'Evangelí, alguns molt arrelats al llarg de la història, que avui ja no són interpretats de la mateixa manera i el missatge dels quals no sol ser percebut adequadament. Poden ser bells, però ara no presten el mateix servei amb vista a la transmissió de l'Evangelí. No tinguem por de revisar-los. De la mateixa manera, hi ha normes o preceptes eclesials que poden haver estat molt eficaços en altres èpoques però que ja no tenen la mateixa força educativa com a camins de vida. Sant Tomàs d'Aquino destacava que els preceptes donats per Crist i els Apòstols al Poble de Déu «són poquíssims».47 Citant sant Agustí, advertia que els preceptes afegits per l'Església posteriorment han d'exigir-se amb moderació «per no fer pesada la vida als fidels» i convertir la nostra religió en una esclavitud, quan «la misericòrdia de Déu va voler que fos lliure».48 Aquesta advertència, feta diversos segles enrere, té una tremenda actualitat. Hauria de ser un dels criteris a considerar a l'hora de pensar una reforma de l'Església i de la seva predicació que permeti realment arribar a tots.

44. D'altra banda, tant els Pastors com tots els fidels que acompanyin els seus germans en la fe o en un camí d'obertura a Déu, no poden oblidar el que amb tanta claredat ensenya el *Catecisme de l'Església catòlica*: «La imputabilitat i la responsabilitat d'una acció poden quedar disminuïdes i fins i tot suprimides a causa de la ignorància, la inadvertència, la violència, el temor, els hàbits, els afectes desordenats i altres factors psíquics o socials».49

Per tant, sense disminuir el valor de l'ideal evangèlic, cal acompanyar amb misericòrdia i paciència les etapes possibles de creixement de les persones que es van construint dia a dia.50 Als sacerdots els recordo que el confessional no ha de ser una sala de tortures sinó el lloc de la misericòrdia del Senyor que ens estimula a fer el bé possible. Un petit pas, enmig de grans límits humans, pot ser més gradable a Déu que la vida exteriorment correcta del qui transcorre els seus dies sense enfrontar importants dificultats. A tots ha d'arribar el consol i l'estímul de l'amor salvífic de Déu, que obra misteriosament en cada persona, més enllà dels seus defectes i caigudes.

45. Veiem així que la tasca evangelitzadora es mou entre els límits del llenguatge i de les circumstàncies. Procura sempre comunicar millor la veritat de l'Evangeli en un context determinat, sense renunciar a la veritat, al bé i a la llum que pugui aportar quan la perfecció no és possible. Un cor missioner coneix aquests límits i es fa «feble amb els febles [...], tot per a tots» (1Co 9,22). Mai no es tanca, mai no es replega en les seves seguretats, mai no opta per la rigidesa autodefensiva. Sap que ell mateix ha de créixer en la comprensió de l'Evangeli i en el discerniment de les sendes de l'Esperit, i llavors no renuncia al bé possible, encara que corri el risc de tacar-se amb el fang del camí.

V. UNA MARE DE COR OBERT

46. L'Església «que surt» és una Església amb les portes obertes. Sortir cap als altres per arribar a les perifèries humanes no implica córrer cap al món sense rumb i sense sentit. Molts cops és més aviat aturar el pas, deixar de costat l'ansietat per mirar als ulls i escoltar, o renunciar a les urgències per acompanyar el qui s'ha quedat al costat del camí. De vegades és com el pare del fill pròdig, que es queda amb les portes obertes perquè, quan torni, pugui entrar sense dificultat.

47. L'Església està cridada a ser sempre la casa oberta del Pare. Un dels signes concrets d'aquesta obertura és tenir temples amb les portes obertes a tot arreu. D'aquesta manera, si algú vol continuar una moció de l'Esperit i s'acosta buscant Déu, no es trobarà amb la fredor d'unes portes tancades. Però hi ha altres portes que tampoc no s'han de tancar. Tots poden participar d'alguna manera en la vida eclesial, tots poden integrar la comunitat, i tampoc les portes dels sacraments no haurien de tancar-se per una raó qualsevol. Això val sobretot quan es tracta d'aquest sacrament que és «la porta», el Baptisme. L'Eucaristia, si bé constitueix la plenitud de la vida sacramental, no és un premi per als perfectes sinó un generós remei i un aliment per als febles.⁵¹ Aquestes conviccions també tenen conseqüències pastorals que som cridats a considerar amb prudència i audàcia. Sovint ens comportem com a controladors de la gràcia i no com a facilitadors. Però l'Església no és una duana, és la casa paterna on hi ha lloc per a cadascú amb la seva vida al damunt.

48. Si l'Església sencera assumeix aquest dinamisme missioner, ha d'arribar a tots, sense excepcions. Però a qui hauria de privilegiar? Quan un llegeix l'Evangelí, es troba amb una orientació contundent: no tant els amics i veïns rics sinó sobretot els pobres i malalts, aquells que solen ser menyspreats i oblidats, aquells que «no tenen amb què recompensar-te» (*Lc* 14,14). No han de quedar dubtes ni hi caben explicacions que afebleixin aquest missatge tan clar. Avui i sempre, «els pobres són els destinataris privilegiats de l'Evangelí»,⁵² i l'evangelització dirigida gratuïtament a ells és signe del Regne que Jesús va venir a portar. Cal dir sense embuts que hi ha un vincle inseparable entre la nostra fe i els pobres. Mai no els hem de deixar sols.

49. Sortim, sortim a oferir a tots la vida de Jesucrist. Repeteixo aquí per a tota l'Església el que molts cops vaig dir als sacerdots i laics de Buenos Aires: prefereixo una Església accidentada, ferida i tacada perquè surt al carrer, abans que una Església malalta pel tancament i la comoditat d'aferrar-se a les pròpies seguretats. No vull una Església preocupada per ser el centre i que acabi clausurada en una embolic d'obsessions i procediments. Si quelcom ha d'inquietar-nos santament i preocupar la nostra consciència, és que tants germans nostres visquin sense la força, la llum i el consol de l'amistat amb Jesucrist, sense una comunitat de fe que els contingui, sense un horitzó de sentit i de vida. Més que el temor a equivocar-nos, espero que ens mogui el temor a tancar-nos en les estructures que ens donen una falsa contenció, en les normes que ens tornen jutges implacables, en els costums on ens sentim tranquils, mentre a fora hi ha una multitud famolencs i Jesús ens repeteix sense cansar-se: «Doneu-los vosaltres de menjar!» (*Mc* 6,37).

CAPÍTOL SEGON

EN LA CRISI

DEL COMPROMÍS COMUNITARI

50. Abans de parlar sobre algunes qüestions fonamentals relacionades amb l'acció evangelitzadora, convé recordar breument quin és el context en el qual ens toca viure i

actuar. Avui sol parlar-se d'un «excés de diagnòstic» que no sempre està acompanyat de propostes per a superar-lo i realment aplicables. D'altra banda, tampoc no ens serviria una mirada purament sociològica, que podria tenir pretensions de comprendre tota la realitat amb la seva metodologia d'una manera suposadament neutra i asèptica. El que vull oferir va més aviat en la línia d'un *discerniment evangèlic*. És la mirada del deixeble missioner, que «s'alimenta a la llum i amb la força de l'Esperit Sant ».53

51. No és funció del Papa oferir una anàlisi detallada i completa sobre la realitat contemporània, però encoratjo totes les comunitats a una «sempre vigilant capacitat d'estudiar els signes dels temps».54 Es tracta d'una responsabilitat greu, ja que algunes realitats del present, si no són ben resoltes, poden desencadenar processos de deshumanització difícils de revertir més endavant. Convé aclarir allò que pugui ser un fruit del Regne i també allò que atempta contra el projecte de Déu. Això implica no sols reconèixer i interpretar les mocions del bon esperit i del dolent, sinó —i aquí hi ha l'arrel decisiva— triar les del bon esperit i rebutjar les del dolent. Dono per suposades les diverses anàlisis que altres documents del Magisteri universal han ofert, així com les que han proposat els episcopats regionals i nacionals. En aquesta Exhortació només pretenc aturar-me breument, amb una mirada pastoral, en alguns aspectes de la realitat que poden frenar o afeblir els dinamismes de renovació missionera de l'Església, ja sigui perquè afecten la vida i la dignitat del Poble de Déu, ja sigui perquè incideixen també en els subjectes que participen d'una manera més directa en les institucions eclesials i en tasques evangelitzadores.

I. ALGUNS DESAFIAMENTS DEL MÓN ACTUAL

52. La humanitat viu en aquest moment un gir històric, que podem veure en els avanços que es produeixen en diversos camps. Són de lloar els avanços que contribueixen al benestar de la gent, com, per exemple, en l'àmbit de la salut, de l'educació i de la comunicació. Amb tot, no podem oblidar que la majoria dels homes i dones del nostre temps viu precàriament el dia a dia, amb conseqüències funestes. Algunes patologies van en augment. La por i la desesperació s'apoderen del cor de nombroses persones, fins i tot en

els anomenats països rics. L'alegria de viure sovint s'apaga, la falta de respecte i la violència creixen, la desigualtat és cada cop més patent. Cal lluitar per viure i, sovint, per viure amb poca dignitat. Aquest canvi d'època s'ha generat pels enormes salts qualitius, quantitius, accelerats i acumulatius que es donen en el desenvolupament científic, en les innovacions tecnològiques i en les seves veloces aplicacions en diversos camps de la natura i de la vida. Estem en l'era del coneixement i la informació, font de noves formes d'un poder molts cops anònim.

No a una economia de l'exclusió

53. Així com el manament de «no matar» posa un límit clar per assegurar el valor de la vida humana, avui hem de dir «no a una economia de l'exclusió i la desigualtat». Aquesta economia mata. No pot ser que no sigui notícia que mor de fred un ancià en situació de carrer i sí que ho sigui una caiguda de dos punts a la borsa. Això és exclusió. No es pot tolerar més que es llenci menjar quan hi ha gent que passa fam. Això és desigualtat. Avui tot entra dins el joc de la competitivitat i de la llei del més fort, on el poderós es menja el més feble. Com a conseqüència d'aquesta situació, grans masses de la població es veuen excloses i marginades: sense treball, sense horitzons, sense sortida. Es considera l'ésser humà en si mateix com un bé de consum, que es pot usar i després llençar. Hem donat inici a la cultura del «descart» que, a més, es promou. Ja no es tracta simplement del fenomen de l'explotació i de l'opressió, sinó de quelcom nou: amb l'exclusió queda afectada en la seva mateixa arrel la pertinença a la societat en la qual es viu, perquè ja no s'hi està a sota, a la perifèria, o sense poder, sinó que se n'està a fora. Els exclosos no són «explotats» sinó rebuigs, «sobrants».

54. En aquest context, alguns encara defensen les teories del «vessament», que suposen que tot creixement econòmic, afavorit per la llibertat de mercat, aconsegueix provocar per si mateix major equitat i inclusió social en el món. Aquesta opinió, que mai no ha estat confirmada pels fets, expressa una confiança basta i ingènua en la bondat dels qui detenen el poder econòmic i en els mecanismes sacralitzats del sistema econòmic imperant. Mentrestant, els exclosos continuen esperant. Per poder sostenir un estil de vida que exclou els altres, o per poder entusiasmar-se amb aquest ideal egoista, s'ha desenvolupat una globalització de la indiferència. Gairebé sense advertir-ho, ens tornem incapaços de

compadir-nos davant els clamors dels altres, ja no plorem davant el drama dels altres ni ens interessa cuidar-los, com si tot fos una responsabilitat aliena que no ens incumbeix. La cultura del benestar ens anestesia i perdem la calma si el mercat ofereix quelcom que encara no hem comprat, mentre totes aquestes vides truncades per falta de possibilitats ens semblen un mer espectacle que de cap manera no ens altera.

No a la nova idolatria del diner

55. Una de les causes d'aquesta situació es troba en la relació que hem establert amb el diner, ja que acceptem pacíficament el seu predomini sobre nosaltres i les nostres societats. La crisi financera que travessem ens fa oblidar que a l'origen hi ha una profunda crisi antropològica: la negació de la primacia de l'ésser humà! Hem creat nous ídols. L'adoració de l'antic vedell d'or (cf. *Ex 32,1-35*) ha trobat una versió nova i despietada en el fetitxisme del diner i en la dictadura de la economia sense un rostre i sense un objectiu veritablement humà. La crisi mundial, que afecta les finances i l'economia, posa de manifest els seus desequilibris i, sobretot, la greu carència de la seva orientació antropològica que redueix l'ésser humà a una sola de les seves necessitats: el consum.

56. Mentre els guanys d'uns pocs creixen exponencialment, les de la majoria es queden cada cop més lluny del benestar d'aquesta minoria feliç. Aquest desequilibri prové d'ideologies que defensen l'autonomia absoluta dels mercats i l'especulació financera. D'aquí que neguin el dret de control dels Estats, encarregats de vetllar pel bé comú. S'instaura una nova tirania invisible, de vegades virtual, que imposa, de forma unilateral i implacable, les seves lleis i les seves regles. A més, el deute i els seus interessos allunyen els països de les possibilitats viables de la seva economia i els ciutadans del seu poder adquisitiu real. A tot això s'afegeix una corrupció ramificada i una evasió fiscal egoista, que han assumit dimensions mundials. L'afany de poder i de tenir no coneix límits. En aquest sistema, que tendeix a fagocitar-ho tot en ordre a acréixer beneficis, qualsevol cosa que sigui fràgil, com el medi ambient, queda indefensa davant els interessos del mercat divinitzat, convertits en regla absoluta.

No a un diner que governa en comptes de servir

57. Després d'aquesta actitud s'amaga el rebuig de l'ètica i el rebuig de Déu. L'ètica sol ser mirada amb cert menyspreu burleta. Es considera contraproductiu, massa humana, perquè relativitza el diner i el poder. Se la sent com una amenaça, perquè condemna la manipulació i la degradació de la persona. En definitiva, l'ètica porta a un Déu que espera una resposta compromesa que està fora de les categories del mercat. Per a aquestes, si són absolutitzades, Déu és incontrolable, immanejable, fins i tot perillós, perquè crida l'ésser humà a la seva plena realització i a la independència de qualsevol mena d'esclavitud. L'ètica —una ètica no ideologitzada— permet crear un equilibri i un ordre social més humà. En aquest sentit, animo els experts financers i els governants dels països a considerar les paraules d'un savi de l'antiguitat: «No compartir amb els pobres els propis béns és robar-los i treure'ls la vida. No són nostres els béns que tenim, sinó seus».55

58. Una reforma financera que no ignori l'ètica requeriria un canvi d'actitud enèrgic per part dels dirigents polítics, als quals exhorto a afrontar aquest repte amb determinació i visió de futur, sense ignorar, per descomptat, l'especificitat de cada context. El diner ha de servir i no governar! El Papa estima tothom, rics i pobres, però té l'obligació, en nom de Crist, de recordar que els rics han d'ajudar els pobres, respectar-los, promocionar-los. Us exhorto a la solidaritat desinteressada i a una gir de l'economia i les finances a una ètica a favor de l'ésser humà.

No a la desigualtat que genera violència

59. Avui en molts llocs es reclama major seguretat. Però fins que no es reverteixin l'exclusió i la desigualtat dins una societat i entre els diversos pobles serà impossible eradicar la violència. S'acusa de la violència els pobres i els pobles pobres però, sense igualtat d'oportunitats, les diverses formes d'agressió i de guerra trobaran un brou de cultiu que tard o d'hora provocarà la seva explosió. Quan la societat —local, nacional o mundial— abandona a la perifèria una part de si mateixa, no hi haurà programes polítics ni recursos policials o d'intel·ligència que puguin assegurar indefinidament la tranquil·litat. Això no succeeix només perquè la desigualtat provoca la reacció violenta dels exclosos del sistema, sinó perquè el sistema social i econòmic és injust a la seva arrel. Així com el bé tendeix a comunicar-se, el mal consentit, que és la injustícia, tendeix a expandir la seva potència danyosa i a socavar silenciosament les bases de qualsevol sistema polític i social

per més sòlid que sembli. Si cada acció té conseqüències, un mal enquistat en les estructures d'una societat té sempre un potencial de dissolució i de mort. És el mal cristal·litzat en estructures socials injustes, a partir del qual no pot esperar-se un futur millor. Estem lluny de l'anomenat «final de la història», ja que les condicions d'un desenvolupament sostenible i en pau encara no estan adequadament plantejades i realitzades.

60. Els mecanismes de l'economia actual promouen una exacerbació del consum, però resulta que el consumisme desenfrenat unit a la desigualtat és doblement danyós del teixit social. Així la desigualtat genera tard o d'hora una violència que les carreres armamentistes no resolen ni resoldran mai. Només serveixen per pretendre enganyar els qui reclamen major seguretat, com si avui no sabéssim que les armes i la repressió violenta, més que aportar solucions, creen nous i pitjors conflictes. Alguns simplement es delecten culpant els pobres i els països pobres dels seus propis mals, amb indegudes generalitzacions, i pretenen trobar la solució en una «educació» que els tranquil·litzi i els converteixi en éssers domesticats i inofensius. Això es torna encara més irritant si els exclosos veuen créixer aquest càncer social que és la corrupció profundament arrelada en molts països —en els seus governs, empresaris i institucions— sigui quina sigui la ideologia política dels governants.

Alguns desafiaments culturals

61. Evangelitzem també quan tractem d'afrontar els diversos desafiaments que puguin presentar-se.⁵⁶ De vegades aquests es manifesten en veritables atacs a la llibertat religiosa o en noves situacions de persecució als cristians, les quals en alguns països han aconseguit nivells alarmants d'odi i de violència. En molts llocs es tracta més aviat d'una difusa indiferència relativista, relacionada amb el desencant i la crisi de les ideologies que s'ha provocat com a reacció contra tot el que sembli totalitari. Això no perjudica només l'Església, sinó la vida social en general. Reconeguem que una cultura, en la qual cadascú vol ser el portador d'una pròpia veritat subjectiva, torna difícil que els ciutadans desitgin integrar un projecte comú més allà dels beneficis i desitjos personals.

62. En la cultura predominant, el primer lloc està ocupat per l'exterior, allò immediat, allò visible, allò ràpid, allò superficial, allò provisorio. La realitat cedeix el lloc a

l'aparença. En molts països, la globalització ha significat un accelerat deteriorament de les arrels culturals amb la invasió de tendències pertanyents a altres cultures, econòmicament desenvolupades però èticament debilitades. Així ho han manifestat en distints Sínodes els Bisbes de diversos continents. Els Bisbes africans, per exemple, reprenent l'Encíclica *Sollicitudo rei socialis*, van assenyalar anys enrere que molts cops es vol convertir els països d'Àfrica en simples «peces d'un mecanisme i d'un engranatge gegantí. Això succeeix sovint en el camp dels mitjans de comunicació social, els quals, en estar dirigits majorment per centres de la part Nord del món, no sempre tenen en la deguda consideració les prioritats i els problemes propis d'aquests països, ni respecten la seva fisonomia cultural».57 Igualment, els Bisbes d'Àsia «van subratllar els influxos que des de l'exterior s'exerceixen sobre les cultures asiàtiques. Estan apareixent noves formes de conducta, que són resultat d'una excessiva exposició als mitjans de comunicació social [...] Això té per conseqüència que els aspectes negatius de les indústries dels mitjans de comunicació i d'entreteniment posen en perill els valors tradicionals».58

63. La fe catòlica de molts pobles s'enfronta avui amb el desafiament de la proliferació de nous moviments religiosos, alguns tendents al fonamentalisme i altres que semblen proposar una espiritualitat sense Déu. Això és, per una part, el resultat d'una reacció humana enfront de la societat materialista, consumista i individualista i, d'altra banda, un aprofitament de les carències de la població que viu en les perifèries i zones empobrides, que sobreviu enmig de grans dolors humans i busca solucions immediates per a les seves necessitats. Aquests moviments religiosos, que es caracteritzen per la seva subtil penetració, vénen a omplir, dins de l'individualisme imperant, un buit deixat pel racionalisme secularista. A més, cal que reconeguem que, si parteix del nostre poble batejat no experimenta la seva pertinença a l'Església, és degut també a l'existència d'unes estructures i a un clima poc acollidors en algunes de les nostres parròquies i comunitats, o a una actitud burocràtica per donar resposta als problemes, simples o complexos, de la vida dels nostres pobles. En molts llocs hi ha un predomini de la dimensió administrativa sobre la pastoral, així com una sacramentalització sense altres formes d'evangelització.

64. El procés de secularització tendeix a reduir la fe i l'Església a l'àmbit de la privacitat i de la intimitat. A més, en negar tota transcendència, s'ha produït una creixent deformació ètica, un afebliment del sentit del pecat personal i social i un progressiu

augment del relativisme, que ocasionen una desorientació generalitzada, especialment en l'etapa de l'adolescència i de la joventut, tan vulnerable als canvis. Com molt bé indiquen els Bisbes dels Estats Units d'Amèrica, mentre l'Església insisteix en l'existència de normes morals objectives, vàlides per a tots, «hi ha els qui presenten aquest ensenyament com injust, això és, com oposada als drets humans bàsics. Aquests al·legats solen provenir d'una forma de relativisme moral que està unida, no sense inconsistència, a una creença en els drets absoluts dels individus. En aquest punt de vista es percep l'Església com si promogués un prejudici particular i com si interferís amb la llibertat individual».59 Vivim en una societat de la informació que ens satura indiscriminadament de dades, totes en el mateix nivell, i acaba emportant-nos a una tremenda superficialitat a l'hora de plantejar les qüestions morals. Per consegüent, esdevé necessària una educació que ensenyi a pensar críticament i que ofereixi un camí de maduració en valors.

65. Malgrat tot el corrent secularista que envaeix les societats, en molts països — fins i tot on el cristianisme és minoria— l'Església catòlica és una institució creïble davant l'opinió pública, fiable pel que fa a l'àmbit de la solidaritat i de la preocupació pels més necessitats. En nombroses ocasions ha servit de mitjancera a favor de la solució de problemes que afecten la pau, la concòrdia, la terra, la defensa de la vida, els drets humans i ciutadans, etc. I el que aporten les escoles i les universitats catòliques a tot el món! És molt bo que així sigui. Però ens costa mostrar que, quan plantejem altres qüestions que desperten menor acceptació pública, ho fem per fidelitat a les mateixes conviccions sobre la dignitat humana i el bé comú.

66. La família travessa una crisi cultural profunda, com totes les comunitats i vincles socials. En el cas de la família, la fragilitat dels vincles es torna especialment greu perquè es tracta de la cèl·lula bàsica de la societat, el lloc on s'aprèn a conviure en la diferència i a pertànyer a altres, i on els pares transmeten la fe als seus fills. El matrimoni tendeix a ser vist com una mera forma de gratificació afectiva que pot constituir-se de qualsevol manera i modificar-se d'acord amb la sensibilitat de cadascú. Però l'aportació indispensable del matrimoni a la societat supera el nivell de l'emotivitat i el de les necessitats circumstancials de la parella. Com ensenyen els Bisbes francesos, no procedeix «del sentiment amorós, efímer per definició, sinó de la profunditat del compromís assumit pels esposos que accepten entrar en una unió de vida total».60

67. L'individualisme postmodern i globalitzat afavoreix un estil de vida que debilita el desenvolupament i l'estabilitat dels vincles entre les persones, i que desnaturalitza els vincles familiars. L'acció pastoral ha de mostrar millor encara que la relació amb el nostre Pare exigeix i encoratja una comunió que curi, promogui i refermi els vincles interpersonals. Mentre en el món, especialment en alguns països, reapareixen diverses formes de guerres i enfrontaments, els cristians insistim en la nostra proposta de reconèixer l'altre, de curar les ferides, de construir ponts, d'estrènyer llaços i d'ajudar-nos «mútuament a portar les càrregues» (*Ga* 6,2). D'altra banda, avui sorgeixen moltes formes d'associació per a la defensa de drets i per a la consecució de nobles objectius. Així es manifesta una set de participació de nombrosos ciutadans que volen ser constructors del desenvolupament social i cultural.

Desafiaments de la inculturació de la fe

68. El substrat cristià d'alguns pobles —sobretot occidentals— és una realitat viva. Allí trobem, especialment en els més necessitats, una reserva moral que guarda valors d'autèntic humanisme cristià. Una mirada de fe sobre la realitat no pot deixar de reconèixer el que sembla l'Esperit Sant. Seria desconfiar de la seva acció lliure i generosa pensar que no hi ha autèntics valors cristians on una gran part de la població ha rebut el Baptisme i expressa la seva fe i la seva solidaritat de múltiples maneres. Allí cal reconèixer molt més que unes «llavors del Verb», ja que es tracta de una autèntica fe catòlica amb modes propis d'expressió i de pertinença a l'Església. No convé ignorar la tremenda importància que té una cultura marcada per la fe, perquè aquesta cultura evangelitzada, més enllà dels seus límits, té molts més recursos que una mera suma de creients enfront dels embats del secularisme actual. Una cultura popular evangelitzada conté valors de fe i de solidaritat que poden provocar el desenvolupament d'una societat més justa i creient, i posseeix una saviesa peculiar que cal saber reconèixer amb una mirada agraïda.

69. És imperiosa la necessitat d'evangelitzar les cultures per a inculturar l'Evangelí. En els països de tradició catòlica es tractarà d'acompanyar, cuidar i enfortir la riquesa que ja existeix, i en els països d'altres tradicions religioses o profundament secularitzats es tractarà de procurar nous processos d'evangelització de la cultura, encara que suposin projectes a molt llarg termini. No podem, no obstant això, desconèixer que sempre hi ha una crida al

creixement. Tota cultura i tot grup social necessiten purificació i maduració. En el cas de les cultures populars de pobles catòlics, podem reconèixer algunes debilitats que encara han de ser curades per l'Evangeli: el masclisme, l'alcoholisme, la violència domèstica, una escassa participació en l'Eucaristia, creences fatalistes o supersticioses que fan recórrer a la bruixeria, etc. Però és precisament la pietat popular el millor punt de partida per curar-les i alliberar-les.

70. També és cert que de vegades l'accent, més que en l'impuls de la pietat cristiana, es col·loca en formes exteriors de tradicions de certs grups, o en suposades revelacions privades que s'absolutitzen. Hi ha un cert cristianisme de devocions, propi d'una vivència individual i sentimental de la fe, que en realitat no respon a una autèntica «pietat popular». Alguns promouen aquestes expressions sense preocupar-se per la promoció social i la formació dels fidels, i en certs casos ho fan per obtenir beneficis econòmics o algun poder sobre els altres. Tampoc no podem ignorar que en les últimes dècades s'ha produït una ruptura en la transmissió generacional de la fe cristiana en el poble catòlic. És innegable que molts se senten desencantats i deixen d'identificar-se amb la tradició catòlica, que són més els pares que no bategen als seus fills i no els ensenyen a resar, i que hi ha un cert èxode cap a altres comunitats de fe. Algunes causes d'aquesta ruptura són: la falta d'espais de diàleg familiar, la influència dels mitjans de comunicació, el subjectivisme relativista, el consumisme desenfrenat que encoratja el mercat, la falta d'acompanyament pastoral als més pobres, l'absència d'una acollida cordial en les nostres institucions, i la nostra dificultat per recrear l'adhesió mística de la fe en un escenari religiós plural.

Desafiaments de les cultures urbanes

71. La nova Jerusalem, la Ciutat santa (cf. Ap 21,2-4), és el destí cap on pelegrina tota la humanitat. És cridaner que la revelació ens digui que la plenitud de la humanitat i de la història es realitza en una ciutat. Necessitem reconèixer la ciutat des d'una mirada contemplativa, això és, una mirada de fe que descobreixi al Déu que habita a les seves llars, als seus carrers, a les seves places. La presència de Déu acompanya les recerques sinceres que persones i grups realitzen per trobar suport i sentit a les seves vides. Ell viu entre els ciutadans promovent la solidaritat, la fraternitat, el desig de bé, de veritat, de justícia. Aquesta presència no ha de ser fabricada sinó descoberta, desvelada. Déu no s'oculta a

aquells que el busquen amb un cor sincer, encara que ho facin a les palpentes, de manera imprecisa i difusa.

72. A la ciutat, el fet religiós està mediatitzat per diferents estils de vida, per costums associats a un sentit del temps, del territori i de les relacions, que difereix de l'estil dels habitants rurals. En les seves vides quotidianes els ciutadans molts cops lluiten per sobreviure, i en aquestes lluites s'amaga un sentit profund de l'existència que sol comportar també un profund sentit religiós. Necessitem contemplar-lo per aconseguir un diàleg com el que el Senyor va desenvolupar amb la samaritana, al costat del pou, on ella buscava sadollar la seva set (cf. *Jn 4,7-26*).

73. Noves cultures continuen gestant-se en aquestes enormes geografies humanes en què el cristià ja no sol ser promotor o generador de sentit, sinó que en rep altres llenguatges, símbols, missatges i paradigmes que ofereixen noves orientacions de vida, sovint en contrast amb l'Evangeli de Jesús. Una cultura inèdita bateja i s'elabora a la ciutat. El Sínode ha constatat que avui les transformacions d'aquestes grans àrees i la cultura que expressen són un lloc privilegiat de la nova evangelització.⁶¹ Això requereix imaginar espais d'oració i de comunió amb característiques noves, més atractives i significatives per als habitants urbans. Els ambients rurals, per la influència dels mitjans de comunicació de masses, no són aliens a aquestes transformacions culturals que també operen canvis significatius en els seus modes de vida.

74. S'imposa una evangelització que il·lumini els nous modes de relació amb Déu, amb els altres i amb l'espai, i que susciti els valors fonamentals. És necessari arribar allí on es gesten els nous relats i paradigmes, aconseguir amb la Paraula de Jesús els nuclis més profunds de l'ànima de les ciutats. Cal no oblidar que la ciutat és un àmbit multicultural. En les grans urbs pot observar-se un entramat en el qual grups de persones comparteixen les mateixes formes de somiar la vida i semblants imaginaris i es constitueixen en nous sectors humans, en territoris culturals, en ciutats invisibles. Diverses formes culturals conviuen de fet, però exerceixen molts cops pràctiques de segregació i de violència. L'Església està cridada a ser servidora d'un difícil diàleg. D'altra banda, encara que hi ha ciutadans que aconseguen els mitjans adequats per al desplegament de la vida personal i familiar, són moltíssims els «no ciutadans», els «ciutadans a mitges» o els «sobrants urbans». La ciutat produeix una mena de permanent ambivalència, perquè, al mateix temps que ofereix als

seus ciutadans infinites possibilitats, també apareixen nombroses dificultats per al ple desenvolupament de la vida de molts. Aquesta contradicció provoca sofriments aguts. En molts llocs del món, les ciutats són escenaris de protestes massives on milers d'habitants reclamen llibertat, participació, justícia i diverses reivindicacions que, si no són adequadament interpretades, no podran emmudir-se per la força.

75. No podem ignorar que a les ciutats fàcilment es desenvolupen el tràfic de drogues i de persones, l'abús i l'explotació de menors, el abandó d'ancians i malalts, diverses formes de corrupció i de crim. Al mateix temps, el que podria ser un preciós espai de trobada i de solidaritat, sovint esdevé el lloc de la fugida i de la desconfiança mútua. Les cases i els barris es construeixen més per aïllar i protegir que per connectar i integrar. La proclamació de l'Evangeli serà una base per a restaurar la dignitat de la vida humana en aquests contextos, perquè Jesús vol vessar en les ciutats vida en abundància (cf. *Jn* 10,10). El sentit unitari i complet de la vida humana que proposa l'Evangeli és el millor remei per a els mals urbans, encara que hàgim d'advertir que un programa i un estil uniforme i inflexible d'evangelització no són aptes per a aquesta realitat. Però viure a fons allò humà i introduir-se en el cor dels desafiaments com un ferment testimonial, en qualsevol cultura, en qualsevol ciutat, millora el cristià i fecunda la ciutat.

II. TEMPTACIONS DELS AGENTS PASTORALS

76. Sento una enorme gratitud per la tasca de tots els qui treballen a l'Església. No vull aturar-me ara a exposar les activitats dels diversos agents pastorals, des dels bisbes fins al més senzill i desconegut dels serveis eclesials. M'agradaria més aviat reflexionar sobre els desafiaments que tots ells afronten enmig de l'actual cultura globalitzada. Però he de dir, en primer lloc i com un deure de justícia, que l'aportació de l'Església en el món actual és enorme. El nostre dolor i la nostra vergonya pels pecats d'alguns membres de l'Església, i pels propis, no han de fer oblidar quants cristians donen la vida per amor: ajuden tanta gent a curar-se o a morir en pau en precaris hospitals, o acompanyen persones esclavitzades per diverses addiccions als llocs més pobres de la terra, o es desgasten en l'educació de nens i joves, o cuiden ancians abandonats per tots, o tracten de comunicar valors en ambients

hostils, o s'entreguen de moltes altres maneres que mostren aquest immens amor a la humanitat que ens ha inspirat el Déu fet home. Agraïxo el bell exemple que em donen tants cristians que ofereixen la seva vida i el seu temps amb alegria. Aquest testimoniatge em fa molt bé i em sosté en el meu propi desig de superar l'egoisme per donar-me més.

77. No obstant això, com a fills d'aquesta època, tots ens veiem afectats d'alguna manera per la cultura globalitzada actual que, sense deixar de mostrar-nos valors i noves possibilitats, també pot limitar-nos, condicionar-nos i fins i tot emmalaltir-nos. Reconec que necessitem crear espais motivadors i guaridors per als agents pastorals, «llocs on regenerar la pròpia fe en Jesús crucificat i ressuscitat, on compartir les pròpies preguntes més profundes i les preocupacions quotidianes, on discernir en profunditat amb criteris evangèlics sobre la pròpia existència i experiència, amb la finalitat d'orientar al bé i a la bellesa les pròpies eleccions individuals i socials».62 Al mateix temps, vull cridar l'atenció sobre algunes temptacions que particularment avui afecten els agents pastorals.

Sí al desafiament d'una espiritualitat missionera

78. Avui es pot advertir en molts agents pastorals, fins i tot en persones consagrades, una preocupació exacerbada pels espais personals d'autonomia i de distensió, que porta a viure les tasques com un mer apèndix de la vida, com si no fossin part de la pròpia identitat. Al mateix temps, la vida espiritual es confon amb alguns moments religiosos que brinden cert alleugeriment però que no alimenten el trobament amb els altres, el compromís en el món, la passió evangelitzadora. Així, poden advertir-se en molts agents evangelitzadors, encara que preguin, una accentuació de *l'individualisme*, una *crisi d'identitat* i una *caiguda del fervor*. Són tres mals que s'alimenten entre si.

79. La cultura mediàtica i alguns ambients intel·lectuals de vegades transmeten una marcada desconfiança cap al missatge de l'Església i un cert desencant. Com a conseqüència, encara que preguin, molts agents pastorals desenvolupen una espècie de complex d'inferioritat que els porta a relativitzar o ocultar la seva identitat cristiana i les seves conviccions. Es produeix llavors un cercle viciós, perquè així no són feliços amb el que són i amb el que fan, no se senten identificats amb la seva missió evangelitzadora, i això debilita la donació. Acaben ofegant la seva alegria missionera en una mena d'obsessió

per ser com tots i per tenir el que posseeixen els altres. Així, les tasques evangelitzadores es tornen forçades i es dediquen a elles pocs esforços i un temps molt limitat.

80. Es desenvolupa en els agents pastorals, més allà de l'estil espiritual o la línia de pensament que puguin tenir, un relativisme encara més perillós que el doctrinal. Té a veure amb les opcions més profundes i sinceres que determinen una forma de vida. Aquest relativisme pràctic és actuar com si Déu no existís, decidir com si els pobres no existissin, somiar com si els altres no existissin, treballar com si els qui no van rebre l'anunci no existissin. Crida l'atenció que fins i tot els qui aparentment posseeixen sòlides conviccions doctrinals i espirituals solen caure en un estil de vida que els porta a aferrar-se a seguretats econòmiques, o a espais de poder i de glòria humana que es procuren per qualsevol mitjà, en comptes de donar la vida pels altres en la missió. No ens deixem robar l'entusiasme missioner!

No a l'accídia egoista

81. Quan més necessitem un dinamisme missioner que porti sal i llum al món, molts laics senten el temor que algú els inviti a realitzar alguna tasca apostòlica, i intenten escapar de qualsevol compromís que els pugui treure el seu temps lliure. Avui s'ha tornat molt difícil, per exemple, aconseguir catequistes capacitats per a les parròquies i que perseverin en la tasca durant diversos anys. Però quelcom semblant succeeix amb els sacerdots, que cuiden amb obsessió el seu temps personal. Això freqüentment és degut al fet que les persones necessiten imperiosament preservar els seus espais d'autonomia, com si una tasca evangelitzadora fos un verí perillós i no una alegre resposta a l'amor de Déu que ens convoca a la missió i ens torna plens i fecunds. Alguns es resisteixen a provar fins al fons el gust de la missió i queden sumits en una accídia paralitzant.

82. El problema no és sempre l'excés d'activitats, sinó sobretot les activitats mal viscudes, sense les motivacions adequades, sense una espiritualitat que impregni l'acció i la faci desitjable. D'aquí que les tasques cansin més del que és raonable, i de vegades emmalalteixin. No es tracta d'un cansament feliç, sinó tens, pesat, insatisfet i, en definitiva, no acceptat. Aquesta accídia pastoral pot tenir diversos orígens. Alguns hi cauen perquè sostenen projectes irrealitzables i no viuen amb ganes allò que bonament podrien fer. Altres, per no acceptar la costosa evolució dels processos i voler que tot caigui del cel.

Altres, per enganxar-se a alguns projectes o a somnis d'èxits imaginats per la seva vanitat. Altres, per perdre el contacte real amb el poble, en una despersonalització de la pastoral que porta a prestar més atenció a l'organització que a les persones, i llavors els entusiasma més el «full de ruta» que la ruta mateixa. Altres cauen en l'accídia per no saber esperar i voler dominar el ritme de la vida. L'inmediatisme ansiós d'aquests temps fa que els agents pastorals no tolerin fàcilment allò que signifiqui alguna contradicció, un aparent fracàs, una crítica, una creu.

83. Així es gesta la major amenaça, que «és el gris pragmatisme de la vida quotidiana de l'Església en el qual aparentment tot correspon amb normalitat, però en realitat la fe es va desgastant i degenerant en mesquinesa».63 Es desenvolupa la psicologia de la tomba, que a poc a poc converteix els cristians en mòmies de museu. Desil·lusionats amb la realitat, amb l'Església o amb si mateixos, viuen la constant temptació d'aferrar-se a una tristesa ensucrada, sense esperança, que s'apodera del cor com «el més preat dels elixirs del dimoni».64 Cridats a il·luminar i a comunicar vida, finalment es deixen captivar per coses que només generen foscor i cansament interior, i que arnen el dinamisme apostòlic. Per tot això, em permeto insistir: No ens deixem robar l'alegria evangelitzadora!

No al pessimisme estèril

84. L'alegria de l'Evangeli és aquesta que res ni ningú ens podrà treure (cf. *Jn* 6,22). Els mals del nostre món —i els de l'Església— no haurien ser excuses per reduir la nostra donació i el nostre fervor. Mirem-los com uns desafiaments per a créixer. A més, la mirada creient és capaç de reconèixer la llum que sempre vessa l'Esperit Sant enmig de la foscor, sense oblidar que «on va abundar el pecat va sobreabundar la gràcia» (*Rm* 5,20). La nostra fe és desafiada a albirar el vi en què pot convertir-se l'aigua i a descobrir el blat que creix enmig del jull. A cinquanta anys del Concili Vaticà II, encara que ens facin mal les misèries de la nostra època i estiguem lluny d'optimismes ingenus, el major realisme no ha de significar menor confiança en l'Esperit ni menor generositat. En aquest sentit, podem tornar a escoltar les paraules del beat Joan XXIII en aquella admirable jornada de l'11 d'octubre de 1962: «Arriben, de vegades, a les nostres oïdes, ferint-les, certes insinuacions d'algunes persones que, fins i tot en el seu zel ardent, manquen del sentit de la discreció i de la mesura. No veuen en el temps moderns sinó prevaricació i ruïna [...] Ens sembla just

dissentir d'aquests profetes de calamitats, avesats a anunciar sempre infaustos esdeveniments, com si la fi dels temps fos imminent. En el present moment històric, la Providència ens està portant a un nou ordre de relacions humanes que, per obra mateixa dels homes però més encara per sobre de les seves mateixes intencions, s'encaminen al compliment de plans superiors i inesperats; perquè tot, àdhuc les adversitats humanes, ella ho disposa per a major bé de l'Església».65

85. Una de les temptacions més serioses que ofeguen el fervor i l'audàcia és la consciència de derrota que ens converteix en pessimistes queixosos i desencantats amb cara de vinagre. Ningú no pot emprendre una lluita si per endavant no confia plenament en el triomf. El qui comença sense confiar ha perdut per endavant la meitat de la batalla i enterra els seus talents. Fins i tot amb la dolorosa consciència de les pròpies fragilitats, cal continuar endavant sense declarar-se vençuts, i recordar el que el Senyor va dir a sant Pau: «Et basta la meua gràcia, perquè la meua força es manifesta en la feblesa» (2Co 12,9). El triomf cristià és sempre una creu, però una creu que en aquest temps és bandera de victòria, que es porta amb una tendresa combativa davant els embats del mal. El mal esperit de la derrota és germà de la temptació de separar abans d'hora el blat del jull, producte d'una desconfiança ansiosa i egocèntrica.

86. És cert que en alguns llocs s'ha produït una «desertificació» espiritual, fruit del projecte de societats que volen construir-se sense Déu o que destrueixen les seves arrels cristianes. Allí «el món cristià s'està fent estèril, i s'exhaureix com una terra sobreexplotada, que esdevé sorra».66 En altres països, la resistència violenta al cristianisme obliga els cristians a viure la seva fe gairebé d'amagat en el país que estimen. Aquesta és una altra forma molt dolorosa de desert. També la pròpia família o el propi lloc de treball pot ser aquest ambient àrid on cal conservar la fe i tractar d'irradiar-la. Però «precisament a partir de l'experiència d'aquest desert, d'aquest buit, és com podem descobrir novament l'alegria de creure, la seva importància vital per a nosaltres, homes i dones. Al desert es torna a descobrir el valor del que és essencial per viure; així, en el món contemporani, són molts els signes de la set de Déu, del sentit últim de la vida, sovint manifestats de forma implícita o negativa. I en el desert es necessiten sobretot persones de fe que, amb la seva pròpia vida, indiquin el camí cap a la Terra promesa i d'aquesta manera mantinguin viva l'esperança».67 En tot cas, allí som cridats a ser persones-càntirs per donar de beure als altres. De vegades

el càntir es converteix en una pesada creu, però va ser precisament en la creu on, traspasat, el Senyor se'ns va entregar com a font d'aigua viva. No ens deixem robar l'esperança!

Sí a les relacions noves que genera Jesucrist

87. Avui, que les xarxes i els instruments de la comunicació humana han aconseguit desenvolupaments inaudits, sentim el desafiament de descobrir i transmetre la mística de viure junts, de barrejar-nos, de trobar-nos, de prendre'ns dels braços, de recolzar-nos, de participar d'aquesta marea un xic caòtica que pot convertir-se en una veritable experiència de fraternitat, en una caravana solidària, en un sant pelegrinatge. D'aquesta manera, les majors possibilitats de comunicació es traduiran en més possibilitats de trobament i de solidaritat entre tots. Si poguéssim seguir aquest camí, seria quelcom tan bo, tan guaridor, tan alliberador, tan esperançador! Sortir de si mateix per unir-se a altres fa bé. Tancar-se en si mateix és provar l'amarg verí de la immanència, i la humanitat hi sortirà perdent amb cada opció egoista que fem.

88. L'ideal cristià sempre invitarà a superar la sospita, la desconfiança permanent, el temor a ser envaïts, les actituds defensives que ens imposa el món actual. Molts intenten escapar dels altres cap a la privacitat còmoda o cap al reduït cercle dels més íntims, i renunciïn al realisme de la dimensió social de l'Evangelí. Perquè, així com alguns voldrien un Crist purament espiritual, sense carn i sense creu, també es pretenen relacions interpersonals només per mitjà d'aparells sofisticats, per pantalles i sistemes que es puguin encendre i apagar a voluntat. Mentrestant, l'Evangelí ens invita sempre a córrer el risc del trobament amb el rostre de l'altre, amb la seva presència física que interpel·la, amb el seu dolor i els seus reclams, amb la seva alegria que contagia en un constant cos a cos. La veritable fe en el Fill de Déu fet carn és inseparable del do de si, de la pertinença a la comunitat, del servei, de la reconciliació amb la carn dels altres. El Fill de Déu, en la seva encarnació, ens va invitar a la revolució de la tendresa.

89. L'aïllament, que és una traducció de l'immanentisme, pot expressar-se en una falsa autonomia que exclou Déu, però pot també trobar en el fet religiós una forma de consumisme espiritual a la mesura del seu individualisme malaltís. El retorn al sagrat i les recerques espirituals que caracteritzen la nostra època són fenòmens ambigus. Més que l'ateisme, avui se'ns planteja el desafiament de respondre adequadament a la set de Déu de

molta gent, perquè no busquin apagar-la en propostes alienants o en un Jesucrist sense carn i sense compromís amb l'altre. Si no troben en l'Església una espiritualitat que els curi, els alliberi, els ompli de vida i de pau al mateix temps que els convoqui a la comunió solidària i a la fecunditat missionera, acabaran enganyats per propostes que no humanitzen ni donen glòria a Déu.

90. Les formes pròpies de la religiositat popular són encarnades, perquè han brotat de l'encarnació de la fe cristiana en una cultura popular. Per això mateix inclouen una relació personal, no amb energies harmonitzadores sinó amb Déu, Jesucrist, Maria, un sant. Tenen carn, tenen rostres. Són aptes per alimentar potencialitats relacionals i no tant fugues individualistes. En altres sectors de les nostres societats creix l'estimació per diverses formes d'«espiritualitat del benestar» sense comunitat, per una «teologia de la prosperitat» sense compromisos fraterns o per experiències subjectives sense rostres, que es redueixen a una recerca interior immanentista.

91. Un desafiament important és mostrar que la solució mai no consistirà a escapar d'una relació personal i compromesa amb Déu que al mateix temps ens compromet amb els altres. Això és el que avui passa quan els creients procuren amagar-se i treure's de damunt els altres, i quan subtilment escapen d'un lloc a un altre o d'una tasca a una altra, quedant-se sense vincles profunds i estables: «*Imaginatio locorum et mutatio multos fefellit*».68 És un fals remei que emmalalteix el cor, i de vegades el cos. Cal ajudar a reconèixer que l'únic camí consisteix a aprendre a trobar-se amb els altres amb l'actitud adequada, que és valorar-los i acceptar-los com a companys de camí, sense resistències internes. Millor encara, es tracta d'aprendre a descobrir Jesús en el rostre dels altres, en la seva veu, en els seus reclams. També és aprendre a patir en una abraçada amb Jesús crucificat quan rebem agressions injustes o ingratituds, sense cansar-nos mai d'optar per la fraternitat.69

92. Aquí hi ha la veritable guarició, ja que la manera de relacionar-nos amb els altres que realment ens cura en comptes d'emmalaltir-nos és una fraternitat *mística*, contemplativa, que sap mirar la grandesa sagrada del proïsme, que sap descobrir Déu en cada ésser humà, que sap tolerar les molèsties de la convivència aferrant-se a l'amor de Déu, que sap obrir el cor a l'amor diví per buscar la felicitat dels altres com la busca el seu Pare bo. Precisament en aquesta època, i també allí on són un «petit ramat» (Lc 12,32), els deixebles del Senyor són cridats a viure com a comunitat que sigui sal de la terra i llum del

món (cf. *Mt* 5,13-16). Són cridats a donar testimoniatge d'una pertinença evangelitzadora de manera sempre nova.⁷⁰ No ens deixem robar la comunitat!

No a la mundanitat espiritual

93. La mundanitat espiritual, que s'amaga rere aparences de religiositat i fins i tot d'amor a l'Església, és buscar, en comptes de la glòria del Senyor, la glòria humana i el benestar personal. És el que el Senyor retreia als fariseus: «Com és possible que cregueu, vosaltres que us glorifiqueu els uns als altres i no us preocupeu per la glòria que només ve de Déu?» (*Jn* 5,44). És una manera subtil de buscar «els seus propis interessos i no els de Crist Jesús» (*Fl* 2,21). Pren moltes formes, d'acord amb el tipus de persones i amb els estaments en què s'enquista. Pel fet d'estar relacionada amb l'atenció de l'aparença, no sempre es connecta amb pecats públics, i per fora tot sembla correcte. Però, si envaís l'Església, «seria infinitament més desastrosa que qualsevol altra mundanitat simplement moral».⁷¹

94. Aquesta mundanitat pot alimentar-se especialment de dues maneres profundament emparentades. Una és la fascinació del gnosticisme, una fe tancada en el subjectivisme, on només interessa una determinada experiència o una sèrie de raonaments i de coneixements que suposadament reconforten i il·luminen, però en definitiva el subjecte queda tancat en la immanència de la seva pròpia raó o dels seus sentiments. L'altra és el neopelagianisme autorreferencial i prometeic dels qui en el fons només confien en les seves pròpies forces i se senten superiors a d'altres perquè compleixen determinades normes o són indestructiblement fidels a cert estil catòlic propi del passat. És una suposada seguretat doctrinal o disciplinària que dóna lloc a un elitisme narcisista i autoritari, on en comptes d'evangelitzar el que es fa és analitzar i classificar els altres, i en comptes de facilitar l'accés a la gràcia es gasten les energies a controlar. En els dos casos, ni Jesucrist ni els altres interessen veritablement. Són manifestacions d'un immanentisme antropocèntric. No és possible imaginar que d'aquestes formes desvirtuades de cristianisme pugui brotar un autèntic dinamisme evangelitzador.

95. Aquesta fosca mundanitat es manifesta en moltes actituds aparentment oposades però amb la mateixa pretensió de «dominar l'espai de l'Església». En alguns hi ha una atenció ostentosa de la litúrgia, de la doctrina i del prestigi de l'Església, però sense

preocupar-los que l'Evangeli tingui una real inserció en el Poble fidel de Déu i en les necessitats concretes de la història. Així, la vida de l'Església es converteix en una peça de museu o en una possessió de pocs. En altres, la mateixa mundanitat espiritual s'amaga al darrere d'una fascinació per mostrar conquestes socials i polítiques, o en una vanaglòria lligada a la gestió d'afers pràctics, o en un encís per les dinàmiques d'autoajuda i de realització autorreferencial. També pot traduir-se en diverses formes de mostrar-se a si mateix en una densa vida social plena de sortides, reunions, sopars, recepcions. O bé es desplega en un funcionalisme empresarial, carregat d'estadístiques, planificacions i avaluacions, on el principal beneficiari no és el Poble de Déu sinó l'Església com a organització. En tots els casos, no porta el segell de Crist encarnat, crucificat i ressuscitat, es tanca en grups elitistes, no surt realment a buscar els perduts ni les immenses multituds assedegades de Crist. Ja no hi ha fervor evangèlic, sinó el gaudi espuri d'una autocomplaença egocèntrica.

96. En aquest context, s'alimenta la vanaglòria dels qui es conformen de tenir algun poder i prefereixen ser generals d'exèrcits derrotats abans que simples soldats d'un esquadró que continua lluitant. Quantes vegades somiem amb plans apostòlics expansionistes, meticulosos i ben dibuixats, propis de generals derrotats! Així neguem la nostra història d'Església, que és gloriosa perquè és història de sacrificis, d'esperança, de lluita quotidiana, de vida esfilagarsada en el servei, de constància en el treball que cansa, perquè tot treball és «suor del nostre front». En canvi, ens entretenim vanitosos parlant sobre «el que caldria fer» —el pecat del «caldriafeisme»— com a mestres espirituals i savis pastorals que assenyalen des de fora. Conreem la nostra imaginació sense límits i perdem contacte amb la realitat que el nostre poble fidel pateix.

97. El qui ha caigut en aquesta mundanitat mira de dalt i de lluny, rebutja la profecia dels germans, desqualifica qui el qüestioni, destaca constantment els errors aliens i s'obsessiona per l'aparença. Ha replegat la referència del cor a l'horitzó tancat de la seva immanència i els seus interessos i, com a conseqüència d'això, no aprèn dels seus pecats ni està autènticament obert al perdó. És una tremenda corrupció amb aparença de bé. Cal evitar-la posant l'Església en moviment de sortida de si mateixa, de missió centrada en Jesucrist, de donació als pobres. Que Déu ens alliberi d'una Església mundana sota vestidures espirituals o pastorals! Aquesta mundanitat asfixiant es cura prenent gust a l'aire

pur de l'Esperit Sant, que ens allibera d'estar centrats en nosaltres mateixos, amagats en una aparença religiosa buida de Déu. No ens deixem robar l'Evangeli!

No a la guerra entre nosaltres

98. Dins el Poble de Déu i en les distintes comunitats, quantes guerres! Al barri, al lloc de treball, quantes guerres per enveges i gelosia, també entre cristians! La mundanitat espiritual porta alguns cristians a estar en guerra amb altres cristians que s'interposen en la seva recerca de poder, prestigi, plaer o seguretat econòmica. A més, alguns deixen de viure una pertinença cordial a l'Església per alimentar un esperit de controvèrsia. Més que pertànyer a l'Església entera, amb la seva rica diversitat, pertanyen a tal o tal grup que se sent diferent o especial.

99. El món està lacerat per les guerres i la violència, o ferit per un difús individualisme que divideix els éssers humans i els enfronta els uns contra els altres darrere del propi benestar. En diversos països ressegueixen enfrontaments i velles divisions que es creien en part superades. Als cristians de totes les comunitats del món, vull demanar-vos especialment un testimoniatge de comunió que es torni atractiu i resplendent. Que tots puguin admirar com us cuideu els uns als altres, com us doneu coratge mútuament i com us acompanyeu: «En això reconeixeran que sou els meus deixebles, en l'amor que us tingueu els uns als altres» (Jn 13,35). És el que amb tants desitjos demanava Jesús al Pare: «Que siguin u en nosaltres [...] perquè el món cregui» (Jn 17,21). Atenció a la temptació de l'enveja! Estem en la mateixa barca i anem cap a aquest port! Demanem la gràcia d'alegrar-nos amb els fruits aliens, que són de tots.

100. Als qui estan ferits per divisions històriques, els resulta difícil acceptar que els exhortem al perdó i la reconciliació, ja que interpreten que ignorem el seu dolor, o que pretenem fer-los perdre la memòria i els ideals. Però si veuen el testimoniatge de comunitats autènticament fraternes i reconciliades, això és sempre una llum que atreu. Per això em dol tant de comprovar com en algunes comunitats cristianes, i fins i tot entre persones consagrades, consentim diverses formes d'odi, divisions, calúmnies, difamacions, venjances, gelosia, desitjos d'imposar les pròpies idees a costa de qualsevol cosa, i fins a persecucions que semblen una implacable caça de bruixes. Qui evangelitzarem amb aquests comportaments?

101. Demanem al Senyor que ens faci entendre la llei de l'amor. Que bo és tenir aquesta llei! Quant de bé ens fa estimar-nos els uns als altres en contra de tot! Sí, en contra de tot! A cadascun de nosaltres es dirigeix l'exhortació paulina: «No et deixis vèncer pel mal, sinó venç al mal amb el bé» (*Rm* 12,21). I també: «No ens cansem de fer el bé!» (*Ga* 6,9). Tots tenim simpaties i antipaties, i potser ara mateix estem enutjats amb algú. Almenys diguem al Senyor: «Senyor, joestic enutjat amb aquest, amb aquella. Jo et demano per ell i per ella». Preguar per aquell amb qui estem irritats és un bell pas en l'amor, i és un acte evangelitzador. Fem-ho avui! No ens deixem robar l'ideal de l'amor fratern!

Altres desafiaments eclesials

102. Els laics són simplement la immensa majoria del Poble de Déu. Al seu servei hi ha la minoria dels ministres ordenats. Ha crescut la consciència de la identitat i la missió del laic en l'Església. Es compta amb un nombrós laicat, encara que no suficient, amb arrelat sentit de comunitat i una gran fidelitat en el compromís de la caritat, la catequesi, la celebració de la fe. Però la presa de consciència d'aquesta responsabilitat laical que neix del Baptisme i de la Confirmació no es manifesta de la mateixa manera a tot arreu. En alguns casos perquè no han estat formats per assumir responsabilitats importants, en altres per no trobar espai en les seves Esglésies particulars per poder expressar-se i actuar, arran d'un excessiu clericalisme que els manté al marge de les decisions. Si bé es percep una major participació de molts en els ministeris laicals, aquest compromís no es reflecteix en la penetració dels valors cristians en el món social, polític i econòmic. Es limita molts cops a les tasques intraeclesials sense un compromís real per l'aplicació de l'Evangeli a la transformació de la societat. La formació de laics i l'evangelització dels grups professionals i intel·lectuals constitueixen un desafiament pastoral important.

103. L'Església reconeix l'indispensable aportació de la dona en la societat, amb una sensibilitat, una intuïció i unes capacitats peculiars que solen ser més pròpies de les dones que dels homes. Per exemple, l'especial atenció femenina cap als altres, que s'expressa d'una manera particular, encara que no exclusiva, en la maternitat. Reconec amb gust com moltes dones comparteixen responsabilitats pastorals junt amb els sacerdots, contribueixen a l'acompanyament de persones, de famílies o de grups i brinden noves aportacions a la reflexió teològica. Però encara és necessari ampliar els espais per a una presència femenina

més incisiva en l'Església. Perquè «el geni femení és necessari en totes les expressions de la vida social; per això, s'ha de garantir la presència de les dones també en l'àmbit laboral»⁷² i en els diversos llocs on es prenen les decisions importants, tant a l'Església com en les estructures socials.

104. Les reivindicacions dels legítims drets de les dones, a partir de la ferma convicció que home i dona tenen la mateixa dignitat, plantegen a l'Església profundes preguntes que la desafien i que no es poden eludir superficialment. El sacerdoci reservat als homes, com a signe de Crist Espòs que es dóna en l'Eucaristia, és una qüestió que no es posa en discussió, però pot tornar-se particularment conflictiva si s'identifica massa la potestat sacramental amb el poder. Cal no oblidar que quan parlem de la potestat sacerdotal «ens trobem en l'àmbit de la *funció*, no de la *dignitat* ni de la *santedat*».⁷³ El sacerdoci ministerial és un dels mitjans que Jesús utilitza al servei del seu poble, però la gran dignitat ve del Baptisme, que és accessible a tots. La configuració del sacerdot amb Crist Cap —és a dir, com a font capital de la gràcia— no implica una exaltació que el col·loqui per sobre de la resta. A l'Església las funcions «*no donen lloc a la superioritat* dels uns sobre els altres».⁷⁴ De fet, una dona, Maria, és més important que els bisbes. Encara que la funció del sacerdoci ministerial es consideri «jeràrquica», cal tenir ben present que «*està ordenada totalment a la santedat dels membres del Cos místic de Crist*».⁷⁵ La seva clau i el seu eix no són el poder entès com a domini, sinó la potestat d'administrar el sagrament de l'Eucaristia; d'aquí deriva la seva autoritat, que és sempre un servei al poble. Aquí hi ha un gran desafiament per als pastors i per als teòlegs, que podrien ajudar a reconèixer millor el que això implica respecte al possible lloc de la dona allí on es prenen decisions importants, en els diversos àmbits de l'Església.

105. La pastoral juvenil, tal com estàvem acostumats a desenvolupar-la, ha patit l'embat dels canvis socials. Els joves, en les estructures habituals, no solen trobar respostes a les seves inquietuds, necessitats, problemàtiques i ferides. Als adults ens costa escoltar-los amb paciència, comprendre les seves inquietuds o els seus reclams, i aprendre a parlar-los en el llenguatge que ells comprenen. Per aquesta mateixa raó, les propostes educatives no produeixen els fruits esperats. La proliferació i creixement d'associacions i moviments predominantment juvenils poden interpretar-se com una acció de l'Esperit que obre camins nous d'acord amb les seves expectatives i recerques d'espiritualitat profunda i d'un sentit de

pertinença més concret. Cal, tanmateix, aprofundir la participació d'aquests en la pastoral de conjunt de l'Església.⁷⁶

106. Encara que no sempre és fàcil abordar els joves, s'ha crescut en dos aspectes: la consciència que tota la comunitat els evangelitza i educa, i la urgència que ells tinguin un protagonisme major. Cal reconèixer que, en el context actual de crisi del compromís i dels vincles comunitaris, són molts els joves que se solidaritzen davant els mals del món i s'embarquen en diverses formes de militància i de voluntariat. Alguns participen en la vida de l'Església, integren grups de servei i diverses iniciatives missioneres en les seves pròpies diòcesis o en altres llocs. Que bo que és que els joves siguin «rodamons de la fe», feliços de portar Jesucrist a cada cantonada, a cada plaça, a cada racó de la terra!

107. En molts llocs escassegen les vocacions al sacerdoci i a la vida consagrada. Freqüentment això és degut a l'absència en les comunitats d'un fervor apostòlic contagiós, la qual cosa no entusiasma ni suscita atractiu. On hi ha vida, fervor, ganes de portar Crist als altres, sorgeixen vocacions genuïnes. Fins i tot en parròquies on els sacerdots són poc entregats i alegres, és la vida fraterna i fervorosa de la comunitat la que desperta el desig de consagrar-se enterament a Déu i a l'evangelització, sobretot si aquesta comunitat viva prega insistentment per les vocacions i s'atreveix a proposar als seus joves un camí d'especial consagració. Per altra part, malgrat l'escassetat vocacional, avui es té més clara consciència de la necessitat d'una millor selecció dels candidats al sacerdoci. No es poden omplir els seminaris amb qualsevol mena de motivacions, i menys si aquestes es relacionen amb inseguretats afectives, recerques de formes de poder, glòries humanes o benestar econòmic.

108. Com ja he dit, no he intentat oferir un diagnòstic complet, però invito les comunitats a completar i enriquir aquestes perspectives a partir de la consciència dels seus desafiaments propis i pròxims. Espero que, quan ho facin, tinguin en compte que, cada cop que intentem llegir en la realitat actual els signes dels temps, és convenient escoltar els joves i als ancians. Ambdós són l'esperança dels pobles. Els ancians aporten la memòria i la saviesa de l'experiència, que invita a no repetir estúpidament els mateixos errors del passat. Els joves ens criden a desvetllar i a créixer l'esperança, perquè porten en ells les noves tendències de la humanitat i ens obren al futur, de manera que no ens quedem ancorats en la nostàlgia d'estructures i de costums que ja no són camins de vida en el món actual.

109. Els desafiaments hi són per superar-los. Siguem realistes, però sense perdre l'alegria, el coratge i l'entrega esperançada. No ens deixem robar la força missionera!

CAPÍTOL TERCER L'ANUNCI DE L'EVANGELI

110. Després de tenir en compte alguns desafiaments de la realitat actual, vull recordar ara la tasca que ens urgeix en qualsevol època i lloc, perquè «no pot haver-hi autèntica evangelització sense la *proclamació explícita* que Jesús és el Senyor», i sense que existeixi un «primat de la proclamació de Jesucrist en qualsevol activitat d'evangelització».77 Recollint les inquietuds dels Bisbes asiàtics, Joan Pau II va expressar que, si l'Església «ha de complir el seu destí providencial, l'evangelització, com a predicació alegre, pacient i progressiva de la mort i resurrecció salvífica de Jesucrist, ha de ser la vostra prioritat absoluta».78 Això val per a tots.

I. TOT EL POBLE DE DÉU ANUNCIA L'EVANGELI

111. L'evangelització és tasca de l'Església. Però aquest subjecte de l'evangelització és més que una institució orgànica i jeràrquica, perquè és primer que res un poble que pelegrina cap a Déu. És certament un *misteri* que enfonsa les seves arrels en la Trinitat, però té la seva concreció històrica en un poble pelegrí i evangelitzador, la qual cosa sempre transcendeix tota necessària expressió institucional. Proposo aturar-nos una mica en aquesta forma d'entendre l'Església, que té el seu fonament últim en el lliure i gratuïta iniciativa de Déu.

Un poble per a tots

112. La salvació que Déu ens ofereix és obra de la seva misericòrdia. No hi ha accions humanes, per més bones que siguin, que ens facin merèixer un do tan gran. Déu, per pura gràcia, ens atreu per unir-nos a Ell.⁷⁹ Ell envia el seu Esperit als nostres cors per fer-nos els seus fills, per transformar-nos i per tornar-nos capaços de respondre amb la nostra vida a aquest amor. L'Església és enviada per Jesucrist com a sagrament de la salvació oferta per Déu.⁸⁰ Ella, a través de les seves accions evangelitzadores, col·labora com a instrument de la gràcia divina que actua incessantment més enllà de tota possible supervisió. Bé ho expressava Benet XVI en obrir les reflexions del Sínode: «És important saber que la primera paraula, la iniciativa veritable, l'activitat veritable ve de Déu i només si entrem en aquesta iniciativa divina, només si implorem aquesta iniciativa divina, podrem també ser —amb Ell i en Ell— evangelitzadors».⁸¹ El principi de la *primacia de la gràcia* ha de ser un far que il·lumini permanentment les nostres reflexions sobre l'evangelització.

113. Aquesta salvació, que realitza Déu i anuncia joiosament l'Església, és per a tots,⁸² i Déu ha gestat un camí per unir-se a cadascun dels éssers humans de tots els temps. Ha escollit convocar-los com a poble i no com a éssers aïllats.⁸³ Ningú no se salva sol, això és, ni com a individu aïllat ni per les seves pròpies forces. Déu ens atreu tenint en compte la complexa trama de relacions interpersonals que suposa la vida en una comunitat humana. Aquest poble que Déu s'ha escollit i convocat és l'Església. Jesús no diu als Apòstols que formin un grup exclusiu, un grup d'elit. Jesús diu: «Aneu a tots els pobles i feu-los deixebles meus» (*Mt* 28,19). Sant Pau afirma que al Poble de Déu, a l'Església, «no hi ha ni jueu ni grec [...] perquè tots vosaltres sou u en Crist Jesús» (*Ga* 3,28). M'agradaria dir a aquells que se senten lluny de Déu i de l'Església, als qui són temorosos o als indiferents: El Senyor també et crida a ser part del seu poble i ho fa amb gran respecte i amor!

114. Ser Església és ser Poble de Déu, d'acord amb el gran projecte d'amor del Pare. Això implica ser el ferment de Déu enmig de la humanitat. Vol dir anunciar i portar la salvació de Déu en aquest món nostre, que sovint es perd, necessitat tenir respostes que encoratgin, que donin esperança, que donin nou vigor al camí. L'Església ha de ser el lloc de la misericòrdia gratuïta, on tot el món pugui sentir-se acollit, estimat, perdonat i encoratjat a viure segons la vida bona del Evangeli.

Un poble amb molts rostres

115. Aquest Poble de Déu s'encarna en els pobles de la terra, cadascun dels quals té la seva cultura pròpia. La noció de cultura és una valuosa eina per entendre les diverses expressions de la vida cristiana que es donen en el Poble de Déu. Es tracta de l'estil de vida que té una societat determinada, de la manera pròpia que tenen els seus membres de relacionar-se entre ells, amb les altres criatures i amb Déu. Així entesa, la cultura comprèn la totalitat de la vida d'un poble.⁸⁴ Cada poble, en el seu esdevenir històric, desenvolupa la seva pròpia cultura amb legítima autonomia.⁸⁵ Això és degut al fet que la persona humana «per la seva mateixa natura, té absoluta necessitat de la vida social»,⁸⁶ i està sempre referida a la societat, on viu una manera concreta de relacionar-se amb la realitat. L'ésser humà està sempre culturalment situat: «natura i cultura es troben unides estretíssimament».⁸⁷ La gràcia suposa la cultura, i el do de Déu s'encarna en la cultura de qui el rep.

116. En aquests dos mil·lennis de cristianisme, una innombrable quantitat de pobles han rebut la gràcia de la fe, l'han fet florir en la seva vida quotidiana i l'han transmès segons els seus modes culturals propis. Quan una comunitat acull l'anunci de la salvació, l'Esperit Sant fecunda la seva cultura amb la força transformadora de l'Evangeli. De manera que, com podem veure en la història de l'Església, el cristianisme no té una única manera cultural, sinó que, «romanent plenament el mateix, en total fidelitat a l'anunci evangèlic i a la tradició eclesial, portarà amb si també el rostre de tantes cultures i de tants pobles en què ha estat acollit i arrelat».⁸⁸ En els distints pobles, que experimenten el do de Déu segons la seva pròpia cultura, l'Església expressa la seva genuïna catolicitat i mostra «la bellesa d'aquest rostre pluriforme».⁸⁹ En les manifestacions cristianes d'un poble evangelitzat, l'Esperit Sant embelleix l'Església, mostrant-li nous aspectes de la Revelació i regalant-li un nou rostre. En la inculturació, l'Església «introdueix els pobles amb les seves cultures en la seva mateixa comunitat»,⁹⁰ perquè «tota cultura proposa valors i formes positives que poden enriquir la manera d'anunciar, de concebre i de viure l'Evangeli».⁹¹ Així, «l'Església, assumint els valors de les diverses cultures, esdevé “*sponsa ornata monilibus suis*”, “la núvia que s'engalana amb els seus joiells” (cf. *Is* 61,10)».⁹²

117. Ben entesa, la diversitat cultural no amenaça la unitat de l'Església. És l'Esperit

Sant, enviat pel Pare i el Fill, qui transforma els nostres cors i ens fa capaços d'entrar en la comunió perfecta de la Santíssima Trinitat, on tot troba la seva unitat. Ell construeix la comunió i l'harmonia del Poble de Déu. El mateix Esperit Sant és l'harmonia, així com és el vincle d'amor entre el Pare i el Fill.⁹³ Ell és qui suscita una múltiple i diversa riquesa de dons i al mateix temps construeix una unitat que mai no és uniformitat sinó multiforme harmonia que atreu. L'evangelització reconeix joiosament aquestes múltiples riqueses que l'Esperit engendra en l'Església. No faria justícia a la lògica de l'encarnació pensar en un cristianisme monocultural i monòton. Si bé és veritat que algunes cultures han estat estretament lligades a la predicació de l'Evangelí i al desenvolupament d'un pensament cristià, el missatge revelat no s'identifica amb cap d'elles i té un contingut transcultural. Per això, en l'evangelització de noves cultures o de cultures que no han acollit la predicació cristiana, no és indispensable imposar una determinada forma cultural, per més bella i antiga que sigui, junt amb la proposta de l'Evangelí. El missatge que anunciem sempre té alguna revestiment cultural, però de vegades en l'Església caiem en la vanitosa sacralització de la pròpia cultura, amb la qual cosa podem mostrar més fanatisme que autèntic fervor evangelitzador.

118. Els Bisbes d'Oceania van demanar que allí l'Església «desenvolupi una comprensió i una presentació de la veritat de Crist que arranqui de les tradicions i cultures de la regió», i van instar «tots els missioners a obrar en harmonia amb els cristians indígenes per assegurar que la fe i la vida de l'Església s'expressin en formes legítimes adequades a cada cultura».⁹⁴ No podem pretendre que els pobles de tots els continents, en expressar la fe cristiana, imitin els modes que van trobar els pobles europeus en un determinat moment de la història, perquè la fe no pot tancar-se dins els confins de la comprensió i de l'expressió d'una cultura.⁹⁵ És indiscutible que una sola cultura no exhaurix el misteri de la redempció de Crist.

Tots som deixebles missioners

119. En tots els batejats, des del primer fins a l'últim, actua la força santificadora del Esperit que impulsa a evangelitzar. El Poble de Déu és sant per aquesta unció que el fa *infal·lible* «*in credendo*». Això significa que quan creu no s'equivoca, encara que no trobi paraules per a explicar la seva fe. L'Esperit el guia en la veritat i el condueix a la

salvació.⁹⁶ Com a part del seu misteri d'amor cap a la humanitat, Déu dota la totalitat dels fidels d'un *instint de la fe* —el *sensus fidei*— que els ajuda a discernir el que ve realment de Déu. La presència de l'Esperit atorga als cristians una certa connaturalitat amb les realitats divines i una saviesa que els permet captar-les intuïtivament, encara que no tinguin l'instrumental adequat per a expressar-les amb precisió.

120. En virtut del Baptisme rebut, cada membre del Poble de Déu ha esdevingut deixeble missioner (cf. *Mt* 28,19). Cadascun dels batejats, sigui quina sigui la seva funció a l'Església i el grau d'il·lustració de la seva fe, és un agent evangelitzador, i seria inadequat pensar en un esquema d'evangelització portat endavant per actors qualificats on la resta del poble fidel sigui només receptiu de les seves accions. La nova evangelització ha d'implicar un nou protagonisme de cadascun dels batejats. Aquesta convicció es converteix en una crida dirigida a cada cristià, perquè ningú no postergui el seu compromís amb l'evangelització, perquè si un de debò ha fet una experiència de l'amor de Déu que el salva, no necessita gaire temps de preparació per sortir a anunciar-lo, no pot esperar que li donin molts cursos o llargues instruccions. Tot cristià és missioner en la mesura en què s'ha trobat amb l'amor de Déu en Crist Jesús; ja no diem que som «deixebles» i «missioners», sinó que som sempre «deixebles missioners». Si no ens en convencem, mirem els primers deixebles, els qui immediatament després de conèixer la mirada de Jesús, sortien a proclamar-lo joiosos: «Hem trobat el Messies!» (*Jn* 1,41). La samaritana, a penes va sortir del seu diàleg amb Jesús, va esdevenir missionera, i molts samaritans van creure en Jesús «per la paraula de la dona» (*Jn* 4,39). També sant Pau, a partir del seu trobament amb Jesucrist, «de seguida es va posar a predicar que Jesús era el Fill de Déu» (*Ac* 9,20). Què esperem nosaltres?

121. Per descomptat que tots som cridats a créixer com a evangelitzadors. Procurem al mateix temps una millor formació, un aprofundiment del nostre amor i un testimoniatge més clar de l'Evangeli. En aquest sentit, tots hem de deixar que els altres ens evangelitzin constantment; però això no significa que hàgim de postergar la missió evangelitzadora, sinó que descobrim la manera de comunicar Jesús que correspongui a la situació en què ens trobem. En qualsevol cas, tots som cridats a oferir als altres el testimoni explícit de l'amor salvífic del Senyor, que més enllà de les nostres imperfeccions ens ofereix la seva proximitat, la seva Paraula, la seva força, i li dóna un sentit a la nostra vida. El teu cor sap

que no és el mateix la vida sense Ell; llavors això que has descobert, això que t'ajuda a viure i que et dona una esperança, això és el que necessites comunicar als altres. La nostra imperfecció no ha de ser una excusa; al contrari, la missió és un estímul constant per no quedar-se en la mediocritat i per continuar creixent. El testimoniatge de fe que tot cristià està cridat a oferir implica dir com a sant Pau: «No és que ho tingui ja aconseguit o que ja sigui perfecte, sinó que continuo la meua carrera [...] i em llanço endavant» (Fl 3,12-13).

La força evangelitzadora de la pietat popular

122. De la mateixa manera, podem pensar que els distints pobles en què ha estat inculturat l'Evangelí són subjectes col·lectius actius, agents de l'evangelització. Això és així perquè cada poble és el creador de la seva cultura i el protagonista de la seva història. La cultura és quelcom dinàmic, que un poble recrea permanentment, i cada generació li transmet a la següent un sistema d'actituds davant les distintes situacions existencials, que aquesta ha de reformular enfront de els seus propis desafiaments. L'ésser humà «és al mateix temps fill i pare de la cultura a què pertany».⁹⁷ Quan en un poble hi ha inculturat l'Evangelí, en el seu procés de transmissió cultural també transmet la fe de maneres sempre noves; d'aquí la importància de l'evangelització entesa com a inculturació. Cada porció del Poble de Déu, en traduir en la seva vida el do de Déu segons el seu geni propi, dona testimoniatge de la fe rebuda i l'enriqueix amb noves expressions que són eloqüents. Pot dir-se que «el poble s'evangelitza contínuament a si mateix».⁹⁸ Aquí pren importància la pietat popular, veritable expressió de l'acció missionera espontània del Poble de Déu. Es tracta d'una realitat en permanent desenvolupament, on l'Esperit Sant és l'agent principal.⁹⁹

123. En la pietat popular pot percebre's el mode en què la fe rebuda s'ha encarnat en una cultura i es continua transmetent. En algun temps mirada amb desconfiança, ha estat objecte de revaloració en les dècades posteriors al Concili. Va ser Pau VI en la seva Exhortació apostòlica *Evangelii Nuntiandi* qui va donar un impuls decisiu en aquest sentit. Allí explica que la pietat popular «reflecteix una set de Déu que només els pobres i senzills poden conèixer»¹⁰⁰ i que «fa capaç de generositat i sacrifici fins a l'heroisme, quan es tracta de manifestar la fe».¹⁰¹ Més a prop dels nostres dies, Benet XVI, a Amèrica Llatina, va assenyalar que es tracta d'un «preciós tresor de l'Església catòlica» i que en ella «apareix l'ànima dels pobles llatinoamericans».¹⁰²

124. En el *Document d'Aparecida* es descriuen les riqueses que l'Esperit Sant desplega en la pietat popular amb la seva iniciativa gratuïta. En aquest estimat continent, on gran quantitat de cristians expressen la seva fe a través de la pietat popular, els Bisbes l'anomenen també «espiritualitat popular» o «mística popular».103 Es tracta d'una veritable «espiritualitat encarnada en la cultura dels senzills».104 No està buida de continguts, sinó que els descobreix i els expressa més per la via simbòlica que per l'ús de la raó instrumental, i en l'acte de fe s'accentua més el *credere in Deum* que el *credere Deum*.105 És «una manera legítima de viure la fe, un manera de sentir-se part de l'Església, i una forma de ser missioners»;106 comporta la gràcia de la missionarietat, del sortir de si mateix i del pelegrinar: «Caminar plegats cap als santuaris i participar en altres manifestacions de la pietat popular, també portant els fills o invitant d'altres persones, és en si mateix un gest evangelitzador».107 No coartem ni pretenguem controlar aquesta força missionera!

125. Per entendre aquesta realitat cal acostar-s'hi amb la mirada del Bon Pastor, que no busca jutjar sinó estimar. Només des de la connaturalitat afectiva que dóna l'amor podem apreciar la vida teologal present en la pietat dels pobles cristians, especialment en els seus pobres. Penso en la fe ferma d'aquestes mares al peu del llit del fill malalt que s'aferren a un rosari encara que no sàpiguen embastar les proposicions del Credo, o en tanta càrrega d'esperança vessada en una espelma que s'encén en una humil llar per demanar ajuda a Maria, o en aquestes mirades d'amor entranyable al Crist crucificat. Qui estima el sant Poble fidel de Déu no pot veure aquestes accions només com una recerca natural de la divinitat. Són la manifestació d'una vida teologal animada per l'acció de l'Esperit Sant que ha estat vessat en els nostres cors (cf. *Rm 5,5*).

126. En la pietat popular, perquè és fruit de l'Evangelí inculturat, hi ha subjacent una força activament evangelitzadora que no podem menystenir: seria desconèixer l'obra de l'Esperit Sant. Més aviat som cridats a encoratjar-la i a enfortir-la per aprofundir el procés d'inculturació que és una realitat mai no acabada. Les expressions de la pietat popular tenen molt a ensenyar-nos i, per a qui sap llegir-les, són un *lloc teològic* al qual hem de prestar atenció, particularment a l'hora de pensar la nova evangelització.

Persona a persona

127. Avui que l'Església vol viure una profunda renovació missionera, hi ha una forma de predicació que ens competeix a tots com a tasca quotidiana. Es tracta de portar l'Evangelí a les persones que cadascú tracta, tant als més pròxims com als desconeguts. És la predicació informal que es pot realitzar enmig d'una conversa i també és la que realitza un missioner quan visita una llar. Ser deixeble és tenir la disposició permanent de portar a altres l'amor de Jesús i això es produeix espontàniament en qualsevol lloc: al carrer, a la plaça, en el treball, en un camí.

128. En aquesta predicació, sempre respectuosa i amable, el primer moment és un diàleg personal, on l'altra persona s'expressa i comparteix les seves alegries, les seves esperances, les inquietuds pels seus éssers estimats i tantes coses que omplen el cor. Només després d'aquesta conversa és possible presentar-li la Paraula, sigui amb la lectura d'algun verset o d'una manera narrativa, però sempre recordant l'anunci fonamental: l'amor personal de Déu que es va fer home, es va lliurar per nosaltres i viu oferint la seva salvació i la seva amistat. És l'anunci que es comparteix amb una actitud humil i testimonial de qui sempre sap aprendre, amb la consciència que aquest missatge és tan ric i tan profund que sempre ens supera. De vegades s'expressa de manera més directa, altres vegades a través d'un testimoniatge personal, d'un relat, d'un gest o de la forma que el mateix Esperit Sant pugui suscitar en una circumstància concreta. Si sembla prudent i es donen les condicions, és bo que aquest trobament fratern i missioner acabi amb una breu oració que es connecti amb les inquietuds que la persona ha manifestat. Així, percebrà millor que ha estat escoltada i interpretada, que la seva situació queda en la presència de Déu, i reconeixerà que la Paraula de Déu realment li parla a la seva pròpia existència.

129. No s'ha de pensar que l'anunci evangèlic hagi de transmetre's sempre amb determinades fórmules apreses, o amb paraules precises que expressin un contingut absolutament invariable. Es transmet de formes tan diverses que seria impossible descriure-les o catalogar-les, on el Poble de Déu, amb els seus innumerables gestos i signes, és subjecte col·lectiu. Per consegüent, si l'Evangelí s'ha encarnat en una cultura, ja no es comunica només a través de l'anunci persona a persona. Això ha de fer-nos pensar que, en aquells països on el cristianisme és minoria, a més d'encoratjar a cada batejat a anunciar l'Evangelí, les Esglésies particulars han de fomentar activament formes, almenys incipients, d'inculturació. El que ha de procurar-se, en definitiva, és que la predicació de

l'Evangeli, expressada amb categories pròpies de la cultura on és anunciat, provoqui una nova síntesi amb aquesta cultura. Encara que aquests processos són sempre lents, de vegades la por ens paralitza massa. Si deixem que els dubtes i els temors sufoquin tot coratge, és possible que, en comptes de ser creatius, simplement ens quedem còmodes i no provoquem cap avanç i, en aquest cas, no serem partícips de processos històrics amb la nostra cooperació, sinó simplement espectadors d'un estancament infecund de l'Església.

Carismes al servei de la comunió evangelitzadora

130. L'Esperit Sant també enriqueix tota l'Església evangelitzadora amb distints carismes. Són dons per renovar i edificar l'Església.¹⁰⁸ No són un patrimoni tancat, entregat a un grup perquè el custodii; més aviat són regals de l'Esperit integrats en el cos eclesial, atrets cap al centre que és Crist, des d'on es canalitzen en un impuls evangelitzador. Un signe clar de l'autenticitat d'un carisma és la seva eclesialitat, la seva capacitat per integrar-se harmònicament en la vida del sant Poble fidel de Déu per al bé de tots. Una veritable novetat suscitada per l'Esperit no necessita llançar ombres sobre altres espiritualitats i dons per afirmar-se a si mateixa. En la mesura que un carisma dirigeixi millor la seva mirada al cor de l'Evangeli, més eclesial serà el seu exercici. En la comunió, encara que dolgui, és on un carisma es torna autènticament i misteriosament fecund. Si viu aquest desafiament, l'Església pot ser un model per a la pau en el món.

131. Les diferències entre les persones i les comunitats de vegades són incòmodes, però l'Esperit Sant, que suscita aquesta diversitat, pot treure de tot quelcom bo i convertir-ho en un dinamisme evangelitzador que actua per atracció. La diversitat ha de ser sempre reconciliada amb l'ajuda de l'Esperit Sant; només Ell pot suscitar la diversitat, la pluralitat, la multiplicitat i, al mateix temps, realitzar la unitat. En canvi, quan som nosaltres els qui pretenem la diversitat i ens tanquem en els nostres particularismes, en els nostres exclusivismes, provoquem la divisió i, d'altra banda, quan som nosaltres els qui volem construir la unitat amb els nostres plans humans, acabem per imposar la uniformitat, l'homologació. Això no ajuda la missió de l'Església.

Cultura, pensament i educació

132. L'anunci a la cultura implica també un anunci a les cultures professionals, científiques i acadèmiques. Es tracta del trobament entre la fe, la raó i les ciències, que procura desenvolupar un nou discurs de la credibilitat, una original apologètica¹⁰⁹ que ajudi a crear les disposicions perquè l'Evangeli sigui escoltat per tots. Quan algunes categories de la raó i de les ciències són acollides en l'anunci del missatge, aquestes mateixes categories es converteixen en instruments d'evangelització; és l'aigua convertida en vi. És allò que, assumit, no sols és redimit sinó que es torna instrument de l'Esperit per il·luminar i renovar el món.

133. Ja que no basta la preocupació de l'evangelitzador per arribar a cada persona, i l'Evangeli també s'anuncia a les cultures en el seu conjunt, la teologia —no sols la teologia pastoral— en diàleg amb altres ciències i experiències humanes, té gran importància per pensar com fer arribar la proposta de l'Evangeli a la diversitat de contextos culturals i de destinataris.¹¹⁰ L'Església, compromesa en l'evangelització, aprecia i encoratja el carisma dels teòlegs i el seu esforç per la investigació teològica, que promou el diàleg amb el món de les cultures i de les ciències. Convoco els teòlegs a complir aquest servei com a part de la missió salvífica de l'Església. Però és necessari que, per a aquest propòsit, portin en el cor la finalitat evangelitzadora de l'Església i també de la teologia, i no s'accontentin amb una teologia d'escriptori.

134. Les Universitats són un àmbit privilegiat per a pensar i desenvolupar aquest interès evangelitzador d'una manera interdisciplinària i integradora. Les escoles catòliques, que intenten sempre conjugar la tasca educativa amb l'anunci explícit de l'Evangeli, constitueixen una aportació molt valuosa a l'evangelització de la cultura, fins i tot als països i ciutats on una situació adversa ens estimuli a usar la nostra creativitat per trobar els camins adequats.¹¹¹

II. L'HOMILIA

135. Considerem ara la predicació dins de la litúrgia, que requereix una seriosa avaluació de part dels Pastors. M'aturaré particularment, i fins amb certa meticulositat, en

l'homilia i la seva preparació, perquè són molts els reclams que es dirigeixen en relació amb aquest gran ministeri i no podem fer el desentès. L'homilia és la pedra de toc per avaluar la proximitat i la capacitat de trobament d'un Pastor amb el seu poble. De fet, sabem que els fidels li donen molta importància; i ells, com els mateixos ministres ordenats, molts cops pateixen, uns en escoltar i altres en predicar. És trist que així sigui. L'homilia pot ser realment una intensa i feliç experiència de l'Esperit, un reconfortant trobament amb la Paraula, una font constant de renovació i de creixement.

136. Renovem la nostra confiança en la predicació, que es funda en la convicció que és Déu qui vol arribar als altres a través del predicador i que Ell desplega el seu poder a través de la paraula humana. Sant Pau parla amb força sobre la necessitat de predicar, perquè el Senyor ha volgut arribar als altres també mitjançant la nostra paraula (cf. *Rm* 10,14-17). Amb la paraula, nostre Senyor es va guanyar el cor de la gent. Venien a escoltar-lo de tot arreu (cf. *Mc* 1,45). Es quedaven meravellats bevent els seus ensenyaments (cf. *Mc* 6,2). Sentien que els parlava com qui té autoritat (cf. *Mc* 1,27). Amb la paraula, els Apòstols, que va instituir «perquè estiguessin amb Ell, i per enviar-los a predicar» (*Mc* 3,14), van atreure al si de l'Església tots els pobles (cf. *Mc* 16,15.20).

El context litúrgic

137. Cal recordar ara que «la proclamació litúrgica de la Paraula de Déu, sobretot en el context de l'assemblea eucarística, no és tant un moment de meditació i de catequesi, sinó que és el diàleg de Déu amb el seu poble, en el qual són proclamades les meravelles de la salvació i proposades sempre novament les exigències de l'aliança».112 Hi ha una valoració especial de l'homilia que prové del seu context eucarístic, que supera tota catequesi perquè és el moment més alt del diàleg entre Déu i el seu poble, abans de la comunió sacramental. L'homilia és un reprendre aquest diàleg que ja està entaulat entre el Senyor i el seu poble. El qui predica ha de reconèixer el cor de la seva comunitat per buscar on està viu i ardent el desig de Déu, i també on aquest diàleg, que era amorós, fou sufocat o no va poder donar fruit.

138. L'homilia no pot ser un espectacle entretingut, no respon a la lògica dels recursos mediàtics, sinó que ha de donar el fervor i el sentit a la celebració. És un gènere peculiar, ja que es tracta d'una predicació dins el marc d'una celebració *litúrgica*; per

consegüent, ha de ser breu i evitar assemblar-se a una xerrada o una classe. El predicador pot ser capaç de mantenir l'interès de la gent durant una hora, però així la seva paraula es torna més important que la celebració de la fe. Si l'homilia es prolongués massa, afectaria dues característiques de la celebració litúrgica: l'harmonia entre les seves parts i el ritme. Quan la predicació es realitza dins del context de la litúrgia, s'incorpora com una part de l'ofrena que es dona al Pare i com a mediació de la gràcia que Crist vessa en la celebració. Aquest mateix context exigeix que la predicació orienti l'assemblea, i també el predicador, a una comunió amb Crist en l'Eucaristia que transformi la vida. Això reclama que la paraula del predicador no ocupi un lloc excessiu, de manera que el Senyor brilli més que el ministre.

La conversa de la mare

139. Hem dit que el Poble de Déu, per la constant acció de l'Esperit en ell, s'evangelitza contínuament a si mateix. Què implica aquesta convicció per al predicador? Ens recorda que l'Església és mare i predica al poble com una mare que parla al seu fill, sabent que el fill confia que tot el que se li ensenyi serà a fi de bé perquè se sap estimat. A més, la bona mare sap reconèixer tot el que Déu ha sembrat en el seu fill, escolta les seves inquietuds i aprèn d'ell. L'esperit d'amor que regna en una família guia tant la mare com el fill en els seus diàlegs, on s'ensenyia i aprèn, es corregeix i es valora allò que és bo; així també passa en l'homilia. L'Esperit, que va inspirar els Evangelis i que actua en el Poble de Déu, inspira també com cal escoltar la fe del poble i com cal predicar en cada Eucaristia. La predicació cristiana, per tant, troba en el cor cultural del poble una font d'aigua viva per saber el que ha de dir i per trobar el manera com ha de dir-ho. Així com a tots ens agrada que se'ns parli en la nostra llengua materna, així també en la fe ens agrada que se'ns parli en clau de «cultura materna», en clau de dialecte matern (cf. *2M* 7,21.27), i el cor es disposa a escoltar millor. Aquesta llengua és un to que transmet ànim, coratge, força, impuls.

140. Aquest àmbit maternoeclesial en què es desenvolupa el diàleg del Senyor amb el seu poble ha d'afavorir-se i conrear-se mitjançant la proximitat cordial del predicador, la calidesa del seu to de veu, la mansuetud de l'estil de les seves frases, l'alegria dels seus gestos. Fins i tot les vegades que l'homilia resulti quelcom avorrida, si hi ha present aquest

esperit maternoeclesial, sempre serà fecunda, així com els avorrits consells d'una mare donen fruit amb el temps en el cor dels fills.

141. Hom s'admira dels recursos que tenia el Senyor per dialogar amb el seu poble, per revelar el seu misteri a tots, per captivar gent comuna amb ensenyaments tan elevats i de tanta exigència. Crec que el secret s'amaga en aquesta mirada de Jesús cap al poble, més enllà de les seves debilitats i caigudes: «No tinguis por, petit ramat, perquè el vostre Pare li ha plagut donar-vos el Regne» (Lc 12,32); Jesús predica amb aquest esperit. Beneeix ple de goig en l'Esperit el Pare que li atreu als petits: «Jo et beneixo, Pare, Senyor del cel i de la terra, perquè has ocultat aquestes coses a savis i intel·ligents, i les has revelat als senzills» (Lc 10,21). El Senyor es complau de debò a dialogar amb el seu poble i al predicador li toca fer sentir aquest gust del Senyor a la seva gent.

Paraules que abranden els cors

142. Un diàleg és molt més que la comunicació d'una veritat. Es realitza pel gust de parlar i pel bé concret que es comunica entre els que s'estimen per mitjà de les paraules. És un bé que no consisteix en coses, sinó en les persones mateixes que mútuament es donen en el diàleg. La predicació purament moralista o adoctrinadora, i també la que es converteix en una classe d'exegesi, redueixen aquesta comunicació entre cors que es dona en l'homilia i que ha de tenir un caràcter quasi sacramental: «La fe ve de la predicació, i la predicació, per la Paraula de Crist» (Rm 10,17). En l'homilia, la veritat va de bracet de la bellesa i del bé. No es tracta de veritats abstractes o de freds sil·logismes, perquè es comunica també la bellesa de les imatges que el Senyor utilitzava per estimular a la pràctica del bé. La memòria del poble fidel, com la de Maria, ha de quedar desbordant de les meravelles de Déu. El seu cor, esperançat en la pràctica alegre i possible de l'amor que se li va comunicar, sent que tota paraula en l'Escriptura és primer do abans que exigència.

143. El desafiament d'una predicació inculturada consisteix a evangelitzar la síntesi, no idees o valors solts. On hi ha la teva síntesi, allí hi ha el teu cor. La diferència entre il·luminar el lloc de síntesi i il·luminar idees soltes és la mateixa que hi ha entre l'avorriment i l'ardor del cor. El predicador té la bellíssima i difícil missió d'unir els cors que s'estimen, el del Senyor i els del seu poble. El diàleg entre Déu i el seu poble referma més l'aliança entre ambdós i estreny el vincle de la caritat. Durant el temps que dura

l'homilia, els cors dels creients fan silenci i el deixen parlar a Ell. El Senyor i el seu poble es parlen de mil maneres directament, sense intermediaris. Però en l'homilia volen que algú faci d'instrument i expressi els sentiments, de tal manera que després cadascú triï per on segueix la seva conversa. La paraula és essencialment mitjancera i requereix no sols dels dos que dialoguen sinó d'un predicador que la representi com a tal, convençut que «no ens prediquem a nosaltres mateixos, sinó a Crist Jesús com a Senyor, i a nosaltres com a servents els vostres per Jesús» (2Co 4,5).

144. Parlar de cor implica tenir-lo no sols ardent, sinó il·luminat per la integritat de la Revelació i pel camí que aquesta Paraula ha recorregut al cor de l'Església i del nostre poble fidel al llarg de la seva història. La identitat cristiana, que és aquesta abraçada baptismal que ens va donar de petits el Pare, ens fa anhelar, com a fills pròdigs —i predilectes en Maria—, l'altre abraçada, el del Pare misericordiós que ens espera en la glòria. Fer que el nostre poble se senti com enmig d'aquestes dues abraçades és la dura però bella tasca del qui predica l'Evangelí.

III. LA PREPARACIÓ DE LA PREDICACIÓ

145. La preparació de la predicació és una tasca tan important que convé dedicar-li un temps prolongat d'estudi, oració, reflexió i creativitat pastoral. Amb molt afecte vull deturar-me a proposar un camí de preparació de l'homilia. Són indicacions que per a alguns podran semblar òbvies, però considero convenient suggerir-les per recordar la necessitat de dedicar un temps de qualitat a aquest preciós ministeri. Alguns rectors solen plantejar que això no és possible a causa de la multitud de tasques que han de realitzar; no obstant això, m'atreveixo a demanar que cada setmana es dediqui a aquesta tasca un temps personal i comunitari prou prolongat, encara que hagi de donar-se menys temps a altres tasques també importants. La confiança en l'Esperit Sant que actua en la predicació no és merament passiva, sinó activa i *creativa*. Implica oferir-se com a instrument (cf. Rm 12,1), amb totes les pròpies capacitats, perquè puguin ser utilitzades per Déu. Un predicador que no es prepara no és «espiritual»; és deshonest e irresponsable amb els dons que ha rebut.

El culte a la veritat

146. El primer pas, després d'invocar l'Esperit Sant, és prestar tota l'atenció al text bíblic, que ha de ser el fonament de la predicació. Quan un s'atura a tractar de comprendre quin és el missatge d'un text, exerceix el «culte a la veritat».113 És la humilitat del cor que reconeix que la Paraula sempre ens transcendeix, que no som «ni els amos, ni els àrbitres, sinó els dipositaris, els heralds, els servidors».114 Aquesta actitud d'humil i meravellada veneració de la Paraula s'expressa aturant-se a estudiar-la amb la màxima cura i amb un sant temor de manipular-la. Per poder interpretar un text bíblic cal paciència, abandonar tota ansietat i donar-li temps, interès i dedicació *gratuïta*. Cal deixar de costat qualsevol preocupació que ens domini per entrar en un altre àmbit de serena atenció. No val la pena dedicar-se a llegir un text bíblic si un vol obtenir resultats ràpids, fàcils o immediats. Per això, la preparació de la predicació requereix amor. Hom només dedica un temps gratuït i sense pressa a les coses o a les persones que estima; i aquí es tracta d'estimar Déu que ha volgut *parlar*. A partir d'aquest amor, un pot aturar-se tot el temps que calgui, amb una actitud de deixeble: «Parla, Senyor, que el teu servent escolta» (1 S 3,9).

147. Primer que res convé estar segurs de comprendre adequadament el significat de les *paraules* que llegim. Vull insistir en quelcom que sembla evident però que no sempre és tingut en compte: el text bíblic que estudiem té dos mil o tres mil anys, el seu llenguatge és molt distint del que fem ara. Per més que ens sembli entendre les paraules, que estan traduïdes a la nostra llengua, això no significa que comprenem correctament el que volia expressar l'escriptor sagrat. Són coneguts els diversos recursos que ofereix l'anàlisi literària: prestar atenció a les paraules que es repeteixen o es destaquen, reconèixer l'estructura i el dinamisme propi d'un text, considerar el lloc que ocupen els personatges, etc. Però la tasca no apunta a entendre tots els petits detalls d'un text, el més important és descobrir quin és el missatge *principal*, el que estructura el text i li dóna unitat. Si el predicador no realitza aquest esforç, és possible que la seva predicació tampoc no tingui unitat ni ordre; el seu discurs serà només una suma de diverses idees desarticulades que no acabaran de mobilitzar els altres. El missatge central és allò que l'autor en primer lloc hi ha volgut transmetre, la qual cosa implica no sols reconèixer una idea, sinó també l'efecte que aquest autor hi ha volgut produir. Si un text fou escrit per consolar, no hauria de ser utilitzat per corregir errors; si fou escrit per exhortar, no hauria de ser utilitzat per adoctrinar; si fou

escrit per ensenyar quelcom sobre Déu, no hauria de ser utilitzat per explicar diverses opinions teològiques; si fou escrit per motivar la lloança o la tasca missionera, no l'emprem per informar sobre les últimes notícies.

148. És veritat que, per entendre adequadament el sentit del missatge central d'un text, cal posar-lo en connexió amb l'ensenyament de tota la Bíblia, transmesa per l'Església. Aquest és un principi important de la interpretació bíblica, que té en compte que l'Esperit Sant no va inspirar només una part, sinó la Bíblia sencera, i que en algunes qüestions el poble ha crescut en la seva comprensió de la voluntat de Déu a partir de l'experiència viscuda. Així s'eviten interpretacions equivocades o parcials, que neguin altres ensenyaments de les mateixes Escripures. Però això no significa debilitar l'accent propi i específic del text que correspon predicar. Un dels defectes d'una predicació tediosa i ineficaç és precisament no poder transmetre la força pròpia del text que s'ha proclamat.

La personalització de la Paraula

149. El predicador «ha de ser el primer a tenir una gran familiaritat personal amb la Paraula de Déu: no li basta conèixer el seu aspecte lingüístic o exegetíc, que és també necessari; necessita acostar-se a la Paraula amb un cor dòcil i orant, perquè penetri a fons en els seus pensaments i sentiments i engendri dins seu una mentalitat nova».115 Ens fa bé renovar cada dia, cada diumenge, el nostre fervor a preparar l'homilia, i verificar si en nosaltres mateixos creix l'amor per la Paraula que prediquem. No és bo oblidar que «en particular, la major o menor santedat del ministre influeix realment en l'anunci de la Paraula».116 Com diu sant Pau, «prediquem no buscant agradar els homes, sinó Déu, que examina els nostres cors» (*1Te 2,4*). Si viu aquest desig d'escoltar primer nosaltres la Paraula que hem de predicar, aquesta es transmetrà d'una manera o una altra al Poble fidel de Déu: «de l'abundància del cor parla la boca» (*Mt 12,34*). Les lectures del diumenge ressonaran amb tota la seva esplendor en el cor del poble si primer han ressonat així en el cor del Pastor.

150. Jesús s'irritava enfront d'aquests pretesos mestres, molt exigents amb els altres, que ensenyaven la Paraula de Déu, però no es deixaven il·luminar per ella: «Lliguen càrregues pesades i les posen sobre les espatlles dels altres, mentre ells no volen moure-les ni tan sols amb el dit» (*Mt 23,4*). L'Apòstol Jaume exhortava: «No us feu mestres molts de

vosaltres, germans meus, sabent que tindrem un judici més sever» (3,1). Qui vulgui predicar, primer ha d'estar disposat a deixar-se commoure per la Paraula i a fer-la carn en la seva existència concreta. D'aquesta manera, la predicació consistirà en aquesta activitat tan intensa i fecunda que és «comunicar als altres el que un ha contemplat».117 Per tot això, abans de preparar concretament el que un dirà en la predicació, primer ha d'acceptar ser ferit per aquesta Paraula que ferirà als altres, perquè és una Paraula *viva i eficaç*, que com una espasa, «penetra fins a la divisió de l'ànima i l'esperit, articulacions i medul·les, i escruta els sentiments i pensaments del cor» (*He* 4,12). Això té un valor pastoral. També en aquesta època la gent prefereix escoltar els testimonis: «té set d'autenticitat [...] Exigeix als evangelitzadors que li parlin d'un Déu que coneixen i que tracten familiarment, com si veiessin l'invisible».118

151. No se'ns demana que siguem immaculats, però sí que estiguem sempre en creixement, que visquem el desig profund de créixer en el camí de l'Evangeli, i no abaixem els braços. És indispensable que el predicador tingui la seguretat que Déu l'estima, que Jesucrist l'ha salvat, que el seu amor té sempre l'última paraula. Davant tanta bellesa, molts cops sentirà que la seva vida no li dóna glòria plenament i desitjarà sincerament respondre millor a un amor tan gran. Però si no s'atura a escoltar aquesta Paraula amb obertura sincera, si no deixa que toqui la seva pròpia vida, que li reclami, que l'exhorti, que el mobilitzi, si no dedica un temps per pregar amb aquesta Paraula, llavors sí que serà un fals profeta, un estafador o un xerraire buit. En tot cas, des del reconeixement de la seva pobresa i amb el desig de comprometre's més, sempre podrà donar Jesucrist, dient com Pere: «No tinc plata ni or, però el que tinc t'ho dono» (*Ac* 3,6). El Senyor vol usar-nos com a éssers vius, lliures i creatius, que es deixen penetrar per la seva Paraula abans de transmetre-la; el seu missatge ha de passar realment a través del predicador, però no sols per la seva raó, sinó prenent possessió de tot el seu ésser. L'Esperit Sant, que va inspirar la Paraula, és qui «avui, igual que en els començaments de l'Església, actua en cada evangelitzador que es deixa posseir i conduir per Ell, i posa als seus llavis les paraules que per si sol no podria trobar».119

La lectura espiritual

152. Hi ha una forma concreta d'escoltar el que el Senyor ens vol dir en la seva Paraula i de deixar-nos transformar per l'Esperit. És el que anomenem «*lectio divina*». Consisteix en la lectura de la Paraula de Déu en un moment d'oració per permetre-li que ens il·lumini i ens renovi. Aquesta lectura orant de la Bíblia no està separada de l'estudi que realitza el predicador per descobrir el missatge central del text; al contrari, ha de partir d'allí, per tractar de descobrir què li diu *aquest mateix missatge* a la pròpia vida. La lectura espiritual d'un text ha de partir del seu sentit literal. Altrament, un fàcilment farà dir a aquest text el que li convé, allò que li serveixi per confirmar les seves pròpies decisions, allò que s'adapta als seus propis esquemes mentals. Això, en definitiva, serà utilitzar quelcom sagrat per al propi benefici i traslladar aquesta confusió al Poble de Déu. Cal no oblidar mai que de vegades «el mateix Satanàs es disfressa d'àngel de llum» (2Co 11,14).

153. A la presència de Déu, en una lectura reposada del text, és bo preguntar, per exemple: «Senyor, què em diu *a mi* aquest text? Què vols canviar de la meva vida amb aquest missatge? Què em molesta en aquest text? Per què això no m'interessa?», o bé: «Què m'agrada? Què m'estimula d'aquesta Paraula? Què m'atreu? Per què m'atreu?». Quan un intenta escoltar el Senyor, sol haver-hi temptacions. Una d'elles és simplement sentir-se molest o aclaparat i tancar-se; una altra temptació molt comuna és començar a pensar el que el text diu a altres, per evitar aplicar-ho a la pròpia vida. També passa que un comença a buscar excuses que li permetin diluir el missatge específic d'un text. Altres vegades pensem que Déu ens exigeix una decisió massa gran, que no estem encara en condicions de prendre. Això porta moltes persones a perdre el goig en la seva trobada amb la Paraula, però seria oblidar que ningú no és més pacient que Déu Pare, que ningú no comprèn i espera com Ell. Invita sempre a donar una passa més, però no exigeix una resposta plena si encara no hem recorregut el camí que la fa possible. Simplement vol que mirem amb sinceritat la pròpia existència i la presentem sense mentides davant els seus ulls, que estiguem disposats a continuar creixent, i que li demanem a Ell allò que encara no podem aconseguir.

Una oïda en el poble

154. El predicador necessita també posar una oïda *en el poble*, per descobrir el que els fidels necessiten escoltar. Un predicador és un contemplatiu de la Paraula i també un contemplatiu del poble. D'aquesta manera, descobreix «les aspiracions, les riqueses i els

límits, les maneres de pregar, d'estimar, de considerar la vida i el món, que distingeixen tal o tal altre conjunt humà», prestant atenció «al poble *concret* amb els seus signes i símbols, i responent a les qüestions que planteja».120 Es tracta de connectar el missatge del text bíblic amb una situació humana, amb quelcom que ells viuen, amb una experiència que necessiti la llum de la Paraula. Aquesta preocupació no respon a una actitud oportunista o diplomàtica, sinó que és profundament religiosa i pastoral. En el fons és una «sensibilitat espiritual per llegir en els esdeveniments el missatge de Déu»121 i això és molt més que trobar quelcom interessant per dir. El que es procura descobrir és «*el que el Senyor desitja dir* en una determinada circumstància».122 Llavors, la preparació de la predicació esdevé un exercici de *discerniment evangèlic*, on s'intenta reconèixer —a la llum de l'Esperit— «una crida que Déu fa sentir en una situació històrica determinada; en ella i per mitjà d'ella Déu crida el creient».123

155. En aquesta recerca és possible acudir simplement a alguna experiència humana freqüent, com l'alegria d'un retrobament, les desil·lusions, la por a la soledat, la compassió pel dolor aliè, la inseguretats davant el futur, la preocupació per un ésser estimat, etc.; però cal ampliar la sensibilitat per reconèixer allò que tingui a veure realment amb la vida d'ells. Recordem que mai no s'han de *respondre preguntes que ningú no es fa*; tampoc no convé oferir cròniques de l'actualitat per despertar interès: per això ja hi ha els programes televisius. En tot cas, és possible partir d'algun fet perquè la Paraula pugui ressonar amb força en la seva invitació a la conversió, a l'adoració, a actituds concretes de fraternitat i de servei, etc., perquè de vegades algunes persones gaudeixen escoltant comentaris sobre la realitat en la predicació, però no per això es deixen interpel·lar personalment.

Recursos pedagògics

156. Alguns creuen que poden ser bons predicadors perquè saben el que han de dir, però descuiden el *com*, la forma concreta de desenvolupar una predicació. Es queixen quan els altres no els escolten o no els valoren, però potser no s'han compromès a buscar la forma adequada de presentar el missatge. Recordem que «l'evident importància del contingut no ha de fer oblidar la importància dels mètodes i mitjans de l'evangelització».124 La preocupació per la forma de predicar també és una actitud profundament espiritual. És respondre a l'amor de Déu, lliurant-nos amb totes les nostres

capacitats i la nostra creativitat a la missió que Ell ens confia; però també és un exercici exquisit d'amor al proïsme, perquè no volem oferir als altres quelcom d'escassa qualitat. En la Bíblia, per exemple, trobem la recomanació de preparar la predicació amb vista a assegurar una extensió adequada: «Resumeix el teu discurs. Digues molt en poques paraules» (Si 32,8).

157. Només per exemplificar, recordem alguns recursos pràctics, que poden enriquir una predicació i tornar-la més atractiva. Un dels esforços més necessaris és aprendre a usar imatges en la predicació, és a dir, a parlar amb imatges. De vegades s'utilitzen exemples per fer més comprensible quelcom que es vol explicar, però aquests exemples solen apuntar només a l'enteniment; les imatges, en canvi, ajuden a valorar i acceptar el missatge que es vol transmetre. Una imatge atractiva fa que el missatge se senti com quelcom familiar, pròxim, possible, connectat amb la pròpia vida. Una imatge ben aconseguida pot portar a agradar el missatge que es vol transmetre, desperta un desig i motiva la voluntat en la direcció de l'Evangeli. Una bona homilia, com em deia un vell mestre, ha de contenir «una idea, un sentiment, una imatge».

158. Ja deia Pau VI que els fidels «esperen molt d'aquesta predicació i en treuen fruit sempre que sigui senzilla, clara, directa, instal·lada».125 La senzillesa té a veure amb el llenguatge utilitzat. Ha de ser el llenguatge que comprenen els destinataris per no córrer el risc de parlar al buit. Sovint passa que els predicadors usen paraules que van aprendre en els seus estudis i en determinats ambients, però que no són part del llenguatge comú de les persones que els escolten. Hi ha paraules pròpies de la teologia o de la catequesi, el sentit de la qual no és comprensible per a la majoria dels cristians. El major risc per a un predicador és acostumar-se al seu propi llenguatge i pensar que tots els altres l'usen i el comprenen espontàniament. Si un vol adaptar-se al llenguatge dels altres per poder arribar a ells amb la Paraula, ha d'escoltar molt, necessita compartir la vida de la gent i prestar-li una gustosa atenció. La senzillesa i la claredat són dues coses diferents. El llenguatge pot ser molt senzill, però la prèdica pot ser poc clara. Es pot tornar incomprensible pel desordre, per la seva falta de lògica, o perquè tracta diversos temes al mateix temps. Per tant, una altra tasca necessària és procurar que la predicació tingui unitat temàtica, un ordre clar i una connexió entre les frases, de manera que les persones puguin seguir fàcilment el predicador i captar la lògica del que els diu.

159. Una altra característica és el llenguatge positiu. No diu tant el que no s'ha de fer sinó que proposa el que podem fer millor. En tot cas, si indica quelcom negatiu, sempre intenta mostrar també un valor positiu que atregui, per no quedar-se en la queixa, el lament, la crítica o el remordiment. A més, una predicació positiva sempre dóna esperança, orienta cap al futur, no ens deixa tancat en la negativitat. Que bo que sacerdots, diaques i laics es reuneixin periòdicament per trobar plegats els recursos que fan més atractiva la predicació!

IV. UNA EVANGELITZACIÓ PER A L'APROFUNDIMENT DEL *KERYGMA*

160. L'enviament missioner del Senyor inclou la crida al creixement de la fe quan indica: «ensenyant-los a observar tot el que us he manat» (*Mt* 28,20). Així queda clar que el primer anunci ha de provocar també un camí de formació i de maduració. L'evangelització també busca el creixement, que implica prendre's molt seriosament cada persona i el projecte que Déu té sobre ella. Cada ésser humà necessita més i més de Crist, i l'evangelització no hauria de permetre que algú es conformi amb poc, sinó que pugui dir plenament: «Ja no visc jo, sinó que Crist viu en mi» (*Ga* 2,20).

161. No seria correcte interpretar aquest crida al creixement exclusivament o prioritàriament com una formació doctrinal. Es tracta d'«observar» el que el Senyor ens ha indicat, com a resposta al seu amor, on es destaca, junt amb totes les virtuts, aquell manament nou que és el primer, el més gran, el que millor ens identifica com a deixebles: «Aquest és el meu manament, que us estimeu els uns als altres com jo us he estimat» (*Jn* 15,12). És evident que quan els autors del Nou Testament volen reduir a una última síntesi, a tot estirar essencial, el missatge moral cristià, ens presenten l'exigència ineludible de l'amor al proïsme: «Qui estima *el proïsme* ja ha complert la llei [...] De manera que estimar és complir tota la llei» (*Rm* 13,8.10). Així sant Pau, per a qui el precepte de l'amor no sols resumeix la llei sinó que constitueix el seu cor i raó de ser: «Tota la llei aconsegueix la seva plenitud en aquest *sol* precepte: Estimaràs *el teu proïsme* com a tu mateix» (*Ga* 5,14). I presenta a les seves comunitats la vida cristiana com un camí de creixement en l'amor: «Que el Senyor us faci progressar i sobreabundar en l'amor d'uns amb altres, i en l'amor amb tots» (*ITe* 3,12). També sant Jaume exhorta els cristians a complir « la llei *reial*

segons l'Escriptura: Estimaràs *el teu proïsme* com a tu mateix» (2,8), per no fallar en cap precepte.

162. D'altra banda, aquest camí de resposta i de creixement està sempre precedit pel do, perquè l'antecedeix aquell altre manament del Senyor: «batejant-los en el nom...» (*Mt* 28,19). La filiació que el Pare regala gratuïtament i la iniciativa del do de la seva gràcia (cf. *Ef* 2,8-9; *I Co* 4,7) són la condició de possibilitat d'aquesta santificació constant que agrada a Déu i li dóna glòria. Es tracta de deixar-se transformar en Crist per una progressiva vida «segons l'Esperit» (*Rm* 8,5).

Una catequesi kerygmàtica i mistagògica

163. L'educació i la catequesi estan al servei d'aquest creixement. Ja comptem amb diversos textos magisterials i subsidis sobre la catequesi oferts per la Santa Seu i per diversos episcopats. Recordo l'Exhortació apostòlica *Catechesi Tradendae* (1979), el *Directori general per a la catequesi* (1997) i altres documents el contingut actual dels quals no cal repetir aquí. Voldria aturar-me només en algunes consideracions que em sembla convenient destacar.

164. Hem redescobert que també en la catequesi té un rol fonamental el primer anunci o «*kerygma*», que ha d'ocupar el centre de l'activitat evangelitzadora i de tot intent de renovació eclesial. El *kerygma* és trinitari. És el foc de l'Esperit que es dóna en forma de llengües i ens fa creure en Jesucrist, que amb la seva mort i resurrecció ens revela i ens comunica la misericòrdia infinita del Pare. En la boca del catequista torna a ressonar sempre el primer anunci: «Jesucrist t'estima, va donar la seva vida per salvar-te, i ara viu al teu costat cada dia, per il·luminar-te, per enfortir-te, per alliberar-te». Quan a aquest primer anunci se l'anomena «primer», això no significa que està al començament i després s'oblida o es reemplaça per altres continguts que el superen. És el primer en un sentit qualitatiu, perquè és l'anunci *principal*, aquell que sempre cal tornar a escoltar de diverses maneres i aquell que sempre cal tornar a anunciar de totes maneres al llarg de la catequesi, en totes les seves etapes i moments.¹²⁶ Per això, també «el sacerdot, com l'Església, ha de créixer en la consciència de la seva permanent necessitat de ser evangelitzat».¹²⁷

165. No s'ha de pensar que en la catequesi el *kerygma* és abandonat darrere d'una formació suposadament més «sòlida». No hi ha res més sòlid, més profund, més segur, més

dens i més savi que aquest anunci. Tota formació cristiana és primer que res l'aprofundiment del *kerygma* que es va fent carn cada cop més i millor, que mai no deixa d'il·luminar la tasca catequètica, i que permet comprendre adequadament el sentit de qualsevol tema que es desenvolupi en la catequesi. És l'anunci que respon a l'anhel d'infinnit que hi ha en tot cor humà. La centralitat del *kerygma* demana certes característiques de l'anunci que avui són necessàries a tot arreu: que expressi l'amor salvífic de Déu previ a l'obligació moral i religiosa, que no imposi la veritat i que apel·li a la llibertat, que posseeixi unes notes d'alegria, estímulo, vitalitat, i una integralitat harmoniosa que no redueixi la predicació a unes poques doctrines de vegades més filosòfiques que evangèliques. Això exigeix a l'evangelitzador certes actituds que ajuden a acollir millor l'anunci: proximitat, obertura al diàleg, paciència, acollida cordial que no condemna.

166. Una altra característica de la catequesi, que s'ha desenvolupat en les últimes dècades, és la d'una iniciació *mistagògica*,¹²⁸ que significa bàsicament dues coses: la necessària progressivitat de l'experiència formativa on intervé tota la comunitat i una renovada valoració dels signes litúrgics de la iniciació cristiana. Molts manuals i planificacions encara no s'han deixat interpel·lar per la necessitat d'una renovació mistagògica, que podria prendre formes molt diverses d'acord amb el discerniment de cada comunitat educativa. La trobada catequètica és un anunci de la Paraula i està centrat en ella, però sempre necessita una adequada ambientació i una atractiva motivació, l'ús de símbols eloqüents, la seva inserció en un ampli procés de creixement i la integració de totes les dimensions de la persona en un camí comunitari d'escolta i de resposta.

167. És bo que tota catequesi presti una especial atenció al «camí de la bellesa» (*via pulchritudinis*).¹²⁹ Anunciar Crist significa mostrar que creure en Ell i seguir-lo no és només quelcom veritable i just, sinó també bell, capaç d'omplir la vida d'una nova esplendor i d'un goig profund, fins i tot enmig de les proves. En aquesta línia, totes les expressions de veritable bellesa poden ser reconegudes com un camí que ajuda a trobar-se amb el Senyor Jesús. No es tracta de fomentar un relativisme estètic,¹³⁰ que pugui enfosquir el llaç inseparable entre veritat, bondat i bellesa, sinó de recuperar l'estima de la bellesa per poder arribar al cor humà i fer resplendir en ell la veritat i la bondat del Ressuscitat. Si, com diu sant Agustí, nosaltres no estimem sinó allò que és bell,¹³¹ el Fill fet home, revelació de la infinita bellesa, és summament amable, i ens atreu cap a ell amb

llaços d'amor. Llavors esdevé necessari que la formació en la *via pulchritudinis* estigui insereix en la transmissió de la fe. És desitjable que cada Església particular encoratgi l'ús de les arts en la seva tasca evangelitzadora, en continuïtat amb la riquesa del passat, però també en la vastitud de les seves múltiples expressions actuals, amb vista a transmetre la fe en un nou «llenguatge parabòlic».132 Cal atrevir-se a trobar els nous signes, els nous símbols, una nova carn per a la transmissió de la Paraula, les formes diverses de bellesa que es valoren en diferents àmbits culturals, i fins i tot aquells modes no convencionals de bellesa, que poden ser poc significatius per als evangelitzadors, però que s'han tornat particularment atractius per a altres.

168. Pel que fa a la proposta moral de la catequesi, que invita a créixer en fidelitat a l'estil de vida de l'Evangeli, convé manifestar sempre el bé desitjable, la proposta de vida, de maduresa, de realització, de fecunditat, sota la llum del qual pot comprendre's la nostra denúncia dels mals que poden enfosquir-la. Més que com a experts en diagnòstics apocalíptics o foscos jutges que s'ufanen a detectar tot perill o desviació, és bo que puguin veure'ns com a alegres missatgers de propostes de superació, custodis del bé i de la bellesa que resplendeixen en una vida fidel a l'Evangeli.

L'acompanyament personal dels processos de creixement

169. En una civilització paradoxalment ferida d'anonimat i, alhora obsessionada pels detalls de la vida dels altres, impudorosament malalta de curiositat malsana, l'Església necessita la mirada pròxima per contemplar, commoure's i aturar-se davant l'altre totes les vegades que calgui. En aquest món els ministres ordenats i els altres agents pastorals poden fer present la fragància de la presència pròxima de Jesús i la seva mirada personal. L'Església haurà d'iniciar els seus germans —sacerdots, religiosos i laics— en aquest «art de l'acompanyament», perquè tots aprenguin sempre a treure's les sandàlies davant la terra sagrada de l'altre (cf. *Ex* 3,5). Hem de donar al nostre caminar el ritme guaridor de proximitat, amb una mirada respectuosa i plena de compassió però que al mateix temps curi, alliberi i encoratgi a madurar en la vida cristiana.

170. Encara que soni obvi, l'acompanyament espiritual ha de portar més i més a Déu, en qui podem aconseguir la veritable llibertat. Alguns es creuen lliures quan caminen al marge de Déu, sense advertir que es queden existencialment orfes, desemparats, sense

una llar on retornar sempre. Deixen de ser pelegrins i es converteixen en errants, que giren sempre entorn de si mateixos sense arribar enlloc. L'acompanyament seria contraproductiu si esdevingués una mena de teràpia que fomenti aquest tancament de les persones en la seva immanència i deixi de ser un pelegrinatge amb Crist cap al Pare.

171. Més que mai necessitem homes i dones que, des de la seva experiència d'acompanyament, coneguin els processos on hi abunda la prudència, la capacitat de comprensió, l'art d'esperar, la docilitat a l'Esperit, per cuidar entre tots les ovelles que se'ns confien dels llops que intenten disgregar el ramat. Necessitem exercitar-nos en l'art d'escoltar, que és més que sentir. Primer que res, en la comunicació amb l'altre, és la capacitat del cor que fa possible la proximitat, sense la qual no hi ha un veritable trobament espiritual. L'escolta ens ajuda a trobar el gest i la paraula oportuna que ens desinstal·la de la tranquil·la condició d'espectadors. Només a partir d'aquesta escolta respectuosa i compassiva es poden trobar els camins d'un genuí creixement, despertar el desig de l'ideal cristià, les ànsies de respondre plenament a l'amor de Déu i l'anhel de desenvolupar el millor que Déu ha sembrat en la pròpia vida. Però sempre amb la paciència de qui sap allò que ensenyava sant Tomàs d'Aquino: que algú pot tenir la gràcia i la caritat, però no practicar bé alguna de les virtuts «a causa d'algunes inclinacions contràries» que persisteixen.¹³³ És a dir, l'organicitat de les virtuts es dona sempre i necessàriament «*in habitu*», encara que els condicionaments puguin dificultar les *operacions* d'aquests hàbits virtuoses. D'aquí que calgui «una pedagogia que porti les persones, pas a pas, a la plena assimilació del misteri».¹³⁴ Per arribar a un punt de maduresa, és a dir, perquè les persones siguin capaces de decisions veritablement lliures i responsables, és necessari donar temps, amb una immensa paciència. Com deia el beat Pedro Fabro: «El temps és el missatger de Déu».

172. L'acompanyant sap reconèixer que la situació de cada subjecte davant Déu i la seva vida en gràcia és un misteri que ningú no pot conèixer plenament des de fora. L'Evangeli ens proposa corregir i ajudar a créixer una persona a partir del reconeixement de la maldat objectiva de les seves accions (cf. *Mt* 18,15), però sense emetre judicis sobre la seva responsabilitat i la seva culpabilitat (cf. *Mt* 7,1; *Lc* 6,37). De totes maneres, un bon acompanyant no consent els fatalismes o la pusil·lanimitat. Sempre invita a voler curar-se,
a

carregar la llitera, a abraçar la creu, a deixar-ho tot, a sortir sempre novament a anunciar l'Evangeli. La pròpia experiència de deixar-nos acompanyar i guarir, capaços d'expressar amb total sinceritat la nostra vida davant el qui ens acompanya, ens ensenya a ser pacients i compassius amb els altres i ens capacita per trobar les maneres de despertar la seva confiança, la seva obertura i la seva disposició per créixer.

173. L'autèntic acompanyament espiritual sempre s'inicia i es porta endavant en l'àmbit del servei a la missió evangelitzadora. La relació de Pau amb Timoteu i Titus és exemple d'aquest acompanyament i formació enmig de l'acció apostòlica. Al mateix temps que els confia la missió de quedar-se en cada ciutat per «acabar d'organitzar-ho tot» (*Tt* 1,5; cf. *ITm* 1,3-5), els dóna criteris per a la vida personal i per a l'acció pastoral. Això es distingeix clarament de tota mena d'acompanyament intimista, d'autorealització aïllada. Els deixebles missioners acompanyen els deixebles missioners.

Entorn de la Paraula de Déu

174. No sols l'homilia ha d'alimentar-se de la Paraula de Déu. Tota l'evangelització està fundada sobre ella, escoltada, meditada, viscuda, celebrada i testimoniada. Les Sagrades Escripures són font de l'evangelització. Per tant, cal formar-se contínuament en l'escolta de la Paraula. L'Església no evangelitza si no es deixa contínuament evangelitzar. És indispensable que la Paraula de Déu «sigui cada cop més el cor de tota activitat eclesial».135 La Paraula de Déu escoltada i celebrada, sobretot en l'Eucaristia, alimenta i reforça interiorment els cristians i els fa capaços d'un autèntic testimoniatge evangèlic en la vida quotidiana. Ja hem superat aquella vella contraposició entre Paraula i Sagrament. La Paraula proclamada, viva i eficaç, prepara la recepció del Sagrament, i en el Sagrament aquesta Paraula aconsegueix la seva màxima eficàcia.

175. L'estudi de les Sagrades Escripures ha de ser una porta oberta a tots els creients.136 És fonamental que la Paraula revelada fecundi radicalment la catequesi i tots els esforços per transmetre la fe.137 L'evangelització requereix la familiaritat amb la Paraula de Déu i això exigeix a les diòcesis, parròquies i a totes les agrupacions catòliques, proposar un estudi seriós i perseverant de la Bíblia, així com promoure la seva lectura orant personal i comunitària.138 Nosaltres no busquem a les palpentes ni necessitem esperar que

Déu ens dirigeixi la paraula, perquè realment «Déu ha parlat, ja no és el gran desconegut sinó que s'ha mostrat».139 Acollim el sublim tresor de la Paraula revelada.

CAPÍTOL QUART LA DIMENSIÓ SOCIAL DE L'EVANGELITZACIÓ

176. Evangelitzar és fer present en el món el Regne de Déu. Però «cap definició parcial o fragmentària no reflecteix la realitat rica, complexa i dinàmica que comporta l'evangelització, si no és amb el risc d'empobrir-la i fins i tot mutilar-la».140 Ara voldria compartir les meves inquietuds sobre la dimensió social de l'evangelització precisament perquè, si aquesta dimensió no està degudament explicitada, sempre es corre el risc de desfigurar el sentit autèntic i integral que té la missió evangelitzadora.

I. LES REPERCUSSIONS COMUNITÀRIES I SOCIALS DEL *KERYGMA*

177. El *kerygma* té un contingut ineludiblement social: en el cor mateix de l'Evangeli hi ha la vida comunitària i el compromís amb els altres. El contingut del primer anunci té una immediata repercussió moral el centre de la qual és la caritat.

Confessió de la fe i compromís social

178. Confessar un Pare que estima infinitament cada ésser humà implica descobrir que «amb això li confereix una dignitat infinita».141 Confessar que el Fill de Déu va assumir la nostra carn humana significa que cada persona humana ha estat elevada al cor mateix de Déu. Confessar que Jesús va donar la seva sang per nosaltres ens impedeix

conservar algun dubte sobre l'amor sense límits que ennobleix tot ésser humà. La seva redempció té un sentit social perquè «Déu, en Crist, no redimeix només la persona individual, sinó també les relacions socials entre els homes».142 Confessar que l'Esperit Sant actua en tots implica reconèixer que Ell procura penetrar tota situació humana i tots els vincles socials: «L'Esperit Sant posseeix una inventiva infinita, pròpia d'una ment divina, que proveeix a deslligar els nusos dels successos humans, fins i tot els més complexos i impenetrables».143 L'evangelització procura cooperar també amb aquesta acció alliberadora de l'Esperit. El misteri mateix de la Trinitat ens recorda que hem estat fets a imatge d'aquesta comunió divina, per la qual cosa no podem realitzar-nos ni salvar-nos sols. Des del cor de l'Evangeli reconeixem l'íntima connexió que existeix entre evangelització i promoció humana, que necessàriament ha d'expressar-se i desenvolupar-se en tota acció evangelitzadora. L'acceptació del primer anunci, que invita a deixar-se estimar per Déu i a estimar-lo amb l'amor que Ell mateix ens comunica, provoca en la vida de la persona i en les seves accions una primera i fonamental reacció: desitjar, buscar i cuidar el bé dels altres.

179. Aquesta inseparable connexió entre la recepció de l'anunci salvífic i un efectiu amor fratern està expressada en alguns textos de les Escriptures que convé considerar i meditar detingudament per extreure'n totes les conseqüències. És un missatge al qual freqüentment ens acostumem, el repetim gairebé mecànicament, però no ens assegurem que tingui una real incidència en les nostres vides i en les nostres comunitats. Que perillosa i que perjudicial és aquesta rutina que ens porta a perdre la sorpresa, l'atractiu, l'entusiasme per viure l'Evangeli de la fraternitat i la justícia! La Paraula de Déu ensenya que en el germà hi ha la permanent prolongació de l'Encarnació per a cadascun de nosaltres: «El que va fer a un d'aquests germans meus més petits, a mi m'ho féreu» (*Mt 25,40*). El que fem amb els altres té una dimensió transcendent: «Amb la mesura amb què mesureu, se us mesurarà» (*Mt 7,2*); i respon a la misericòrdia divina amb nosaltres: «Sigueu compassius com el vostre Pare és compassiu. No jutgeu i no sereu jutjats; no condemneu i no sereu condemnats; perdoneu i sereu perdonats; doneu i se us donarà. [...] Amb la mesura amb què mesureu, se us mesurarà» (*Lc 6,36-38*). El que expressen aquests textos és l'absoluta prioritat de la «sortida de si mateix cap al germà» com un dels dos manaments principals que funden tota norma moral i com el signe més clar per discernir sobre el camí de creixement espiritual en resposta a la donació absolutament gratuïta de Déu. Per això

mateix «el servei de la caritat és també una dimensió constitutiva de la missió de l'Església i expressió irrenunciable de la seva pròpia essència».144 Així com l'Església és missionera per natura, també brolla ineludiblement d'aquesta natura la caritat efectiva amb el proïsme, la compassió que comprèn, assisteix i promou.

El Regne que ens reclama

180. Llegint les Escriptures queda clar, a més, que la proposta de l'Evangeli no és només la d'una relació personal amb Déu. La nostra resposta d'amor tampoc no hauria d'entendre's com una mera suma de petits gestos personals dirigits a alguns individus necessitats, la qual cosa podria constituir una «caritat a la carta», una sèrie d'accions tendents només a tranquil·litzar la pròpia consciència. La proposta és *el Regne de Déu* (cf. *Lc 4,43*); es tracta d'estimar Déu que regna en el món. En la mesura que Ell aconseguixi regnar entre nosaltres, la vida social serà àmbit de fraternitat, de justícia, de pau, de dignitat per a tots. Llavors, tant l'anunci com l'experiència cristiana tendeixen a provocar conseqüències socials. Busquem el seu Regne: «Busqueu primer que res el Regne de Déu i la seva justícia, i tota la resta vindrà de més a més» (*Mt 6,33*). El projecte de Jesús és instaurar el Regne del seu Pare; Ell demana als seus deixebles: «Proclameu que està arribant el Regne dels cels!» (*Mt 10,7*).

181. El Regne que s'anticipa i creix entre nosaltres ho toca tot i ens recorda aquell principi de discerniment que Pau VI proposava en relació al veritable desenvolupament: «Tots els homes i tot l'home».145 Sabem que «l'evangelització no seria completa si no tingués en compte la interpel·lació recíproca que en el curs dels temps s'estableix entre l'Evangeli i la vida concreta, personal i social de l'home».146 Es tracta del criteri d'universalitat, propi de la dinàmica de l'Evangeli, ja que el Pare desitja que tots els homes se salvin i el seu pla de salvació consisteix a «recapitular totes les coses, les del cel i les de la terra, sota un sol cap, que és Crist» (*Ef 1,10*). El mandat és: «Aneu per tot el món, anuncieu la Bona Nova a tota la creació» (*Mc 16,15*), perquè «tota la creació espera ansiosament aquesta revelació dels fills de Déu» (*Rm 8,19*). Tota la creació vol dir també tots els aspectes de la vida humana, de manera que «la missió de l'anunci de la Bona Nova de Jesucrist té una destinació universal. El seu mandat de caritat abraça totes les dimensions

de l'existència, totes les persones, tots els ambients de la convivència i tots els pobles. Res del que és humà no li pot resultar estrany»¹⁴⁷. La veritable esperança cristiana, que busca el Regne escatològic, sempre genera història.

L'ensenyament de l'Església sobre qüestions socials

182. Els ensenyaments de l'Església sobre situacions contingents estan subjectes a majors o nous desenvolupaments i poden ser objecte de discussió, però no podem evitar ser concrets —sense pretendre entrar en detalls— perquè els grans principis socials no es quedin en meres generalitats que no interpel·len ningú. Cal treure'n les conseqüències pràctiques perquè «puguin incidir eficaçment també a les complexes situacions actuals».¹⁴⁸ Els Pastors, acollint les aportacions de les distintes ciències, tenen dret a emetre opinions sobretot allò que afecti la vida de les persones, ja que la tasca evangelitzadora implica i exigeix una promoció integral de cada ésser humà. Ja no es pot dir que la religió ha de recloure's en l'àmbit privat i que està només per preparar les ànimes per al cel. Sabem que Déu vol la felicitat dels seus fills també en aquesta terra, encara que estiguin cridats a la plenitud eterna, perquè Ell va crear totes les coses «perquè les gaudim» (*1Tm 6,17*), perquè *tots* puguin gaudir-les. D'aquí que la conversió cristiana exigeixi revisar «especialment tot el que pertany a l'ordre social i a l'obtenció del bé comú».¹⁴⁹

183. Per consegüent, ningú no pot exigir-nos que releguem la religió a la intimitat secreta de les persones, sense cap influència en la vida social i nacional, sense preocupar-nos per la salut de les institucions de la societat civil, sense opinar sobre els esdeveniments que afecten els ciutadans. Qui pretendria tancar en un temple i emmudir el missatge de sant Francesc d'Assís i de la beata Teresa de Calcuta? Ells no podrien acceptar-ho. Una autèntica fe —que mai no és còmoda i individualista— sempre implica un profund desig de canviar el món, de transmetre valors, de deixar quelcom millor darrere el nostre pas per la terra. Estimem aquest magnífic planeta on Déu ens ha posat, i estimem la humanitat que l'habita, amb tots els seus drames i cansaments, amb els seus anhels i esperances, amb els seus valors i fragilitats. La terra és la nostra casa comuna i tots som germans. Si bé «l'ordre just de la societat i de l'Estat és una tasca principal de la política», l'Església «no pot ni ha de quedar-se al marge en la lluita per la justícia».¹⁵⁰ Tots els cristians, també els Pastors, són cridats a preocupar-se per la construcció d'un món millor. D'això es tracta, perquè el

pensament social de l'Església és primer que res positiu i propositiu, orienta una acció transformadora, i en aquest sentit no deixa de ser un signe d'esperança que brolla del cor amant de Jesucrist. Al mateix temps, uneix «el propi compromís al qual ja duen a terme en el camp social les altres Esglésies i Comunitats eclesials, tant en l'àmbit de la reflexió doctrinal com en l'àmbit pràctic».151

184. No és el moment per desenvolupar aquí totes les greus qüestions socials que afecten el món actual, algunes de les quals he comentat en el capítol segon. Aquest no és un document social, i per reflexionar sobre aquests diversos temes tenim un instrument molt adequat en el *Compendi de la Doctrina Social de l'Església*, l'ús i l'estudi del qual recomano vivament. A més, ni el Papa ni l'Església tenen el monopoli en la interpretació de la realitat social o en la proposta de solucions per als problemes contemporanis. Puc repetir aquí el que lúcidament indicava Pau VI: «Enfront de situacions tan diverses, ens és difícil pronunciar una paraula única, com també proposar una solució amb valor universal. No és aquest el nostre propòsit ni tampoc la nostra missió. Incumbeix a les comunitats cristianes analitzar amb objectivitat la situació pròpia del seu país».152

185. A continuació procuraré concentrar-me en dues grans qüestions que em semblen fonamentals en aquest moment de la història. Les desenvoluparé amb força amplitud perquè considero que determinaran el futur de la humanitat. Es tracta, en primer lloc, de la inclusió social dels pobres i, després, de la pau i el diàleg social.

II. LA INCLUSIÓ SOCIAL DELS POBRES

186. De la nostra fe en Crist fet pobre, i sempre pròxim als pobres i exclosos, brolla la preocupació pel desenvolupament integral dels més abandonats de la societat.

Units a Déu escoltem un clam

187. Cada cristià i cada comunitat són cridats a ser instruments de Déu per a l'alliberament i la promoció dels pobres, de manera que puguin integrar-se plenament en la societat; això suposa que siguem dòcils i atents per escoltar el clam del pobre i socórrer-lo. Basta recórrer les Escriptures per descobrir com el Pare bo vol escoltar el clam dels pobres:

«He vist l'aflicció del meu poble a l'Egipte, he escoltat el seu clam davant els seus opressors i conec els seus patiments. He baixat per alliberar-lo [...] Ara, doncs, vés, jo t'envio...» (*Ex* 3,7-8.10), i es mostra sol·lícit amb les seves necessitats: «Llavors els israelites van clamar al Senyor i Ell els va suscitar un alliberador» (*Jt* 3,15). Fer el desentès a aquest clam, quan nosaltres som els instruments de Déu per escoltar el pobre, ens situa fora de la voluntat del Pare i del seu projecte, perquè aquest pobre «clamaria al Senyor contra tu i tu et carregaries amb un pecat» (*Dt* 15,9). I la falta de solidaritat en les seves necessitats afecta directament la nostra relació amb Déu: «Si et maleeix ple d'amargor, el seu Creador escoltarà la seva imprecació» (*Si* 4,6). Torna sempre la vella pregunta: «Si algú que posseeix béns del món veu el seu germà que està necessitat i li tanca les seves entranyes, com pot romandre en ell l'amor de Déu?» (*IJn* 3,17). Recordem també amb quanta contundència l'Apòstol sant Jaume reprenia la figura del clam dels oprimits: «El salari dels obrers que van segar els vostres camps, i que no heu pagat, està cridant. I els crits dels segadors han arribat a les oïdes del Senyor dels exèrcits» (5,4).

188. L'Església ha reconegut que l'exigència d'escoltar aquest clam brolla de la mateixa obra alliberadora de la gràcia en cadascun de nosaltres, per la qual cosa no es tracta d'una missió reservada només a alguns: «L'Església, guiada per l'Evangelí de la misericòrdia i per l'amor a l'home, escolta *el clam per la justícia* i vol respondre-hi amb totes les seves forces».153 En aquest marc es comprèn la petició de Jesús als seus deixebles: «Doneu-los vosaltres de menjar!» (*Mc* 6,37), cosa que implica tant la cooperació per resoldre les causes estructurals de la pobresa i per promoure el desenvolupament integral dels pobres, com els gestos més simples i quotidians de solidaritat davant les misèries molt concretes que trobem. La paraula «solidaritat» està una mica desgastada i de vegades se la interpreta malament, però és molt més que alguns actes esporàdics de generositat. Suposa crear una nova mentalitat que pensi en termes de comunitat, de prioritat de la vida de tots sobre l'apropiació dels béns per part d'alguns.

189. La solidaritat és una reacció espontània de qui reconeix la funció social de la propietat i el destí universal dels béns com unes realitats anteriors a la propietat privada. La possessió privada dels béns es justifica per tal de cuidar-los i créixer-los de manera que serveixin millor el bé comú, per la qual cosa la solidaritat ha de viure's com la decisió de

tornar al pobre el que li correspon. Aquestes conviccions i hàbits de solidaritat, quan es fan carn, obren camí a altres transformacions estructurals i les tornen possibles. Un canvi en les estructures sense generar noves conviccions i actituds donarà lloc a fer que aquestes mateixes estructures tard o d'hora esdevinguin corruptes, pesades i ineficaces.

190. De vegades es tracta d'escoltar el clam de pobles sencers, dels pobles més pobres de la terra, perquè «la pau es funda no sols en el respecte dels drets de l'home, sinó també en el dels drets dels pobles».154 Lamentablement, fins i tot els drets humans poden ser utilitzats com a justificació d'una defensa exacerbada dels drets individuals o dels drets dels pobles més rics. Respectant la independència i la cultura de cada nació, cal recordar sempre que el planeta és de tota la humanitat i per a tota la humanitat, i que el sol fet d'haver nascut en un lloc amb menors recursos o menor desenvolupament no justifica que algunes persones visquin amb menor dignitat. Cal repetir que «els més afavorits han de renunciar a alguns dels seus drets per posar amb major liberalitat els seus béns al servei dels altres».155 Per parlar adequadament dels nostres drets necessitem ampliar més la mirada i obrir les orelles al clam d'altres pobles o d'altres regions del propi país. Necessitem créixer en una solidaritat que «ha de permetre a tots els pobles esdevenir per ells mateixos artífexs del seu destí»,156 així com «cada home és cridat a desenvolupar-se».157

191. En cada lloc i circumstància, els cristians, encoratjats pels seus Pastors, són cridats a escoltar el clam dels pobres, com tan bé van expressar els Bisbes del Brasil: «Desitgem assumir, cada dia, les alegries i esperances, les angoixes i tristeses del poble brasiler, especialment de les poblacions de les perifèries urbanes i de les zones rurals — sense terra, sense sostre, sense pa, sense salut— lesionades en els seus drets. Veient les seves misèries, escoltant els seus clams i coneixent el seu patiment, ens escandalitza el fet de saber que hi ha aliment suficient per a tots i que la fam és deguda a la mala distribució dels béns i de la renda. El problema s'agreuja amb la pràctica generalitzada del rebuig».158

192. Però desitgem encara més, el nostre somni vola més alt. No parlem només d'assegurar a tots el menjar, o un «decorós sosteniment», sinó que tinguin «prosperitat *sense exceptuar cap bé*».159 Això implica educació, accés a l'atenció de la salut i especialment treball, perquè en el treball lliure, creatiu, participatiu i solidari, l'ésser humà expressa i acreix la dignitat de la seva vida. El salari just permet l'accés adequat als altres béns que estan destinats a l'ús comú.

Fidelitat a l'Evangeli per no córrer en va

193. L'imperatiu d'escoltar el clam dels pobres es fa carn en nosaltres quan se'ns estremeixen les entranyes davant el dolor aliè. Rellegim alguns ensenyaments de la Paraula de Déu sobre la misericòrdia, perquè ressonin amb força en la vida de l'Església. L'Evangeli proclama: «Feliços els misericordiosos, perquè obtindran misericòrdia» (*Mt 5,7*). L'Apòstol sant Jaume ensenya que la misericòrdia amb els altres ens permet sortir triomfants en el judici diví: «Parleu i obreu com correspon als qui seran jutjats per una llei de llibertat. Perquè tindrà un judici sense misericòrdia el qui no va tenir misericòrdia; però la misericòrdia triomfa en el judici» (2,12-13). En aquest text, sant Jaume es mostra com a hereu d'allò més ric de l'espiritualitat jueva del postexili, que atribuïa a la misericòrdia un especial valor salvífic: «Trenca els teus pecats amb obres de justícia, i les teves iniquitats amb misericòrdia amb els pobres, perquè la teva felicitat sigui llarga» (*Dn 4,24*). En aquesta mateixa línia, la literatura sapiencial parla de l'almoïna com a exercici concret de la misericòrdia amb els necessitats: «L'almoïna allibera de la mort i purifica de tot pecat » (*Tb 12,9*). Més gràficament encara ho expressa l'Eclesiàstic: «Així com l'aigua apaga el foc flamejant, l'almoïna perdona els pecats» (3,30). La mateixa síntesi apareix recollida en el Nou Testament: «Tingueu ardent caritat uns per altres, perquè la caritat cobrirà la multitud dels pecats» (*1Pe 4,8*). Aquesta veritat va penetrar profundament la mentalitat dels Pares de l'Església i va exercir una resistència profètica contracultural davant l'individualisme hedonista pagà. Recordem només un exemple: «Així com, en perill d'incendi, correríem a buscar aigua per apagar-lo [...] de la mateixa manera, si de la nostra palla sorgís la flama del pecat, i per això ens torbem, una vegada que se'ns ofereixi l'ocasió d'una obra plena de misericòrdia, alegrem-nos-en com si fos una font que se'ns ofereixi en la qual podem sufocar l'incendi ».160

194. És un missatge tan clar, tan directe, tan simple i eloqüent, que cap hermenèutica eclesial no té dret a relativitzar-lo. La reflexió de l'Església sobre aquests textos no hauria d'enfosquir o afeblir el seu sentit exhortatiu, sinó més aviat ajudar a assumir-los amb valentia i fervor. Per què complicar el que és tan simple? Els aparells conceptuals estan per afavorir el contacte amb la realitat que pretenen explicar, i no per allunyar-nos-en. Això val sobretot per a les exhortacions bíbliques que inviten amb tanta

contundència a l'amor fratern, al servei humil i generós, a la justícia, a la misericòrdia amb el pobre. Jesús ens va ensenyar aquest camí de reconeixement de l'altre amb les seves paraules i amb els seus gestos. Per què enfosquir el que és tan clar? No ens preocupem només per no caure en errors doctrinals, sinó també per ser fidels a aquest camí lluminós de vida i de saviesa. Perquè «als defensors de “l'ortodòxia” es dirigeix de vegades el retret de passivitat, d'indulgència o de complicitat culpables respecte a situacions d'injustícia intolerables i als règims polítics que les mantenen».161

195. Quan sant Pau es va acostar als Apòstols de Jerusalem per discernir «si corria o havia corregut en va» (*Ga* 2,2), el criteri clau d'autenticitat que li van indicar fou que no s'oblidés dels pobres (cf. *Ga* 2,10). Aquest gran criteri, perquè les comunitats paulines no es deixessin devorar per l'estil de vida individualista dels pagans, té una gran actualitat en el context present, on tendeix a desenvolupar-se un nou paganisme individualista. La bellesa mateixa de l'Evangeli no sempre pot ser adequadament manifestada per nosaltres, però hi ha un signe que no ha de faltar mai: l'opció pels últims, per aquells que la societat descarta i rebutja.

196. De vegades som durs de cor i de ment, ens oblidem, ens entretenim, ens extasiem amb les immenses possibilitats de consum i de distracció que ofereix aquesta societat. Així es produeix una mena d'alienació que ens afecta tots, ja que «està alienada una societat que, en les seves formes d'organització social, de producció i de consum, fa més difícil la realització d'aquesta donació i la formació d'aquesta solidaritat interhumana».162

El lloc privilegiat dels pobres en el Poble de Déu

197. El cor de Déu té un lloc preferencial pels pobres, tant que fins Ell mateix «es va fer pobre» (*2Co* 8,9). Tot el camí de la nostra redempció està signat pels pobres. Aquesta salvació va venir a nosaltres a través del «sí» d'una humil noia d'un petit poble perdut a la perifèria d'un gran imperi. El Salvador va néixer en un pessebre, entre animals, com ho feien els fills dels més pobres; fou presentat al Temple junt amb dos colomins, l'ofrena dels qui no podien permetre's pagar un xai (cf. *Lc* 2,24; *Lv* 5,7); va créixer en una llar de senzills treballadors i va treballar amb les seves mans per guanyar-se el pa. Quan va començar a anunciar el Regne, el seguien multituds de desposseïts, i així va manifestar el que Ell

mateix va dir: «L'Esperit del Senyor reposa damunt meu, perquè m'ha ungit. M'ha enviat a anunciar l'Evangelí als pobres» (Lc 4,18). Als qui estaven carregats de dolor, aclaparats de pobresa, els va assegurar que Déu els tenia al centre del seu cor: «Feliços vosaltres, els pobres, perquè el Regne de Déu us pertany!» (Lc 6,20); amb ells es va identificar: «Vaig tenir fam i em va donar de menjar», i va ensenyar que la misericòrdia envers ells és la clau del cel (cf. Mt 25,35s).

198. Per a l'Església l'opció pels pobres és una categoria teològica abans que cultural, sociològica, política o filosòfica. Déu els atorga «la seva primera misericòrdia».163 Aquesta preferència divina té conseqüències en la vida de fe de tots els cristians, cridats a tenir «els mateixos sentiments de Jesucrist» (Fl 2,5). Inspirada en ella, l'Església va fer una *opció pels pobres* entesa com una «forma especial de primacia en l'exercici de la caritat cristiana, de la qual dona testimoni tota la tradició de l'Església».164 Aquesta opció —ensenyava Benet XVI— «està implícita en la fe cristològica en aquell Déu que s'ha fet pobre per nosaltres, per enriquir-nos amb la seva pobresa».165 Per això vull una Església pobra per als pobres. Ells tenen molt a ensenyar-nos. A més de participar del *sensus fidei*, en els seus propis dolors coneixen el Crist sofrent. És necessari que tots ens deixem evangelitzar per ells. La nova evangelització és una invitació a reconèixer la força salvífica de les seves vides i a posar-los al centre del camí de l'Església. Som cridats a descobrir Crist en ells, a prestar-los la nostra veu en les seves causes, però també a ser els seus amics, a escoltar-los, a interpretar-los i a recollir la misteriosa saviesa que Déu vol comunicar-nos a través d'ells.

199. El nostre compromís no consisteix exclusivament en accions o en programes de promoció i assistència; el que l'Esperit mobilitza no és un desbordament activista, sinó primer que res una *atenció* posada en l'altre «considerant-lo com una única cosa amb si mateix».166 Aquesta atenció amant és l'inici d'una veritable preocupació per la seva persona, a partir de la qual desitjo buscar efectivament el seu bé. Això implica valorar el pobre en la seva bondat pròpia, amb la seva forma de ser, amb la seva cultura, amb la seva manera de viure la fe. El veritable amor sempre és contemplatiu, ens permet servir l'altre no per necessitat o per vanitat, sinó perquè ell és bell, més enllà de la seva aparença: «De l'amor pel qual a un li és grata l'altra persona depèn que li doni quelcom gratis».167 El pobre, quan és estimat, «és estimat com d'alt valor»,168 i això diferencia l'autèntica opció

pels pobres de qualsevol ideologia, de qualsevol intent d'utilitzar els pobres al servei d'interessos personals o polítics. Només des d'aquesta proximitat real i cordial podem acompanyar-los adequadament en el seu camí d'alliberament. Únicament això farà possible que «els pobres, en cada comunitat cristiana, se sentin com a casa. No seria aquest estil la més gran i eficaç presentació de la Bona Nova del Regne?».169 Sense l'opció preferencial pels més pobres, «l'anunci de l'Evangelí, encara que sigui la primera caritat, corre el risc de ser incomprès o d'ofegar-se en el mar de paraules a què l'actual societat de la comunicació ens sotmet cada dia».170

200. Ja que aquesta Exhortació es dirigeix als membres de l'Església catòlica vull expressar amb dolor que la pitjor discriminació que pateixen els pobres és la falta d'atenció espiritual. La immensa majoria dels pobres té una especial obertura a la fe; necessiten Déu i no podem deixar d'oferir-los la seva amistat, la seva benedicció, la seva Paraula, la celebració dels Sagraments i la proposta d'un camí de creixement i de maduració en la fe. L'opció preferencial pels pobres ha de traduir-se principalment en una atenció religiosa privilegiada i prioritària.

201. Ningú no hauria de dir que es manté lluny dels pobres perquè les seves opcions de vida impliquen prestar més atenció a altres afers. Aquesta és una excusa freqüent en ambients acadèmics, empresarials o professionals, i fins i tot eclesials. Si bé pot dir-se en general que la vocació i la missió pròpia dels fidels laics és la transformació de les distintes realitats terrenes perquè tota activitat humana sigui transformada per l'Evangelí,171 ningú no pot sentir-se exceptuat de la preocupació pels pobres i per la justícia social: «La conversió espiritual, la intensitat de l'amor a Déu i al proïsme, el zel per la justícia i la pau, el sentit evangèlic dels pobres i de la pobresa, són requerits a tots».172 Temo que també aquestes paraules només siguin objecte d'alguns comentaris sense una veritable incidència pràctica. No obstant això, confio en l'obertura i les bones disposicions dels cristians, i us demano que busqueu comunitàriament nous camins per acollir aquesta renovada proposta.

Economia i distribució de l'ingrés

202. La necessitat de resoldre les causes estructurals de la pobresa no pot esperar, no sols per una exigència pragmàtica d'obtenir resultats i d'ordenar la societat, sinó per curar-la d'una malaltia que la torna fràgil i indigna i que només podrà portar-la a noves

crisis. Els plans assistencials, que atenen certes urgències, només haurien de pensar-se com unes respostes passatgeres. Mentre no es resolguin radicalment els problemes dels pobres, renunciant a l'autonomia absoluta dels mercats i de l'especulació financera i atacant les causes estructurals de la desigualtat,¹⁷³ no es resoldran els problemes del món i en definitiva cap problema. La desigualtat és arrel dels mals socials.

203. La dignitat de cada persona humana i el bé comú són qüestions que haurien d'estructurar tota política econòmica, però de vegades semblen només apèndixs agregats des de fora per a completar un discurs polític sense perspectives ni programes de veritable desenvolupament integral. Quantes paraules s'han tornat molestes per a aquest sistema! Molesta que es parli d'ètica, molesta que es parli de solidaritat mundial, molesta que es parli de distribució dels béns, molesta que es parli de preservar les fonts de treball, molesta que es parli de la dignitat dels febles, molesta que es parli d'un Déu que exigeix un compromís per la justícia. Altres vegades succeeix que aquestes paraules es tornen objecte d'un tocament oportunista que les deshonra. La còmoda indiferència davant aquestes qüestions buida la nostra vida i les nostres paraules de tot significat. La vocació d'un empresari és una noble tasca, sempre que es deixi interpel·lar per un sentit més ampli de la vida; això li permet servir veritablement el bé comú, amb el seu esforç per multiplicar i tornar els béns d'aquest món més accessibles per a tots.

204. Ja no podem confiar en les forces cegues i en la mà invisible del mercat. El creixement en equitat exigeix quelcom més que el creixement econòmic, encara que el suposa, requereix decisions, programes, mecanismes i processos específicament orientats a una millor distribució de l'ingrés, a una creació de fonts de treball, a una promoció integral dels pobres que superi el mer assistencialisme. Estic lluny de proposar un populisme irresponsable, però l'economia ja no pot recórrer a remeis que són un nou verí, com quan es pretén augmentar la rendibilitat reduint el mercat laboral i creant així nous exclosos.

205. Demano a Déu que creixi el nombre de polítics capaços d'entrar en un autèntic diàleg que s'orienti eficaçment a curar les arrels profundes i no l'aparença dels mals del nostre món! La política, tan denigrada, és una altíssima vocació, és una de les formes més precioses de la caritat, perquè busca el bé comú.¹⁷⁴ Hem de convèncer-nos que la caritat «no és sols el principi de les microrelacions, com en les amistats, la família, el petit grup, sinó també de les macrorelacions, com les relacions socials, econòmiques i polítiques».¹⁷⁵

Prego al Senyor que ens regali més polítics als quals els dolgui de debò la societat, el poble, la vida dels pobres! És imperiós que els governants i els poders financers aixequin la mirada i ampliïn les seves perspectives, que procurin que hi hagi treball digne, educació i atenció de la salut per a tots els ciutadans. I per què no acudir a Déu perquè inspire els seus plans? Estic convençut que a partir d'una obertura a la transcendència podria formar-se una nova mentalitat política i econòmica que ajudaria a superar la dicotomia absoluta entre l'economia i el bé comú social.

206. L'economia, com la mateixa paraula indica, hauria de ser l'art d'assolir una adequada administració de la casa comuna, que és el món sencer. Tot acte econòmic d'envergadura realitzat en una part del planeta repercuteix en el tot; per això cap govern no pot actuar al marge d'una responsabilitat comuna. De fet, cada cop es torna més difícil trobar solucions locals per a les enormes contradiccions globals, per la qual cosa la política local se satura de problemes a resoldre. Si realment volem aconseguir una sana economia mundial, cal en aquests moments de la història un manera més eficient d'interacció que, deixant fora de perill la sobirania de les nacions, asseguri el benestar econòmic de tots els països i no sols d'uns pocs.

207. Qualsevol comunitat de l'Església, en la mesura en què pretengui subsistir tranquil·la sense ocupar-se creativament i cooperar amb eficiència perquè els pobres visquin amb dignitat i per a incloure tothom, també correrà el risc de la dissolució, encara que parli de temes socials o critiqui els governs. Fàcilment acabarà sumida en la mundanitat espiritual, dissimulada amb pràctiques religioses, amb reunions infecundes o amb discursos buits.

208. Si algú se sent ofès per les meves paraules, li dic que les expresso amb afecte i amb la millor de les intencions, lluny de qualsevol interès personal o ideologia política. La meva paraula no és la d'un enemic ni la d'un opositor. Només m'interessa procurar que aquells que estan esclavitzats per una mentalitat individualista, indiferent i egoista, puguin alliberar-se d'aquestes cadenes indignes i obtinguin un estil de vida i de pensament més humà, més noble, més fecund, que dignifiqui el seu pas per aquesta terra.

Cuidar la fragilitat

209. Jesús, l'evangelitzador per excel·lència i l'Evangeli en persona, s'identifica especialment amb els més petits (cf. *Mt 25,40*). Això ens recorda que tots els cristians som cridats a cuidar els més fràgils de la terra. Però en el vigent model «exitós» i «privatista» no sembla tenir sentit invertir perquè els lents, els febles o els menys dotats puguin obrir-se camí en la vida.

210. És indispensable prestar atenció per estar prop de noves formes de pobresa i fragilitat en les quals som cridats a reconèixer Crist sofrent, encara que això aparentment no ens porti beneficis tangibles i immediats: els sense sostre, els toxicodependents, els refugiats, els pobles indígenes, els ancians cada cop més sols i abandonats, etc. Els emigrants em plantegen un desafiament particular pel fet de ser Pastor d'una Església sense fronteres que se sent mare de tots. Per això, exhorto els països a una generosa obertura, que en comptes de témer la destrucció de la identitat local sigui capaç de crear noves síntesis culturals. Que belles són les ciutats que superen la desconfiança malaltissa i integren els diferents, i que fan d'aquesta integració un nou factor de desenvolupament! Que boniques són les ciutats que, fins i tot en el seu disseny arquitectònic, estan plenes d'espais que connecten, relacionen, afavoreixen el reconeixement de l'altre!

211. Sempre em va angoixar la situació dels qui són objecte de les diverses formes de tràfic de persones. Voldria que s'escoltés el crit de Déu preguntant-nos a tots: «On és el teu germà?» (*Gn 4,9*). On és el teu germà esclau? On és aquest que està matant cada dia en el taller clandestí, en la xarxa de prostitució, en els nens que utilitzes per a mendicitat, en aquell que ha de treballar d'amagat perquè no ha estat formalitzat? No ens fem els distrets. Hi ha molt de complicitat. La pregunta és per a tots! En les nostres ciutats hi ha instal·lat aquest crim mafiós i aberrant, i molts tenen les mans prenyades de sang a causa de la complicitat còmoda i muda.

212. Doblement pobres són les dones que pateixen situacions d'exclusió, maltractament i violència, perquè sovint es troben amb menors possibilitats de defensar els seus drets. No obstant això, també entre elles trobem constantment els més admirables gestos d'heroisme quotidià en la defensa i el cura de la fragilitat de les seves famílies.

213. Entre aquests febles, que l'Església vol cuidar amb predilecció, hi ha també els nens per néixer, que són els més indefensos i innocents de tots, als quals avui se'ls vol negar la seva dignitat humana amb vista a fer amb ells el que es vulgui, traient-los la vida i

promovent legislacions perquè ningú no pugui impedir-ho. Freqüentment, per ridiculitzar alegrement la defensa que l'Església fa de les seves vides, es procura presentar la seva postura com quelcom ideològic, obscurantista i conservador. Tanmateix, aquesta defensa de la vida per néixer està íntimament lligada a la defensa de qualsevol dret humà. Suposa la convicció que un ésser humà és sempre sagrat i inviolable, en qualsevol situació i en cada etapa del seu desenvolupament. És un fi en si mateix i mai un mitjà per resoldre altres dificultats. Si aquesta convicció cau, no queden fonaments sòlids i permanents per defensar els drets humans, que sempre estarien sotmesos a conveniències circumstancials dels poderosos de torn. La sola raó és suficient per reconèixer el valor inviolable de qualsevol vida humana, però si a més la mirem des de la fe, «tota violació de la dignitat personal de l'ésser humà crida venjança davant Déu i es configura com a ofensa al Creador de l'home».176

214. Precisament perquè és una qüestió que fa a la coherència interna del nostre missatge sobre el valor de la persona humana, no ha d'esperar-se que l'Església canviï la seva postura sobre aquesta qüestió. Vull ser completament honest respecte d'això. Aquest no és un afer subjecte a suposades reformes o «modernitzacions». No és progressista pretendre resoldre els problemes eliminant una vida humana. Però també és veritat que hem fet poc per acompanyar adequadament les dones que es troben en situacions molt dures, on l'avortament se'ls presenta com una ràpida solució a les seves profundes angoixes, particularment quan la vida que creix en elles ha sorgit com a producte d'una violació o en un context d'extrema pobresa. Qui pot deixar de comprendre aquestes situacions de tant de dolor?

215. Hi ha altres éssers fràgils i indefensos, que molts cops queden a mercè dels interessos econòmics o d'un ús indiscriminat. Em refereixo al conjunt de la creació. Els éssers humans no som mers beneficiaris, sinó custodis de les altres criatures. Per la nostra realitat corpòria, Déu ens ha unit tan estretament al món que ens envolta, que la desertificació del sòl és com una malaltia per a cadascú, i podem lamentar l'extinció d'una espècie com si fos una mutilació. No deixem que al nostre pas quedin signes de destrucció i de mort que afectin la nostra vida i la de les futures generacions.177 En aquest sentit, faig propi el bell i profètic plany que fa diversos anys van expressar els Bisbes de Filipines: «Una increïble varietat d'insectes vivien en el bosc i estaven ocupats amb tot tipus de

tasques. [...] Els ocells volaven per l'aire, les seves plomes brillants i els seus diferents cants afegien color i melodia al verd dels boscos. [...] Déu va voler aquesta terra per a nosaltres, les seves criatures especials, però no perquè poguéssim destruir-la i convertir-la en un erm. [...] Després d'una sola nit de pluja, mira cap als rius de marró xocolata de la teva localitat, i recorda que es porten la sang viva de la terra cap al mar. [...] Com van a poder nedar els peixos en clavegueres com el riu Pasig i tants altres rius que hem contaminat? Qui ha convertit el meravellós món marí en cementiris subaquàtics desposseïts de vida i de color?».178

216. Petits però forts en l'amor de Déu, com sant Francesc d'Assís, tots els cristians som cridats a cuidar la fragilitat del poble i del món en què vivim.

III. EL BÉ COMÚ I LA PAU SOCIAL

217. Hem parlat molt sobre l'alegria i sobre l'amor, però la Paraula de Déu esmenta també el fruit de la pau (cf. *Ga* 5,22).

218. La pau social no pot entendre's com un irenisme o com una mera absència de violència aconseguida per la imposició d'un sector sobre els altres. També seria una falsa pau aquella que serveixi com a excusa per justificar una organització social que silencii o tranquil·litzi els més pobres, de manera que aquells que gaudeixen dels majors beneficis puguin sostenir el seu estil de vida sense sobresalts mentre els altres sobreviuen com poden. Les reivindicacions socials, que tenen a veure amb la distribució de l'ingrés, la inclusió social dels pobres i els drets humans, no poden ser sufocades amb el pretext de construir un consens d'escriptori o una efímera pau per a una minoria feliç. La dignitat de la persona humana i el bé comú estan per sobre de la tranquil·litat d'alguns que no volen renunciar als seus privilegis. Quan aquests valors es ven afectats, és necessària una veu profètica.

219. La pau tampoc no «es redueix a una absència de guerra, fruit de l'equilibri sempre precari de les forces. La pau es construeix dia a dia, en la instauració d'un ordre volgut per Déu, que comporta una justícia més perfecta entre els homes».179 En definitiva, una pau que no sorgeixi com a fruit del desenvolupament integral de tots, tampoc no tindrà futur i sempre serà llavor de nous conflictes i de variades formes de violència.

220. En cada nació, els habitants desenvolupen la dimensió social de les seves vides configurant-se com a ciutadans responsables al si d'un poble, no com a massa arrossegada per les forces dominants. Recordem que «ser ciutadà fidel és una virtut i la participació en la vida política és una obligació moral».180 Però esdevenir *poble* és encara més, i requereix un procés constant en el qual cada nova generació es veu involucrada. És un treball lent i ardu que exigeix voler integrar-se i aprendre a fer-lo fins a desenvolupar una cultura del trobament en una pluriforme harmonia.

221. Per avançar en aquesta construcció d'un poble en pau, justícia i fraternitat, hi ha quatre principis relacionats amb tensions bipolars pròpies de tota realitat social. Brollen dels grans postulats de la Doctrina Social de l'Església, els quals constitueixen «el primer i fonamental paràmetre de referència per a la interpretació i la valoració dels fenòmens socials».181 A la llum d'ells, vull proposar ara aquests quatre principis que orienten específicament el desenvolupament de la convivència social i la construcció d'un poble on les diferències s'harmonitzin en un projecte comú. Ho faig amb la convicció que la seva aplicació pot ser un genuí camí cap a la pau dins cada nació i en el món sencer.

El temps és superior a l'espai

222. Hi ha una tensió bipolar entre la plenitud i el límit. La plenitud provoca la voluntat de posseir-ho tot, i el límit és la paret que se'ns posa al davant. El «temps», àmpliament considerat, fa referència a la plenitud com a expressió de l'horitzó que se'ns obre, i el moment és expressió del límit que es viu en un espai tancat. Els ciutadans viuen en tensió entre la conjuntura del moment i la llum del temps, de l'horitzó major, de la utopia que ens obre al futur com a causa final que atreu. D'aquí sorgeix un primer principi per avançar en la construcció d'un poble: el temps és superior a l'espai.

223. Aquest principi permet treballar a llarg termini, sense obsessionar-se per resultats immediats. Ajuda a suportar amb paciència situacions difícils i adverses, o els canvis de plans que imposa el dinamisme de la realitat. És una invitació a assumir la tensió entre plenitud i límit, atorgant prioritat al temps. Un dels pecats que de vegades s'adverteixen en l'activitat sociopolítica consisteix a privilegiar els espais de poder en comptes dels temps dels processos. Donar prioritat a l'espai porta a embogir-se per tenir-ho tot resolt en el present, per intentar prendre possessió de tots els espais de poder i

autoafirmació. És cristal·litzar els processos i pretendre aturar-los. Donar prioritat al temps és ocupar-se d'*iniciar processos més que de posseir espais*. El temps regeix els espais, els il·lumina i els transforma en baules d'una cadena en constant creixement, sense camins de retorn. Es tracta de privilegiar les accions que generen dinamismes nous en la societat i involucren a altres persones i grups que les desenvoluparan, fins que fructifiquin en importants esdeveniments històrics. Res d'ansietat, però sí conviccions clares i tenacitat.

224. De vegades em pregunto qui són els qui en el món actual es preocupen realment per generar processos que construeixin poble, més que per obtenir resultats immediats que produeixen un rèdit polític fàcil, ràpid i efímer, però que no construeixen la plenitud humana. La història els jutjarà potser amb aquell criteri que enuncitava Romano Guardini: «L'únic patró per valorar amb encert una època és preguntar fins a quin punt es desenvolupa en ella i aconsegueix una autèntica raó de ser *la plenitud de l'existència humana*, d'acord amb el caràcter peculiar i les *possibilitats* de l'esmentada època».182

225. Aquest criteri també és molt propi de l'evangelització, que requereix tenir present l'horitzó, assumir els processos possibles i el camí llarg. El Senyor mateix en la seva vida mortal va donar a entendre molts cops als seus deixebles que hi havia coses que no podien comprendre encara i que era necessari esperar l'Esperit Sant (cf. *Jn* 16,12-13). La paràbola del blat i el jull (cf. *Mt* 13,24-30) descriu un aspecte important de l'evangelització que consisteix a mostrar com l'enemic pot ocupar l'espai del Regne i causar dany amb el jull, però és vençut per la bondat del blat que es manifesta amb el temps.

La unitat preval sobre el conflicte

226. El conflicte no pot ser ignorat o dissimulat. Ha de ser assumit. Però si quedem atrapats en ell, perdem perspectives, els horitzons es limiten i la realitat mateixa queda fragmentada. Quan ens aturem en la conjuntura conflictiva, perdem el sentit de la unitat profunda de la realitat.

227. Davant el conflicte, alguns simplement el miren i continuen endavant com si res no passés, es renten les mans per poder continuar amb la seva vida. Altres entren de tal manera en el conflicte que queden presoners, perden horitzons, projecten en les institucions les pròpies confusions i insatisfaccions i així la unitat es torna impossible. Però hi ha una tercera manera, la més adequada, de situar-se davant el conflicte. És acceptar patir el

conflicte, resoldre'l i transformar-lo en l'anella d'un nou procés. «Feliços els qui treballen per la pau!» (Mt 5,9).

228. D'aquesta manera, es fa possible desenvolupar una comunió en les diferències, que només poden facilitar aquestes grans persones que s'animen a anar més enllà de la superfície conflictiva i miren els altres en la seva dignitat més profunda. Per això cal postular un principi que és indispensable per construir l'amistat social: la unitat és superior al conflicte. La solidaritat, entesa en el seu sentit més profund i desafiador, es converteix així en un manera de fer la història, en un àmbit vivent on els conflictes, les tensions i els oposats poden aconseguir una unitat pluriforme que engendra nova vida. No és apostar per un sincretisme ni per l'absorció d'un en l'altre, sinó per la resolució en un pla superior que conserva en si les virtualitats valuoses de les polaritats en pugna.

229. Aquest criteri evangèlic ens recorda que Crist ho ha unificat tot en Ell: cel i terra, Déu i home, temps i eternitat, carn i esperit, persona i societat. El senyal d'aquesta unitat i reconciliació de tot en Ell és la pau. Crist «és la nostra pau» (Ef 2,14). L'anunci evangèlic comença sempre amb la salutació de pau, i la pau corona i cohesiona en cada moment les relacions entre els deixebles. La pau és possible perquè el Senyor ha vençut al món i a la seva conflictivitat permanent «fent la pau mitjançant la sang de la seva creu» (Col 1,20). Però si anem al fons d'aquests textos bíblics, hem d'arribar a descobrir que el primer àmbit on som cridats a aconseguir aquesta pacificació en les diferències és la pròpia interioritat, la pròpia vida sempre amenaçada per la dispersió dialèctica.¹⁸³ Amb cors trencats en milers de fragments serà difícil construir una autèntica pau social.

230. L'anunci de pau no és el d'una pau negociada, sinó la convicció que la unitat de l'Esperit harmonitza totes les diversitats. Supera qualsevol conflicte en una nova i prometedora síntesi. La diversitat és bella quan accepta entrar constantment en un procés de reconciliació, fins a segellar una mena de pacte cultural que faci emergir una «diversitat reconciliada», com van ensenyar bé els Bisbes del Congo: «La diversitat de les nostres ètnies és una riquesa [...] Només amb la unitat, amb la conversió dels cors i amb la reconciliació podem fer avançar el nostre país».¹⁸⁴

La realitat és més important que la idea

231. Existeix també una tensió bipolar entre la idea i la realitat. La realitat simplement és, la idea s'elabora. Entre les dues s'ha d'instaurar un diàleg constant, evitant que la idea acabi separant-se de la realitat. És perillós viure en el regne de la sola paraula, de la imatge, del sofisma. D'aquí que calgui postular un tercer principi: la realitat és superior a la idea. Això suposa evitar diverses formes d'ocultar la realitat: els purismes angèlics, els totalitarismes del relatiu, els nominalismes declaracionistes, els projectes més formals que reals, els fonamentalismes ahistòrics, els eticismes sense bondat, els intel·lectualismes sense saviesa.

232. La idea —les elaboracions conceptuals— està en funció de la captació, la comprensió i la conducció de la realitat. La idea desconnectada de la realitat origina idealismes i nominalismes ineficaços, que pel cap alt classifiquen o defineixen, però no convoquen. El que convoca és la realitat il·luminada pel raonament. Cal passar del nominalisme formal a l'objectivitat harmoniosa. Altrament, es manipula la veritat, així com se suplanta la gimnàstica per la cosmètica.¹⁸⁵ Hi ha polítics —i fins i tot dirigents religiosos— que es pregunten per què el poble no els comprèn i no els segueix, si les seves propostes són tan lògiques i clares. Possiblement sigui perquè s'han instal·lat en el regne de la pura idea i han reduït la política o la fe a la retòrica. Altres han oblidat la senzillesa i han importat des de fora una racionalitat aliena a la gent.

233. La realitat és superior a la idea. Aquest criteri està lligat a l'encarnació de la Paraula i a la seva posada en pràctica: «En això coneixereu l'Esperit de Déu: tot esperit que confessa que Jesucrist ha vingut en la carn és de Déu» (*1 Jn 4,2*). El criteri de realitat, d'una Paraula ja encarnada i sempre buscant encarnar-se, és essencial a l'evangelització. Ens porta, per un costat, a valorar la història de l'Església com a història de salvació, a recordar els nostres sants que inculcaren l'Evangeli en la vida dels nostres pobles, a recollir la rica tradició bimil·lenària de l'Església, sense pretendre elaborar un pensament desconnectat d'aquest tresor, com si volguéssim inventar l'Evangeli. D'altra banda, aquest criteri ens impulsa a posar en pràctica la Paraula, a realitzar obres de justícia i caritat en què aquesta Paraula sigui fecunda. No posar en pràctica, no portar a la realitat la Paraula, és edificar sobre sorra, romandre en la pura idea i degenerar en intimismes i gnosticismes que no donen fruit, que esterilitzen el seu dinamisme.

El tot és superior a la part

234. Entre la globalització i la localització també es produeix una tensió. Cal prestar atenció a la realitat global per no caure en una mesquinesa quotidiana. Al mateix temps, no convé perdre de vista la realitat local, que ens fa caminar amb els peus sobre la terra. Les dues coses unides impedeixen caure en algun d'aquests dos extrems: un, que els ciutadans visquin en un universalisme abstracte i globalitzant, mimètics passatgers del vagó del darrere, admirant els focs artificials del món, que és d'altres, amb la boca oberta i aplaudiments programats; un altre, que es converteixin en un museu folklòric d'ermitans localistes, condemnats a repetir sempre el mateix, incapaç de deixar-se interpel·lar pel diferent i de valorar la bellesa que Déu vessa fora dels seus límits.

235. El tot és més que la part, i també és més que la seva mera suma. Llavors, no ens hem d'obsessionar massa per qüestions limitades i particulars. Sempre cal ampliar la mirada per reconèixer un bé major que ens beneficiarà a tots. Però cal fer-ho sense evadir-se, sense desarrelaments. Cal enfonsar les arrels a la terra fèrtil i en la història del propi lloc, que és un do de Déu. Es treballa en allò que és petit, que és pròxim, però amb una perspectiva més àmplia. De la mateixa manera, una persona que conserva la seva peculiaritat personal i no amaga la seva identitat, quan integra cordialment una comunitat, no s'anul·la sinó que rep sempre nous estímuls per al seu propi desenvolupament. No és ni l'esfera global que anul·la ni la parcialitat aïllada que esterilitza.

236. El model no és l'esfera, que no és superior a les parts, on cada punt és equidistant del centre i no hi ha diferències entre els uns i els altres. El model és el poliedre, que reflecteix la confluència de totes les parcialitats que en ell conserven la seva originalitat. Tant l'acció pastoral com l'acció política procuren recollir en aquest poliedre el millor de cadascú. Allí entren els pobres amb la seva cultura, els seus projectes i les seves pròpies potencialitats. Fins i tot les persones que puguin ser qüestionades pels seus errors, tenen quelcom a aportar que no ha de perdre's. És la conjunció dels pobles que, en l'ordre universal, conserven la seva pròpia peculiaritat; és la totalitat de les persones en una societat que busca un bé comú que veritablement incorpora tothom.

237. Als cristians, aquest principi ens parla també de la totalitat o integritat de l'Evangeli que l'Església ens transmet i ens envia a predicar. La seva riquesa plena incorpora els acadèmics i els obrers, els empresaris i els artistes, tots. La mística popular

acull a la seva manera l'Evangelí sencer, i l'encarna en expressions d'oració, de fraternitat, de justícia, de lluita i de festa. La Bona Notícia és l'alegria d'un Pare que no vol que es perdi cap dels seus petits. Així brolla l'alegria en el Bon Pastor que troba l'ovella perduda i la reintegra al seu ramat. L'Evangelí és llevat que fermenta tota la massa i ciutat que brilla al capdamunt del muntanya il·luminant tots els pobles. L'Evangelí té un criteri de totalitat que li és inherent: no acaba de ser Bona Notícia fins que no és anunciat a tots, fins que no fecunda i cura totes les dimensions de l'home, i fins que no integra tots els homes a la taula del Regne. El tot és superior a la part.

IV. EL DIÀLEG SOCIAL COM A CONTRIBUTIÓ A LA PAU

238. L'evangelització també implica un camí de diàleg. Per a l'Església, en aquest temps hi ha particularment tres camps de diàleg en els quals ha d'estar present, per complir un servei a favor del ple desenvolupament de l'ésser humà i procurar el bé comú: el diàleg amb els Estats, amb la societat —que inclou el diàleg amb les cultures i amb les ciències— i amb altres creients que no formen part de l'Església catòlica. En tots els casos «l'Església parla des de la llum que li ofereix la fe»,¹⁸⁶ aporta la seva experiència de dos mil anys i conserva sempre en la memòria les vides i els sofriments dels éssers humans. Això va més enllà de la raó humana, però també té un significat que pot enriquir els qui no creuen i invita la raó a ampliar les seves perspectives.

239. L'Església proclama «l'evangelí de la pau» (*Ef* 6,15) i està oberta a la col·laboració amb totes les autoritats nacionals i internacionals per cuidar aquest bé universal tan gran. En anunciar Jesucrist, que és la pau en persona (cf. *Ef* 2,14), la nova evangelització anima tot batejat a ser instrument de pacificació i testimoni creïble d'una vida reconciliada.¹⁸⁷ És hora de saber com dissenyar, en una cultura que privilegia el diàleg com a forma de trobament, la recerca de consensos i acords, però sense separar-la de la preocupació per una societat justa, memoriosa i sense exclusions. L'autor principal, el subjecte històric d'aquest procés, és la gent i la seva cultura, no és una classe, una fracció, un grup, una elit. No necessitem un projecte d'uns pocs per a uns pocs, o una minoria

il·lustrada o testimonial que s'apropii d'un sentiment col·lectiu. Es tracta d'un acord per a viure plegats, d'un pacte social i cultural.

240. A l'Estat competeix la cura i la promoció del bé comú de la societat.¹⁸⁸ Sobre la base dels principis de subsidiarietat i solidaritat, i amb un gran esforç de diàleg polític i creació de consensos, exerceix un paper fonamental, que no pot ser delegat, en la recerca del desenvolupament integral de tots. Aquest paper, en les circumstàncies actuals, exigeix una profunda humilitat social.

241. En el diàleg amb l'Estat i amb la societat, l'Església no té solucions per a totes les qüestions particulars. Però junt amb les diverses forces socials, acompanya les propostes que millor responguin a la dignitat de la persona humana i al bé comú. En fer-ho, sempre proposa amb claredat els valors fonamentals de l'existència humana, per transmetre conviccions que després puguin traduir-se en accions polítiques.

El diàleg entre la fe, la raó i les ciències

242. El diàleg entre ciència i fe també és part de l'acció evangelitzadora que pacifica.¹⁸⁹ El cientisme i el positivisme es refusen a «admetre com a vàlides les formes de coneixement diverses de les pròpies de les ciències positives».¹⁹⁰ L'Església proposa un altre camí, que exigeix una síntesi entre un ús responsable de les metodologies pròpies de les ciències empíriques i altres sabers com la filosofia, la teologia, i la mateixa fe, que eleva l'ésser humà fins al misteri que transcendeix la natura i la intel·ligència humana. La fe no té por a la raó; al contrari, la busca i confia en ella, perquè «la llum de la raó i la de la fe provenen ambdues de Déu»,¹⁹¹ i no poden contradir-se entre si. L'evangelització està atenta als avanços científics per esclarir-los amb la llum de la fe i de la llei natural, amb vista a procurar que respectin sempre la centralitat i el valor suprem de la persona humana en totes les fases de la seva existència. Tota la societat pot veure's enriquida gràcies a aquest diàleg que obre nous horitzons al pensament i amplia les possibilitats de la raó. També aquest és un camí d'harmonia i de pacificació.

243. L'Església no pretén aturar l'admirable progrés de les ciències. Al contrari, s'alegra i fins i tot gaudeix reconeixent l'enorme potencial que Déu ha donat a la ment humana. Quan el desenvolupament de les ciències, mantenint-se amb rigor acadèmic al camp del seu objecte específic, torna evident una determinada conclusió que la raó no pot

negar, la fe no la contradiu. Els creients tampoc no poden pretendre que una opinió científica que els agrada, i que ni tan sols ha estat prou comprovada, adquireixi el pes d'un dogma de fe. Però, en ocasions, alguns científics van més enllà de l'objecte formal de la seva disciplina i s'extralimiten amb afirmacions o conclusions que excedeixen el camp de la pròpia ciència. En aquest cas, no és la raó el que es proposa, sinó una determinada ideologia que tanca el camí a un diàleg autèntic, pacífic i fructífer.

El diàleg ecumènic

244. L'interès ecumènic respon a la pregària del Senyor Jesús que demana «que tots siguin u» (*Jn 17,21*). La credibilitat de l'anunci cristià seria molt major si els cristians superessin les seves divisions i l'Església realitzés «la plenitud de catolicitat que li és pròpia, en aquells fills que, incorporats a ella certament pel Baptisme, estan tanmateix separats de la seva plena comunió».192 Hem de recordar sempre que som pelegrins, i pelegrinem junts. Per això, cal confiar el cor al company de camí sense recels, sense desconfiances, i mirar davant de tot el que busquem: la pau en el rostre de l'únic Déu. Confiar-se a l'altre és quelcom artesanal, la pau és artesanal. Jesús ens va dir: «Feliços els qui treballen per la pau!» (*Mt 5,9*). En aquest interès, també entre nosaltres, es compleix l'antiga profecia: «De les seves espases forjaran relles» (*Is 2,4*).

245. Sota aquesta llum, l'ecumenisme és una aportació a la unitat de la família humana. La presència, al Sínode, del Patriarca de Constantinoble, Sa Santedat Bartomeu I, i de l'Arquebisbe de Canterbury, Sa Gràcia Rowan Douglas Williams, fou un veritable do de Déu i un preciós testimoni cristià.193

246. Donada la gravetat de l'antitestimoni de la divisió entre cristians, particularment a Àsia i a Àfrica, la recerca de camins d'unitat esdevé urgent. Els missioners en aquests continents esmenten reiteradament les crítiques, queixes i burles que reben a causa de l'escàndol dels cristians dividits. Si ens concentrem en les conviccions que ens uneixen i recordem el principi de la jerarquia de veritats, podrem caminar decididament cap a expressions comunes d'anunci, de servei i de testimoni. La immensa multitud que no ha acollit l'anunci de Jesucrist no pot deixar-nos indiferents. Per tant, l'interès per una unitat que faciliti l'acollida de Jesucrist deixa de ser mera diplomàcia o compliment forçat, per convertir-se en un camí ineludible de l'evangelització. Els signes de divisió entre els

cristians en països que ja estan destrossats per la violència agreguen més motius de conflicte per part dels qui hauríem de ser un atractiu ferment de pau. Són tantes i tan valuoses les coses que ens uneixen! I si realment creiem en la lliure i generosa acció de l'Esperit, quantes coses podem aprendre els uns dels altres! No es tracta només de rebre informació sobre els altres per conèixer-los millor, sinó de recollir el que l'Esperit ha sembrat en ells com un do també per a nosaltres. Només per donar un exemple, en el diàleg amb els germans ortodoxos, els catòlics tenim la possibilitat d'aprendre quelcom més sobre el sentit de la colegialitat episcopal i sobre la seva experiència de la sinodalitat. A través d'un intercanvi de dons, l'Esperit pot portar-nos cada cop més a la veritat i al bé.

Les relacions amb el Judaisme

247. Una mirada molt especial es dirigeix al poble jueu, l'Aliança del qual amb Déu mai no ha estat revocada, perquè «els dons i la crida de Déu són irrevocables» (*Rm* 11,29). L'Església, que comparteix amb el Judaisme una part important de les Sagrades Escriptures, considera el poble de l'Aliança i la seva fe com una arrel sagrada de la pròpia identitat cristiana (cf. *Rm* 11,16-18). Els cristians no podem considerar el Judaisme com una religió aliena, ni incloem els jueus entre aquells cridats a deixar els ídols per convertir-se al veritable Déu (cf. *ITe* 1,9). Creiem junt amb ells en l'únic Déu que actua en la història, i acollim amb ells la comuna Paraula revelada.

248. El diàleg i l'amistat amb els fills d'Israel són part de la vida dels deixebles de Jesús. L'afecte que s'ha desenvolupat ens porta a lamentar sincerament i amargament les terribles persecucions de les quals van ser i són objecte, particularment aquelles que involucren o van involucrar cristians.

249. Déu continua obrant en el poble de l'Antiga Aliança i provoca tresors de saviesa que brollen de la seva trobada amb la Paraula divina. Per això, l'Església també s'enriqueix quan recull els valors del Judaisme. Si bé algunes conviccions cristianes són inacceptables per al Judaisme, i l'Església no pot deixar d'anunciar Jesús com a Senyor i Messies, hi ha una rica complementació que ens permet llegir plegats els textos de la Bíblia hebrea i ajudar-nos mútuament a desentranyar les riqueses de la Paraula, així com compartir moltes conviccions ètiques i la comuna preocupació per la justícia i el desenvolupament dels pobles.

El diàleg interreligiós

250. Una actitud d'obertura en la veritat i en l'amor ha de caracteritzar el diàleg amb els creients de les religions no cristianes, malgrat els diversos obstacles i dificultats, particularment els fonamentalismes d'ambdues parts. Aquest diàleg interreligiós és una condició necessària per a la pau en el món, i per tant és un deure per als cristians, així com per a altres comunitats religioses. Aquest diàleg és, en primer lloc, una conversa sobre la vida humana o simplement, com proposen els Bisbes de l'Índia, «estar oberts a ells, compartint les seves alegries i penes».194 Així aprenem a acceptar els altres en el seu mode diferent de ser, de pensar i d'expressar-se. D'aquesta manera, podrem assumir junts el deure servir la justícia i la pau, que haurà d'esdevenir un criteri bàsic de tot intercanvi. Un diàleg en què es busquin la pau social i la justícia és en si mateix, més enllà del merament pragmàtic, un compromís ètic que crea noves condicions socials. Els esforços entorn d'un tema específic poden convertir-se en un procés en què, a través de l'escolta de l'altre, ambdues parts trobin purificació i enriquiment. Per tant, aquests esforços també poden tenir el significat de l'amor a la veritat.

251. En aquest diàleg, sempre amable i cordial, mai no s'ha de descuidar el vincle essencial entre diàleg i anunci, que porta l'Església a mantenir i a intensificar les relacions amb els no cristians.195 Un sincretisme conciliador seria en el fons un totalitarisme dels qui pretenen conciliar prescindint de valors que els transcendeixen i dels quals no són amos. La veritable obertura implica mantenir-se ferm en les pròpies conviccions més fondes, amb una identitat clara i joiosa, però «oberta a comprendre les de l'altre» i «sabent que el diàleg realment pot enriquir cadascú».196 No ens serveix una obertura diplomàtica, que diu que sí a tot per evitar problemes, perquè seria un mode d'enganyar l'altre i de negar-li el bé que un ha rebut com un do per compartir generosament. L'evangelització i el diàleg interreligiós, lluny d'oposar-se, se sostenen i s'alimenten recíprocament.197

252. En aquesta època adquireix gran importància la relació amb els creients de l'Islam, avui particularment presents en molts països de tradició cristiana on poden celebrar lliurement el seu culte i viure integrats en la societat. Cal no oblidar mai que ells, «confessant adherir-se a la fe d'Abraham, adoren amb nosaltres un Déu únic, misericordiós, que jutjarà els homes el dia final».198 Els escrits sagrats de l'Islam conserven part dels

ensenyaments cristians; Jesucrist i Maria són objecte de profunda veneració, i és admirable veure com joves i ancians, dones i homes de l'Islam són capaços de dedicar temps diàriament a l'oració i de participar fidelment dels seus ritus religiosos. Al mateix temps, molts d'ells tenen una profunda convicció que la pròpia vida, en la seva totalitat, és de Déu i per a Ell. També reconeixen la necessitat de respondre-li amb un compromís ètic i amb la misericòrdia cap als més pobres.

253. Per sostenir el diàleg amb l'Islam és indispensable l'adequada formació dels interlocutors, no sols perquè estiguin sòlidament i joiosament arrelats en la seva pròpia identitat, sinó perquè siguin capaços de reconèixer els valors dels altres, de comprendre les inquietuds que hi ha a l'arrel dels seus reclams i de treure a llum les conviccions comunes. Els cristians hauríem d'acollir amb afecte i respecte els immigrants de l'Islam que arriben als nostres països, de la mateixa manera que esperem i preguem ser acollits i respectats en els països de tradició islàmica. Prego, imploro humilment a aquests països que donin llibertat als cristians per poder celebrar el seu culte i viure la seva fe, tenint en compte la llibertat que els creients de l'Islam gaudeixen en els països occidentals! Enfront d'episodis de fonamentalisme violent que ens inquieten, l'afecte envers els veritables creients de l'Islam ha de portar-nos a evitar odioses generalitzacions, perquè el veritable Islam i una adequada interpretació de l'Alcorà s'oposen a tota violència.

254. Els no cristians, per la gratuïta iniciativa divina, i fidels a la seva consciència, poden viure «justificats mitjançant la gràcia de Déu»,¹⁹⁹ i així «associats al misteri pasqual de Jesucrist».²⁰⁰ Però, a causa de la dimensió sacramental de la gràcia santificant, l'acció divina en ells tendeix a produir signes, ritus, expressions sagrades que al seu torn acosten d'altres a una experiència comunitària de camí cap a Déu.²⁰¹ No tenen el sentit i l'eficàcia dels Sagraments instituïts per Crist, però poden ser camins que el mateix Esperit susciti per alliberar els no cristians de l'immanentisme ateu o d'experiències religioses merament individuals. El mateix Esperit suscita arreu diverses formes de saviesa pràctica que ajuden a suportar les penúries de l'existència i a viure amb més pau i harmonia. Els cristians també podem aprofitar aquesta riquesa consolidada al llarg dels segles, que pot ajudar-nos a viure millor les nostres pròpies conviccions.

El diàleg social en un context de llibertat religiosa

255. Els Pares sinodals van recordar la importància del respecte a la llibertat religiosa, considerada com un dret humà fonamental.²⁰² Inclou «la llibertat de triar la religió que es considera veritable i de manifestar públicament la pròpia creença».²⁰³ Un sa pluralisme, que de veritat respecti els diferents i els valori com a tals, no implica una privatització de les religions, amb la pretensió de reduir-les al silenci i a la foscor de la consciència de cadascú, o a la marginalitat del recinte tancat dels temples, sinagogues o mesquites. Es tractaria, en definitiva, d'una nova forma de discriminació i d'autoritarisme. El degut respecte a les minories d'agnòstics o no creients no ha d'imposar-se d'una manera arbitrària que silenciï les conviccions de majories creients o ignori la riquesa de les tradicions religioses. Això a la llarga fomentaria més el ressentiment que la tolerància i la pau.

256. A l'hora de preguntar-se per la incidència pública de la religió, cal distingir diverses formes de viure-la. Tant els intel·lectuals com les notes periodístiques freqüentment cauen en grolleres i poc acadèmiques generalitzacions quan parlen dels defectes de les religions i molts cops no són capaços de distingir que no tots els creients — ni totes les autoritats religioses— són iguals. Alguns polítics aprofiten aquesta confusió per justificar accions discriminatòries. Altres vegades es menyspreen els escrits que han sorgit en l'àmbit d'una convicció creient, oblidant que els textos religiosos clàssics poden oferir un significat per a totes les èpoques, tenen una força motivadora que obre sempre nous horitzons, estimula el pensament, amplia la ment i la sensibilitat. Són menyspreats per la curtedat de vista dels racionalismes. És raonable i culte relegar-los a la foscor, només per haver sorgit en el context d'una creença religiosa? Inclouen principis profundament humanistes que tenen un valor racional encara que estiguin tenyits per símbols i doctrines religioses.

257. Els creients ens sentim a prop també dels qui, no reconeixent-se part de cap tradició religiosa, busquen sincerament la veritat, la bondat i la bellesa, que per a nosaltres tenen la seva màxima expressió i la seva font en Déu. Els percebem com a preciosos aliats en l'interès per la defensa de la dignitat humana, en la construcció d'una convivència pacífica entre els pobles i en la custòdia de la creació. Un espai peculiar és el dels anomenats nous *Areòpags*, com l'«Atri dels Gentils», on «creients i no creients poden

dialogar sobre els temes fonamentals de l'ètica, de l'art i de la ciència, i sobre la recerca de la transcendència».204 Aquest també és un camí de pau per al nostre món ferit.

258. A partir d'alguns temes socials, importants amb vista al futur de la humanitat, procuraré explicitar un cop més la ineludible dimensió social de l'anunci de l'Evangelí, per encoratjar tots els cristians a manifestar-la sempre en les seves paraules, actituds i accions.

CAPÍTOL CINQUÈ

EVANGELITZADORS AMB ESPERIT

259. Evangelitzadors amb Esperit vol dir evangelitzadors que s'obren sense por de l'acció de l'Esperit Sant. Per Pentecosta, l'Esperit fa sortir de si mateixos als Apòstols i els transforma en anunciadors de les grandeses de Déu, que cadascú comença a entendre en la seva pròpia llengua. L'Esperit Sant, a més, infon la força per anunciar la novetat de l'Evangelí amb audàcia (*parresia*), en veu alta i en tot temps i lloc, fins i tot a contracorrent. Invoquem-lo avui, ben recolzats en la pregària, sense la qual tota acció corre el risc de quedar-se buida i l'anunci finalment manca d'ànima. Jesús vol evangelitzadors que anunciïn la Bona Notícia no sols amb paraules sinó sobretot amb una vida que s'ha transfigurat en la presència de Déu.

260. En aquest últim capítol no oferiré una síntesi de l'espiritualitat cristiana, ni desenvoluparé grans temes com la pregària, l'adoració eucarística o la celebració de la fe, sobre els quals tenim ja valuosos textos magisterials i cèlebres escrits de grans autors. No pretenc reemplaçar ni superar tanta riquesa. Simplement proposaré algunes reflexions sobre l'esperit de la nova evangelització.

261. Quan es diu que quelcom té «esperit», això sol indicar uns mòbils interiors que impulsen, motiven, encoratgen i donen sentit a l'acció personal i comunitària. Una evangelització amb esperit és molt diferent d'un conjunt de tasques viscudes com una obligació pesada que simplement es tolera, o se suporta com quelcom que contradiu les pròpies inclinacions i desitjos. Com voldria trobar les paraules per encoratjar una etapa

evangelitzadora més fervorosa, alegre, generosa, audaç, plena d'amor fins al fi i de vida contagiosa! Però sé que cap motivació no serà suficient si no crema en els cors el foc de l'Esperit. En definitiva, una evangelització amb esperit és una evangelització amb Esperit Sant, ja que Ell és l'ànima de l'Església evangelitzadora. Abans de proposar-vos algunes motivacions i suggeriments espirituals, invoco un cop més l'Esperit Sant; li prego que vingui a renovar, a espolsar, a impulsar a l'Església en una audaç sortida fora de si per evangelitzar a tots els pobles.

I. MOTIVACIONS PER A UN RENOVAT IMPULS MISSIONER

262. Evangelitzadors amb Esperit vol dir evangelitzadors que preguen i treballen. Des del punt de vista de l'evangelització, no serveixen ni les propostes místiques sense un fort compromís social i missioner, ni els discursos i praxis socials o pastorals sense una espiritualitat que transformi el cor. Aquestes propostes parcials i desintegradores només arriben a grups reduïts i no tenen força d'àmplia penetració, perquè mutilen l'Evangeli. Sempre cal conrear un espai interior que atorgui sentit cristià al compromís i a l'activitat.²⁰⁵ Sense moments detinguts d'adoració, de trobament orant amb la Paraula, de diàleg sincer amb el Senyor, les tasques fàcilment es buiden de sentit, ens debilitem pel cansament i les dificultats, i el fervor s'apaga. L'Església necessita imperiosament el pulmó de la pregària, i m'alegra enormement que es multipliquin en totes les institucions eclesials els grups d'oració, d'intercessió, de lectura orant de la Paraula, les adoracions perpètuas de l'Eucaristia. Al mateix temps, «s'ha de rebutjar la temptació d'una espiritualitat oclusa i individualista, que té poca cosa a veure amb les exigències de la caritat i amb la lògica de l'Encarnació».²⁰⁶ Hi ha el risc que alguns moments d'oració es converteixin en excusa per no donar la vida en la missió, perquè la privatització de l'estil de vida pot portar els cristians a refugiar-se en alguna falsa espiritualitat.

263. És sa recordar-se dels primers cristians i de tants germans al llarg de la història que van estar carregats d'alegria, plens de coratge, incansables en l'anunci i capaços d'una gran resistència activa. Hi ha els qui es consolen dient que avui és més difícil; no obstant això, reconeguem que les circumstàncies de l'Imperi romà no eren favorables a l'anunci de

l'Evangeli, ni a la lluita per la justícia, ni a la defensa de la dignitat humana. En tots els moments de la història hi ha presents la feblesa humana, la recerca malaltissa de si mateix, l'egoisme còmode i, en definitiva, la concupiscència que ens sotja a tots. Això hi és sempre, amb una vestidura o amb un altra; ve del límit humà més que de les circumstàncies. Llavors, no diguem que avui és més difícil; és distint. Però aprenquem dels sants que ens han precedit i van enfrontar les dificultats pròpies de la seva època. Per això, us proposo que ens aturem a recuperar algunes motivacions que ens ajudin a imitar-los avui.²⁰⁷

El trobament personal amb l'amor de Jesús que ens salva

264. La primera motivació per evangelitzar és l'amor de Jesús que hem rebut, aquesta experiència de ser salvats per Ell que ens mou a estimar-lo sempre més. Però quin amor és aquest que no sent la necessitat de parlar de l'ésser estimat, de mostrar-lo, de fer-lo conèixer? Si no sentim l'intens desig de comunicar-lo, necessitem aturar-nos en pregària per demanar-li a Ell que torni a captivar-nos. Ens cal clamar cada dia, demanar la seva gràcia perquè ens obri el cor fred i sacsegi la nostra vida tèbia i superficial. Posats davant Ell amb el cor obert, deixant que Ell ens contempli, reconeixem aquesta mirada d'amor que va descobrir Natanael el dia que Jesús es va fer present i li va dir: «Quan estaves sota de la figuera, t'he vist» (Jn 1,48). Que dolç que és estar enfront d'un crucifix, o de genolls davant el Santíssim, i simplement ser davant els seus ulls! Que bé que ens fa deixar que Ell torni a tocar la nostra existència i ens llanci a comunicar la seva vida nova! Llavors, el que passa és que, en definitiva, «el que hem vist i sentit és el que anunciem» (1Jn 1,3). La millor motivació per decidir-se a comunicar l'Evangeli és contemplar-lo amb amor, és aturar-se en les seves pàgines i llegir-lo amb el cor. Si l'abordem d'aquesta manera, la seva bellesa ens sorprèn, torna a captivar-nos una vegada i una altra. Per això és urgent recobrar un esperit *contemplatiu*, que ens permeti redescobrir cada dia que som dipositaris d'un bé que humanitza, que ajuda a portar una vida nova. No hi ha res millor per transmetre als altres.

265. Tota la vida de Jesús, la seva forma de tractar els pobres, els seus gestos, la seva coherència, la seva generositat quotidiana i senzilla, i finalment la seva donació total, tot és preciós i parla a la pròpia vida. Cada cop que un torna a descobrir-lo, es convenç que això mateix és el que els altres necessiten, encara que no ho reconeixin: «El que vosaltres adoreu sense conèixer és el que us vinc a anunciar» (Ac 17,23). De vegades perdem

l'entusiasme per la missió en oblidar que l'Evangeli *respon a les necessitats més profundes* de les persones, perquè tots hem estat creats per a allò que l'Evangeli ens proposa: l'amistat amb Jesús i l'amor fratern. Quan s'aconsegueix expressar adequadament i amb bellesa el contingut essencial de l'Evangeli, segurament aquest missatge parlarà a les recerques més fondes dels cors: «El missioner està convençut que existeix ja en les persones i en els pobles, per l'acció de l'Esperit, una espera, encara que sigui inconscient, per conèixer la veritat sobre Déu, sobre l'home, sobre el camí que porta a l'alliberament del pecat i de la mort. L'entusiasme per anunciar a Crist deriva de la convicció de respondre a aquesta esperança».208

L'entusiasme evangelitzador es fonamenta en aquesta convicció. Tenim un tresor de vida i d'amor que és el que no pot enganyar, el missatge que no pot manipular ni desil·lusionar. És una resposta que cau en el més profund de l'ésser humà i que pot sostenir-lo i elevar-lo. És la veritat que no passa de moda perquè és capaç de penetrar allí on tot just pot arribar. La nostra tristesa infinita només es cura amb un infinit amor.

266. Però aquesta convicció se sosté amb la pròpia experiència, constantment renovada, d'agradar la seva amistat i el seu missatge. No es pot perseverar en una evangelització fervorosa si un no continua convençut, per experiència pròpia, que no és el mateix haver conegut Jesús que no conèixer-lo, no és el mateix caminar amb Ell que caminar a les palpentes, no és el mateix poder escoltar-lo que ignorar la seva Paraula, no és el mateix poder contemplar-lo, adorar-lo, descansar en Ell, que no poder fer-ho. No és el mateix tractar de construir el món amb el seu Evangeli que fer-ho només amb la pròpia raó. Sabem prou que la vida amb Ell es torna molt més plena i que amb Ell és més fàcil trobar un sentit a tot. Per això evangelitzem. El veritable missioner, que mai no deixa de ser deixeble, sap que Jesús camina amb ell, parla amb ell, respira amb ell, treballa amb ell. Percep Jesús viu amb ell enmig de la tasca missionera. Si un no el descobreix a Ell present en el cor mateix de la donació missionera, aviat perd l'entusiasme i deixa d'estar segur del que transmet, li falta força i passió. I una persona que no està convençuda, entusiasmada, segura, enamorada, no convenç ningú.

267. Units a Jesús, busquem el que Ell busca, estimem el que Ell estima. En definitiva, el que busquem és la glòria del Pare; vivim i actuem «a lloança de la glòria de la seva gràcia» (Ef 1,6). Si volem donar-nos a fons i amb constància, hem d'anar més enllà de

qualsevol altra motivació. Aquest és el mòbil definitiu, el més profund, el més gran, la raó i el sentit final de tota la resta. Es tracta de la glòria del Pare que Jesús va buscar durant tota la seva existència. Ell és el Fill eternament feliç amb tot el seu ser «vers al si del Pare» (*Jn* 1,18). Si som missioners, és primer que res perquè Jesús ens ha dit: «La glòria del meu Pare consisteix que doneu fruit abundant» (*Jn* 15,8). Més enllà de si ens convé o no, ens interessa o no, ens serveix o no, més enllà dels límits petits dels nostres desigs, la nostra comprensió i les nostres motivacions, evangelitzem per a la major glòria del Pare que ens estima.

El gust espiritual de ser poble

268. La Paraula de Déu també ens invita a reconèixer que som poble: «Vosaltres, que en altre temps no éreu poble, ara sou poble de Déu» (*IPe* 2,10). Per ser evangelitzadors d'ànima també cal desenvolupar el gust espiritual d'estar prop de la vida de la gent, fins al punt de descobrir que això és font d'un goig superior. La missió és una passió per Jesús però, al mateix temps, una passió pel seu poble. Quan ens aturem davant Jesús crucificat, reconeixem tot el seu amor que ens dignifica i ens sosté, però allí mateix, si no som cecs, comencem a percebre que aquesta mirada de Jesús s'amplia i es dirigeix plena d'afecte i d'ardor cap a tot el seu poble. Així redescobrim que Ell ens vol prendre com a instruments per arribar cada vegada més a prop del seu poble estimat. Ens pren d'enmig del poble i ens envia al poble, de tal manera que la nostra identitat no s'entén sense aquesta pertinença.

269. Jesús mateix és el model d'aquesta opció evangelitzadora que ens introdueix en el cor del poble. Que bé que ens fa mirar-lo pròxim a tots! Si parlava amb algú, mirava els seus ulls amb una profunda atenció amorosa: «Jesús el va mirar amb afecte» (*Mc* 10,21). El veiem accessible quan s'acosta al cec del camí (cf. *Mc* 10,46-52) i quan menja i beu amb els pecadors (cf. *Mc* 2,16), sense importar-li que el tractin de golafre i de borrarxo (cf. *Mt* 11,19). El veiem disponible quan deixa que una dona prostituta ungeixi els seus peus (cf. *Lc* 7,36-50) o quan rep de nit Nicodem (cf. *Jn* 3,1-15). La donació de Jesús en la creu no és més que la culminació d'aquest estil que va marcar tota la seva existència. Captivats per aquest model, desitgem integrar-nos a fons en la societat, compartim la vida amb tots, escoltem les seves inquietuds, col·laborem materialment i espiritualment amb ells en les seves necessitats, ens alegrem amb els qui estan alegres, plorem amb els qui ploren i ens

comprometem en la construcció d'un món nou, braç a braç amb els altres. Però no per obligació, no com un pes que ens desgasta, sinó com una opció personal que ens omple d'alegria i ens atorga identitat.

270. De vegades sentim la temptació de ser cristians mantenint una prudent distància de les nafres del Senyor. Però Jesús vol que toquem la misèria humana, que toquem la carn sofrent dels altres. Espera que renunciem a buscar aquestes cobertures personals o comunitàries que ens permeten mantenir-nos a distància del nus de la tempestat humana, perquè acceptem de debò entrar en contacte amb l'existència concreta dels altres i coneguem la força de la tendresa. Quan ho fem, la vida sempre se'ns complica meravellosament i vivim la intensa experiència de ser poble, l'experiència de pertànyer a un poble.

271. És veritat que, en la nostra relació amb el món, se'ns invita a donar raó de la nostra esperança, però no com a enemics que assenyalen i condemnen. Se'ns adverteix molt clarament: «Feu-ho amb dolçor i respecte» (*IPe* 3,16), i «en la mesura que es pugui i en tant de vosaltres depengui, en pau amb tots els homes» (*Rm* 12,18). També se'ns exhorta a tractar de vèncer «el mal amb el bé» (*Rm* 12,21), sense cansar-nos «de fer el bé» (*Ga* 6,9) i sense pretendre aparèixer com a superiors, sinó «considerant els altres com superiors a un mateix» (*Fl* 2,3). De fet, els Apòstols del Senyor gaudien de «la simpatia de tot el poble» (*Ac* 2,47; 4,21.33; 5,13). Queda clar que Jesucrist no ens vol prínceps que miren despectivament, sinó homes i dones de poble. Aquesta no és l'opinió d'un Papa ni una opció pastoral entre d'altres possibles; són indicacions de la Paraula de Déu tan clares, directes i contundents que no necessiten interpretacions que els treguin força interpel·lant. Visquem-les «*sine glossa*», sense comentaris. D'aquesta manera, experimentarem el goig missioner de compartir la vida amb el poble fidel a Déu tractant d'encendre el foc en el cor del món.

272. L'amor a la gent és una força espiritual que facilita el trobament ple amb Déu fins al punt que qui no estima el germà «camina en les tenebres» (*IJn* 2,11), «roman en la mort» (*IJn* 3,14) i «no ha conegut Déu» (*IJn* 4,8). Benet XVI ha dit que «tancar els ulls davant el proïme ens converteix també en cecs davant Déu»,²⁰⁹ i que l'amor és en el fons l'única llum que «il·lumina constantment un món fosc i ens dóna la força per viure i actuar». ²¹⁰ Per tant, quan vivim la mística d'acostar-nos als altres i de buscar el seu bé, ampliem el nostre interior per rebre els més bells regals del Senyor. Cada cop que ens

trobem amb un ésser humà en l'amor, quedem capacitats per descobrir quelcom nou de Déu. Cada cop que se'ns obren els ulls per reconèixer l'altre, se'ns il·lumina més la fe per reconèixer Déu. Com a conseqüència d'això, si volem créixer en la vida espiritual, no podem deixar de ser missioners. La tasca evangelitzadora enriqueix la ment i el cor, ens obre horitzons espirituals, ens fa més sensibles per reconèixer l'acció de l'Esperit, ens treu dels nostres esquemes espirituals limitats. Simultàniament, un missioner entregat experimenta el gust de ser un brollador, que desborda i refresca els altres. Només pot ser missioner algú que se senti a gust buscant el bé dels altres, desitjant la felicitat dels altres. Aquesta obertura del cor és font de felicitat, perquè «fa més feliç donar que rebre» (Ac 20,35). Un no viu millor si s'escapa dels altres, si s'amaga, si es nega a compartir, si es resisteix a donar, si es tanca en la comoditat. Això no és més que un lent suïcidi.

273. La missió en el cor del poble no és una part de la meua vida, o un adorn que em puc treure; no és un apèndix o un moment més de l'existència. És quelcom que jo no puc arrencar del meu ésser si no vull destruir-me. Jo *sóc una missió* en aquesta terra, i per això estic en aquest món. Cal reconèixer-se a si mateix com marcat a foc per aquesta missió d'il·luminar, beneir, vivificar, aixecar, curar, alliberar. Allí apareix la infermera d'ànima, el docent d'ànima, el polític d'ànima, aquells que han decidit a fons ser amb els altres i per als altres. Però si un separa la tasca d'una banda i la pròpia privacitat per una altra, tot es torna gris i estarà permanentment buscant reconeixements o defensant les seves pròpies necessitats. Deixarà de ser poble.

274. Per compartir la vida amb la gent i lliurar-nos generosament, necessitem reconèixer també que cada persona és digna de la nostra donació. No pel seu aspecte físic, per les seves capacitats, pel seu llenguatge, per la seva mentalitat o per les satisfaccions que ens brindi, sinó perquè és obra de Déu, criatura seva. Ell la va crear a la seva imatge, i reflecteix quelcom de la seva glòria. Tot ésser humà és objecte de la tendresa infinita del Senyor, i Ell mateix habita en la seva vida. Jesucrist va donar la seva preciosa sang en la creu per aquesta persona. Més enllà de tota aparença, cadascú és *immensament sagrat i mereix el nostre afecte i la nostra donació*. Per això, si aconseguixo ajudar una sola persona a viure millor, això ja justifica la donació de la meua vida. És bonic ser poble fidel de Déu. I aconseguim plenitud quan trenquem les parets i el cor se'ns omple de rostres i de noms!

L'acció misteriosa del Ressuscitat i del seu Esperit

275. En el capítol segon reflexionàvem sobre aquesta falta d'espiritualitat profunda que es tradueix en el pessimisme, el fatalisme, la desconfiança. Algunes persones no es donen a la missió, perquè creuen que res no pot canviar i llavors per a ells és inútil esforçar-se. Pensen així: «Per què em privaré de les meves comoditats i plaers si no veuré cap resultat important?». Amb aquesta actitud es torna impossible ser missioners. Aquesta actitud és precisament una excusa maligna per quedar-se tancats en la comoditat, la fluixedat, la tristesa insatisfeta, el buit egoista. Es tracta d'una actitud autodestructiva perquè «l'home no pot viure sense esperança: la seva vida, condemnada a la insignificança, es tornaria insuportable».211 Si pensem que les coses no canviaran, recordem que Jesucrist ha triomfat sobre el pecat i la mort i està ple de poder. Jesucrist veritablement viu. D'una altra manera, «si Crist no va ressuscitar, la nostra predicació està buida» (*ICo* 15,14). L'Evangeli ens relata que quan els primers deixebles van sortir a predicar, «el Senyor col·laborava amb ells i confirmava la Paraula» (*Mc* 16,20). Això també succeeix avui. Se'ns invita a descobrir-lo, a viure'l. Crist ressuscitat i gloriós és la font profunda de la nostra esperança, i no ens faltará el seu ajut per complir la missió que ens encomana.

276. La seva resurrecció no és quelcom del passat; comporta una força de vida que ha penetrat el món. On sembla que tot ha mort, arreu tornen a aparèixer els brots de la resurrecció. És una força imparable. És clar que moltes vegades sembla que Déu no existís: veiem injustícies, maldats, indiferències i crueltats que no cedeixen. Però també és cert que enmig de la foscor sempre comença a brollar quelcom nou, que tard o d'hora produeix un fruit. En un camp arrasat torna a aparèixer la vida, tossuda i invencible. Hi haurà moltes coses negres, però el bé sempre tendeix a tornar a brollar i a difondre's. Cada dia en el món reneix la bellesa, que ressuscita transformada a través de les tempestats de la història. Els valors tendeixen sempre a reparèixer de noves maneres, i de fet l'ésser humà ha renascut molts cops del que semblava irreversible. Aquesta és la força de la resurrecció i cada evangelitzador és un instrument d'aquest dinamisme.

277. També apareixen constantment noves dificultats, l'experiència del fracàs, les petites humanes que tant dolen. Tots sabem per experiència que de vegades una tasca no dóna les satisfaccions que desitjaríem, els fruits són reduïts i els canvis són lents, i un té la

temptació de cansar-se. No obstant això, no és el mateix quan un, per cansament, baixa momentàniament els braços que quan els baixa definitivament dominat per un descontentament crònic, per una accídia que li corseca l'ànima. Pot succeir que el cor es cansi de lluitar perquè en definitiva es busca a si mateix en un carrerisme assedegat de reconeixements, aplaudiments, premis, llocs; llavors, un no baixa els braços, però ja no té urpa, li falta resurrecció. Així, l'Evangeli, que és el missatge més bell que té aquest món, queda sepultat sota de moltes excuses.

278. La fe és també creure'l a Ell, creure que és veritat que ens estima, que viu, que és capaç d'intervenir misteriosament, que no ens abandona, que treu bé del mal amb el seu poder i amb la seva infinita creativitat. És creure que Ell marxa victoriós en la història «en unió amb els seus, els cridats, els triats i els fidels» (*Ap* 17,14). Creguem l'Evangeli que diu que el Regne de Déu ja està present en el món, i està desenvolupant-se aquí i allà, de diverses maneres: com la llavor petita que pot arribar a convertir-se en un gran arbre (cf. *Mt* 13,31-32), com el grapat de llevat, que fermenta una gran massa (cf. *Mt* 13,33), i com la bona llavor que creix enmig del jutja (cf. *Mt* 13,24-30), i sempre pot sorprendre'ns gratament. Aquí està, ve un altre cop, lluita per florir novament. La resurrecció de Crist provoca per tot arreu gèrmens d'aquest món nou; i encara que se'ls talli, tornen a sorgir, perquè la resurrecció del Senyor ja ha penetrat la trama oculta d'aquesta història, perquè Jesús no ha ressuscitat en va. No ens quedem al marge d'aquesta marxa de l'esperança viva!

279. Com no sempre veiem aquests brots, ens cal una certesa interior i és la convicció que Déu pot actuar en qualsevol circumstància, també enmig d'aparents fracassos, perquè «portem aquest tresor en recipients de fang» (*2Co* 4,7). Aquesta certesa és el que s'anomena «sentit de misteri». És saber amb certesa que el qui s'ofereix i es lliura a Déu per amor segurament serà fecund (cf. *Jn* 15,5). Aquesta fecunditat és molts cops invisible, inabastable, no pot ser comptabilitzada. Un sap prou que la seva vida donarà fruits, però sense pretendre saber com, ni on, ni quan. Té la seguretat que no es perd cap dels seus treballs realitzats amb amor, no es perd cap de les seves preocupacions sinceres pels altres, no es perd cap acte d'amor a Déu, no es perd cap cansament generós, no es perd cap dolorosa paciència. Tot això dóna voltes pel món com una força de vida. De vegades ens sembla que la nostra tasca no ha aconseguit cap resultat, però la missió no és un negoci ni un projecte empresarial, no és tampoc una organització humanitària, no és un espectacle

per comptar quanta gent va assistir gràcies a la nostra propaganda; és quelcom molt més profund, que escapa a tota mesura. Potser el Senyor pren la nostra entrega per vessar benediccions en un altre lloc del món on nosaltres mai no anirem. L'Esperit Sant obra com vol, quan vol i on vol; nosaltres ens donem però sense pretendre veure resultats cridaners. Només sabem que la nostra donació és necessària. Aprenquem a descansar en la tendresa dels braços del Pare enmig de la donació creativa i generosa. Continuem endavant, donem-ho tot, però deixem que sigui Ell qui faci fecunds els nostres esforços com a Ell li sembli.

280. Per mantenir viu l'ardor missioner cal una decidida confiança en l'Esperit Sant, perquè Ell «ve en ajuda de la nostra debilitat» (*Rm* 8,26). Però aquesta confiança generosa ha d'alimentar-se i per això necessitem invocar-lo constantment. Ell pot curar tot el que ens debilita en l'interès missioner. És veritat que aquesta confiança en allò invisible pot produir-nos cert vertigen: és com submergir-se en un mar on no sabem què anem a trobar. Jo mateix ho he experimentat tantes vegades. Però no hi ha major llibertat que la de deixar-se portar per l'Esperit, renunciar a calcular-ho i controlar-ho tot, i permetre que Ell ens il·lumini, ens guii, ens orienti, ens impulsi cap a on Ell vulgui. Ell sap bé el que cal en cada època i en cada moment. Això s'anomena ser misteriosament fecunds!

La força missionera de la intercessió

281. Hi ha una forma d'oració que ens estimula particularment al lliurament evangelitzador i ens motiva a buscar el bé dels altres: és la intercessió. Mirem per un moment l'interior d'un gran evangelitzador com sant Pau, per percebre com era la seva oració. Aquesta pregària estava plena d'éssers humans: «En totes les meves pregàries sempre demano amb alegria per tots vosaltres [...] perquè us porto dins el meu cor» (*Fl* 1,4.7). Així descobrim que intercedir no ens aparta de la veritable contemplació, perquè la contemplació que deixa fora als altres és un engany.

282. Aquesta actitud es converteix també en agraïment a Déu pels altres: «Primer que res, dono gràcies al meu Déu per mitjà de Jesucrist per tots vosaltres» (*Rm* 1,8). És un agraïment constant: «Dono gràcies a Déu *sense parar* per tots vosaltres a causa de la gràcia de Déu que us ha estat atorgada en Crist Jesús» (*ICo* 1,4); «Dono gràcies al meu Déu *totes les vegades* que em recordo de vosaltres» (*Fl* 1,3). No és una mirada incrèdula, negativa i desesperançada, sinó una mirada espiritual, de profunda fe, que reconeix el que Déu mateix

fa en ells. Al mateix temps, és la gratitud que brolla d'un cor veritablement atent als altres. D'aquesta forma, quan un evangelitzador surt de la pregària, el cor se li ha tornat més generós, s'ha alliberat de la consciència aïllada i està desitjós de fer el bé i de compartir la vida amb els altres.

283. Els grans homes i dones de Déu van ser grans intercessors. La intercessió és com «llevat» al si de la Trinitat. És un endinsar-nos en el Pare i descobrir noves dimensions que il·luminen les situacions concretes i les canvien. Podem dir que el cor de Déu es commou per la intercessió, però en realitat Ell sempre ens passa al davant, i allò que possibilitem amb la nostra intercessió és que el seu poder, el seu amor i la seva lleialtat es manifestin amb major nitidesa al poble.

II. MARIA, LA MARE DE L'EVANGELITZACIÓ

284. Amb l'Esperit Sant, enmig del poble sempre hi ha Maria. Ella reunia els deixebles per invocar-lo (Ac 1,14), i així va fer possible l'explosió missionera que es va produir per la Pentecosta. Ella és la Mare de l'Església evangelitzadora i sense ella no acabem de comprendre l'esperit de la nova evangelització.

El regal de Jesús al seu poble

285. A la creu, quan Crist patia en la seva carn la dramàtica trobament entre el pecat del món i la misericòrdia divina, va poder veure als seus peus la consoladora presència de la Mare i de l'amic. En aquest crucial instant, abans de donar per consumada l'obra que el Pare li havia encarregat, Jesús va dir a Maria: «Dona, aquí tens el teu fill». Després va dir a l'amic estimat: «Aquí tens a la teva mare» (Jn 19,26-27). Aquestes paraules de Jesús al llindar de la mort no expressen primerament una preocupació piadosa cap a la seva mare, sinó que són més aviat una fórmula de revelació que manifesta el misteri d'una especial missió salvífica. Jesús ens deixava la seva mare com a mare la nostra. Només després de fer això Jesús va poder sentir que «tot s'ha complert» (Jn 19,29). Al peu de la creu, en l'hora suprema de la nova creació, Crist ens porta a Maria. Ell ens porta a ella, perquè no vol que caminem sense una mare, i el poble llegeix en aquesta imatge materna tots els misteris de

l'Evangeli. Al Senyor no li agrada que falti a la seva Església la icona femenina. Ella, que el va engendrar amb tanta fe, també acompanya «la resta dels seus fills, els que guarden els manaments de Déu i mantenen el testimoni de Jesús» (Ap 12,17). L'íntima connexió entre Maria, l'Església i cada fidel, en tant que, de diverses maneres, engendren a Crist, ha estat bellament expressada pel beat Isaac de Stella: «En les Escripures divinament inspirades, el que s'entén en general de l'Església, verge i mare, s'entén en particular de la Mare de Déu Maria. [...] També es pot dir que cada ànima fidel és esposa del Verb de Déu, mare de Crist, filla i germana, verge i mare fecunda. [...] Crist va romandre nou mesos al si de Maria; romandrà al tabernacle de la fe de l'Església fins a la consumació dels segles; i en el coneixement i en l'amor de l'ànima fidel pels segles dels segles».212

286. Maria és la que sap transformar una cova d'animals en la casa de Jesús, amb uns pobres bolquers i una muntanya de tendresa. Ella és petita serventa del Pare que s'estremeix en la lloança. Ella és l'amiga sempre atenta perquè no falti el vi en les nostres vides. Ella és la del cor obert per l'espasa, que comprèn totes les penes. Com a mare de tots, és signe d'esperança per als pobles que pateixen dolors de part fins que brolli la justícia. Ella és la missionera que s'acosta a nosaltres per acompanyar-nos per la vida, obrint els cors a la fe amb el seu afecte matern. Com una veritable mare, ella camina amb nosaltres, lluita amb nosaltres, i vessa incessantment la proximitat de l'amor de Déu. A través de les distintes advocacions marianes, lligades generalment als santuaris, comparteix les històries de cada poble que ha rebut l'Evangeli, i entra a formar part de la seva identitat històrica. Molts pares cristians demanen el Baptisme per als seus fills en un santuari marià, amb la qual cosa manifesten la fe en l'acció maternal de Maria que engendra nous fills per a Déu. És allí, als santuaris, on pot percebre's com Maria reuneix al seu voltant els fills que pelegrinen amb molt esforç per mirar-la i deixar-se mirar per ella. Allí troben la força de Déu per suportar els sofriments i cansaments de la vida. Com a sant Joan Diego, Maria els dóna la carícia del seu consol maternal i els diu a cau d'orella: «Que no es torbi el teu cor. [...] No estic jo aquí, que sóc la teva Mare?».213

L'Estrella de la nova evangelització

287. A la Mare de l'Evangeli vivent li demanem que intercedeixi perquè aquesta invitació a una nova etapa evangelitzadora sigui acollida per tota la comunitat eclesial. Ella

és la dona de fe, que viu i camina en la fe,²¹⁴ i «el seu excepcional pelegrinatge de la fe representa un punt de referència constant per a l'Església».²¹⁵ Ella es va deixar conduir per l'Esperit, en un itinerari de fe, cap a un destí de servei i fecunditat. Nosaltres avui fixem en ella la mirada, perquè ens ajudi a anunciar a tots el missatge de salvació, i perquè els nous deixebles es converteixin en agents evangelitzadors.²¹⁶ En aquest pelegrinatge evangelitzador no falten les etapes d'aridesa, enfosquiment, i fins una certa fatiga, com la que va viure Maria en els anys de Natzaret, mentre Jesús creixia: «Aquest és el començament de l'Evangeli, o sigui de la bona i agradable nova. No és difícil, doncs, notar en aquest inici una particular fatiga del cor, unida a una mena de “nit de la fe” —usant una expressió de sant Joan de la Creu—, com un “vel” a través del qual cal acostar-se a l'Invisible i viure en intimitat amb el misteri. Perquè d'aquesta manera Maria, durant molts anys, va romandre en intimitat amb el misteri del seu Fill, i avançava en el seu itinerari de fe».²¹⁷

288. Hi ha un estil marià en l'activitat evangelitzadora de l'Església. Perquè cada cop que mirem Maria tornem a creure com en són de revolucionaris la tendresa i l'afecte. En ella veiem que la humilitat i la tendresa no són virtuts dels febles sinó dels forts, que no necessiten maltractar els altres per sentir-se importants. Mirant-la descobrim que la mateixa que lloava Déu perquè «va derrocar els poderosos del soli» i «va acomiadar sense res els rics» (*Lc* 1,52.53). És la que posa calidesa de llar en la nostra recerca de justícia. És també la que conserva atentament «totes les coses meditant-les en el seu cor » (*Lc* 2,19). Maria sap reconèixer les empremtes de l'Esperit de Déu en els grans esdeveniments i també en aquells que semblen imperceptibles. És contemplativa del misteri de Déu en el món, en la història i en la vida quotidiana de cadascú i de tots. És la dona orant i treballadora a Natzaret, i també és la nostra Senyora de la promptitud, la que surt del seu poble per auxiliar als altres «de pressa» (*Lc* 1,39). Aquesta dinàmica de justícia i tendresa, de contemplar i caminar cap als altres, és el que fa d'ella un model eclesial per a l'evangelització. Li preguem que amb la seva oració maternal ens ajudi perquè l'Església arribi a ser una casa per a molts, una mare per a tots els pobles, i faci possible el naixement d'un món nou. És el Ressuscitat qui ens diu, amb una potència que ens omple d'immensa confiança i de fermíssima esperança: «Jo faig noves totes les coses» (*Ap* 21,5). Amb Maria avancem confiats cap aquesta promesa, i li diem:

*Verge i Mare Maria,
 tu que, moguda per l'Esperit,
 vas acollir al Verb de la vida
 en la profunditat de la teva humil fe,
 totalment entregada a l'Etern,
 ajuda'ns a dir el nostre «sí»
 davant la urgència, més imperiosa que mai,
 de fer ressonar la Bona Notícia de Jesús.*

*Tu, plena de la presència de Crist,
 vas portar l'alegria a Joan el Baptista,
 fent-lo exultar al si de la seva mare.
 Tu, estremida de goig,
 vas cantar les meravelles del Senyor.
 Tu, que vas estar plantada davant la creu
 amb una fe indestructible
 i vas rebre l'alegre consol de la resurrecció,
 vas recollir als deixebles en l'espera de l'Esperit
 perquè nasqués l'Església evangelitzadora.*

*Aconsegueix-nos ara un nou ardor de ressuscitats
 per portar a tots l'Evangeli de la vida
 que venç a la mort.
 Dóna'ns la santa audàcia de buscar nous camins
 perquè arribi a tots
 el do de la bellesa que no s'apaga.*

*Tu, Verge de l'escolta i la contemplació,
 mare de l'amor, muller de les bodes eternes,
 intercedeix per l'Església, de la qual ets la icona pura,*

*perquè ella mai es tanqui ni es detingui
en la seva passió per instaurar el Regne.*

*Estrella de la nova evangelització,
ajuda'ns a resplendir en el testimoni de la comunió,
del servei, de la fe ardent i generosa,
de la justícia i l'amor als pobres,
perquè l'alegria de l'Evangeli
arribi fins als confins de la terra
i cap perifèria es privi de la seva llum.*

*Mare de l'Evangeli vivent,
font d'alegria per als petits,
prega per nosaltres.
Amén. Al·leluia.*

Donat a Roma, junt a Sant Pere, en la clausura de *l'Any de la fe*, el 24 de novembre,
Solemnitat de Jesucrist, Rei de l'Univers, de l'any 2013, el primer del meu Pontificat.

FRANCESC

NOTES

1. Pau VI, Exhort. ap. *Gaudete in Domino* (9 maig 1975), 22: AAS 67 (1975), 297.
2. *Ibid.*, 8: AAS 67 (1975), 292.
3. Carta enc. *Deus caritas est* (25 desembre 2005), 1: AAS 98 (2006), 217.
4. V Conferència General de l'Episcopat Llatinoamericà i del Carib, *Document d'Aparecida* (29 juny 2007), 360.
5. *Ibid.*
6. Pau VI, Exhort. ap. *Evangelii nuntiandi* (8 desembre 1975), 80: AAS 68 (1976), 75.
7. *Càntic espiritual*, 36, 10.
8. *Adversus haereses*, IV, c. 34, n. 1: PG 7, 1083: «*Omnem novitatem attulit, semetipsum afferens*».
9. Pau VI, Exhort. ap. *Evangelii nuntiandi* (8 desembre 1975), 7: AAS 68 (1976), 9.
10. Cf. *Propositio* 7.
11. Benet XVI, *Homilia durant la Santa Missa conclusiva de la XIII Assemblea General Ordinària del Sínode dels Bisbes* (28 octubre 2012): AAS 104 (2012), 890.
12. *Ibid.*
13. Benet XVI, *Homilia en l'Eucaristia d'inauguració de la V Conferència General de l'Episcopat Llatinoamericà i del Carib al Santuari de «La Aparecida»* (13 maig 2007): AAS 99 (2007), 437.
14. Carta enc. *Redemptoris missio* (7 desembre 1990), 34: AAS 83 (1991), 280.
15. *Ibid.*, 40: AAS 83 (1991), 287.
16. *Ibid.*, 86: AAS 83 (1991), 333.
17. V Conferència General de l'Episcopat Llatinoamericà i del Carib, *Document d'Aparecida* (29 juny 2007), 548.
18. *Ibid.*, 370.
19. Cf. *Propositio* 1.

20. Joan Pau II, Exhort. ap. postsinodal *Christifideles laici* (30 desembre 1988), 32: AAS 81 (1989), 451.
21. V Conferència General de l'Episcopat Llatinoamericà i del Carib, *Document d'Aparecida* (29 juny 2007), 201.
22. *Ibid.*, 551.
23. Pau VI, Carta enc. *Ecclesiam suam* (6 agost 1964), 3: AAS 56 (1964), 611-612.
24. Conc. Ecum. Vat. II, Decret *Unitatis redintegratio*, sobre l'ecumenisme, 6.
25. Joan Pau II, Exhort. ap. postsinodal *Ecclesia in Oceania* (22 novembre 2001), 19: AAS 94 (2002), 390.
26. Joan Pau II, Exhort. ap. postsinodal *Christifideles laici* (30 desembre 1988), 26: AAS 81 (1989), 438.
27. Cf. *Propositio* 26.
28. Cf. *Propositio* 44.
29. Cf. *Propositio* 26.
30. Cf. *Propositio* 41.
31. Conc. Ecum. Vat. II, Decret *Christus Dominus*, sobre l'ofici pastoral dels Bisbes, 11.
32. Cf. Benet XVI, *Discurs als participants en un Congrés en ocasió del 40 Aniversari del Decret 'Ad Gentes'* (11 març 2006): AAS 98 (2006), 337.
33. Cf. *Propositio* 42.
34. Cf. cc. 460-468; 492-502; 511-514; 536-537.
35. Carta enc. *Ut unum sint* (25 maig 1995), 95: AAS 87 (1995), 977-978.
36. Conc. Ecum. Vat. II, Const. dogm. *Lumen gentium*, sobre l'Església, 23.
37. Cf. Joan Pau II, Motu proprio *Apostolos suos* (21 maig 1998): AAS 90 (1998), 641-658.
38. Conc. Ecum. Vat. II, Decret *Unitatis redintegratio*, sobre l'ecumenisme, 11.
39. Cf. *Summa Theologiae* III, q. 66, art. 4-6.
40. *Summa Theologiae* III, q. 108, art. 1.
41. *Summa Theologiae* II-II, q. 30, art. 4. Cf. *Ibid.* q. 30, art. 4, *ad* 1: «No adorem Déu amb sacrificis i dons exteriors per Ell mateix, sinó per nosaltres i pel proïsme. Ell no necessita els nostres sacrificis, però vol que els hi oferim per la nostra devoció i per a la

utilitat del proïsme. Per això, la misericòrdia, que socorre els defectes aliens, és el sacrifici que més li agrada, ja que causa més de prop la utilitat del proïsme».

42. Conc. Ecum. Vat. II, Const. dogm. *Dei Verbum*, sobre la divina Revelació, 12.

43. Motu proprio *Socialium Scientiarum* (1 gener 1994): AAS 86 (1994), 209.

44. Sant Tomàs d'Aquino remarcava que la multiplicitat i la varietat «prové de la intenció del primer agent», el qual va voler que «el que faltava a cada cosa per representar la bondat divina, fos suplert per les altres», perquè la seva bondat «no podria representar-se convenientment per una sola criatura» (*Summa Theologiae* I, q. 47, art. 1). Per això nosaltres necessitem captar la varietat de les coses en les seves múltiples relacions (cf. *Summa Theologiae* I, q. 47, art. 2, *ad* 1; q. 47, art. 3). Per raons anàlogues, necessitem escoltar-nos els uns als altres i complementar-nos en la nostra captació parcial de la realitat i de l'Evangeli.

45. Joan XXIII, *Discurs en la solemne obertura del Concili Vaticà II* (11 octubre 1962): AAS 54 (1962), 792: «*Est enim aliud ipsum depositum fidei, seu veritates, quae veneranda doctrina nostra continentur, aliud modus, quo eaedem enuntiantur*».

46. Joan Pau II, Carta enc. *Ut unum sint* (25 maig 1995), 19: AAS 87 (1995), 933.

47. *Summa Theologiae* III, q. 107, art. 4.

48. *Ibid.*

49. N. 1735.

50. Cf. Joan Pau II, Exhort. ap. postsinodal *Familiaris consortio* (22 novembre 1981), 34: AAS 74 (1982), 123.

51. Cf. Sant Ambròs, *De Sacramentis*, IV, 6, 28: *PL* 16, 464: «He de rebre'l sempre, perquè sempre perdoni els meus pecats. Si peco contínuament, he de tenir sempre un remei»; *ibid.*, IV, 5, 24: *PL* 16, 463: «El qui va menjar el manà va morir; el qui mengi d'aquest cos obtindrà el perdó dels seus pecats»; Sant Ciril d'Alexandria, *In Joh. Evang.* IV, 2: *PG* 73, 584-585: «M'he examinat i m'he reconegut indigne. Als qui així parlen els dic: I quan en sereu dignes? Quan us presentareu llavors davant Crist? I si els vostres pecats us impedeixen acostar-vos i si mai deixareu de caure —*qui coneix els seus delictes?*, diu el salm—, us quedareu sense participar de la santificació que vivifica per a l'eternitat? ».

52. Benet XVI, *Discurs durant la trobada amb l'Episcopat brasiler a la Catedral de Sao Paulo, Brasil* (11 maig 2007), 3: AAS 99 (2007), 428.

53. Joan Pau II, Exhort. ap. postsinodal *Pastores dabo vobis* (25 març 1992), 10: AAS 84 (1992), 673.
54. Pau VI, Carta enc. *Ecclesiam suam* (6 agost 1964), 19: AAS 56 (1964), 632.
55. Sant Joan Crisòstom, *De Lazaro Concio* II, 6: PG 48,992D.
56. Cf. *Propositio* 13.
57. Joan Pau II, Exhort. ap. postsinodal *Ecclesia in Africa* (14 setembre 1995), 52: AAS 88 (1996), 32-33; Id., Carta enc. *Sollicitudo rei socialis* (30 desembre 1987), 22: AAS 80 (1988), 539.
58. Joan Pau II, Exhort. ap. postsinodal *Ecclesia in Asia* (6 novembre 1999), 7: AAS 92 (2000), 458.
59. United States Conference of Catholic Bishops, *Ministry to Persons with a Homosexual Inclination: Guidelines for Pastoral Care* (2006), 17.
60. Conférence des Évêques de France. Conseil Famille et Société, *Élargir le mariage aux personnes de même sexe? Ouvrons le débat!* (28 setembre 2012).
61. Cf. *Propositio* 25.
62. Azione Cattolica Italiana, *Messaggio della XIV Assemblea Nazionale alla Chiesa ed al Paese* (8 maig 2011).
63. J. Ratzinger, *Situació actual de la fe i la teologia*. Conferència pronunciada en l'Encontre de Presidents de Comissions Episcopals d'Amèrica Llatina per a la doctrina de la fe, celebrat a Guadalajara, Mèxic, 1996, publicada a *L'Osservatore Romano*, 1 novembre 1996. Cf. V Conferència general de l'Episcopat llatinoamericà i del Carib, *Document d'Aparecida* (29 juny 2007), 12.
64. G. Bernanos, *Journal d'un curé de campagne*, Paris 1974, 135.
65. *Discurs d'obertura del Concili Ecumènic Vaticà II* (11 octubre 1962), 4, 2-4: AAS 54 (1962), 789.
66. J. H. Newman, *Letter of 26 January 1833, a The Letters and Diaries of John Henry Newman*, III, Oxford 1979, 204.
67. Benet XVI, *Homilia durant la Santa Missa d'obertura de l'Any de la Fe* (11 octubre 2012): AAS 104 (2012), 881.
68. Tomàs de Kempis, *De Imitatione Christi*, Lliber Primus, IX, 5: «La imaginació i mudança de llocs en va enganyar molts».

69. Val el testimoni de Santa Teresa de Lisieux, en el seu tracte amb aquella germana que li resultava particularment desagradable, on una experiència interior va tenir un impacte decisiu: «Una tarda d'hivern estava jo complint, com de costum, la meva dolça tasca amb la germana Saint-Pierre. Feia fred, fosquejava... De sobte, vaig sentir a la llunyania el so harmoniós d'un instrument musical. Llavors em vaig imaginar un saló molt ben il·luminat, tot resplendent de rics daurats; i en ell, senyoretes elegantment vestides, prodigant-se mútuament compliments i cortesies mundanes. Després vaig posar la mirada en la pobra malalta, a qui sostenia. En comptes d'una melodia, escoltava de tant en tant els seus gemecs planyívols. [...] No puc expressar el que va passar en la meva ànima. L'únic que sé és que el Senyor la va il·luminar amb els raigs de la veritat, els quals sobrepassaven de tal manera la brillantor tenebrosa de les festes de la terra, que no podia creure en la meva felicitat» (Manuscrit C, 29v.-30 rº, a *Oeuvres complètes*, Paris 1992, 274-275).

70. Cf. *Propositio* 8.

71. H. de Lubac, *Méditation sur l'Église*, Paris 1968, 231.

72. Pontifici Consell «Justícia i Pau», *Compendi de la Doctrina Social de l'Església*, 295.

73. Joan Pau II, Exhort. ap. postsinodal *Christifideles laici* (30 desembre 1988), 51: AAS 81 (1989), 493.

74. Congregació per a la Doctrina de la Fe, Declaració *Inter Insigniores*, sobre la qüestió de l'admissió de la dona al sacerdoci ministerial (15 octubre 1976), VI: AAS 69 (1977) 115, citada a Joan Pau II, Exhort. ap. postsinodal *Christifideles laici* (30 desembre 1988), 51, nota 190: AAS 81 (1989), 493.

75. Joan Pau II, Carta ap. *Mulieris dignitatem* (15 agost 1988), 27: AAS 80 (1988), 1718.

76. Cf. *Propositio* 51.

77. Joan Pau II, Exhort. ap. postsinodal *Ecclesia in Asia* (6 novembre 1999), 19: AAS 92 (2000), 478.

78. *Ibid.*, 2: AAS 92 (2000), 451.

79. Cf. *Propositio* 4.

80. Cf. Conc. Ecum. Vat. II, Const. dogm. *Lumen gentium*, sobre l'Església, 1.

81. *Meditació en la primera Congregació general de la XIII Assemblea General Ordinària del Sínode dels Bisbes* (8 octubre 2012): AAS 104 (2012), 897.

82. Cf. *Propositio* 6; Conc. Ecum. Vat. II, Const. past. *Gaudium et spes*, sobre l'Església en el món actual, 22

83. Cf. Conc. Ecum. Vat. II, Const. dogm. *Lumen gentium*, sobre l'Església, 9.

84. Cf. III Conferència General de l'Episcopat Llatinoamericà i del Carib, *Document de Puebla* (23 març 1979), 386-387.

85. Conc. Ecum. Vat. II, Const. past. *Gaudium et spes*, sobre l'Església en el món actual, 36.

86. *Ibid.*, 25.

87. *Ibid.*, 53.

88. Joan Pau II, Carta ap. *Novo Millennio ineunte* (6 gener 2001), 40: AAS 93 (2001), 294-295.

89. *Ibid.*, 40: AAS 93 (2001), 295.

90. Joan Pau II, Carta enc. *Redemptoris missio* (7 desembre 1990), 52: AAS 83 (1991), 300. Cf. Exhort. ap. *Catechesi Tradendae* (16 octubre 1979), 53: AAS 71 (1979), 1321.

91. Joan Pau II, Exhort. ap. postsinodal *Ecclesia in Oceania* (22 novembre 2001), 16: AAS 94 (2002), 384.

92. Joan Pau II, Exhort. ap. postsinodal *Ecclesia in Africa* (14 setembre 1995), 61: AAS 88 (1996), 39.

93. Cf. Sant Tomàs d'Aquino, *Summa Theologiae*, I, q. 39, art. 8 cons. 2: «Exclòs l'Esperit Sant, que és *el nexu d'ambdós*, no es pot entendre la unitat de connexió entre el Pare i el Fill»; cf. també *ibid.* I, q. 37, art. 1, *ad* 3.

94. Joan Pau II, Exhort. ap. postsinodal *Ecclesia in Oceania* (22 novembre 2001), 17: AAS 94 (2002), 385.

95. Cf. Joan Pau II, Exhort. ap. postsinodal *Ecclesia in Asia* (6 novembre 1999), 20: AAS 92 (2000), 478-482.

96. Cf. Conc. Ecum. Vat. II, Const. dogm. *Lumen gentium*, sobre l'Església, 12.

97. Joan Pau II, Carta enc. *Fides et ratio* (14 setembre 1998), 71: AAS 91 (1999), 60.

98. III Conferència General de l'Episcopat Llatinoamericà i del Carib, *Document de Puebla* (23 març 1979), 450; cf. V Conferència General de l'Episcopat Llatinoamericà i del Carib, *Document d'Aparecida* (29 juny 2007), 264.

99. Cf. Joan Pau II, Exhort. ap. postsinodal *Ecclesia in Asia* (6 novembre 1999), 21: AAS 92 (2000), 482-484.

100. N. 48: AAS 68 (1976), 38.

101. *Ibid.*

102. *Discurs en la Sessió inaugural de la V Conferència general de l'Episcopat Llatinoamericà i del Carib* (13 maig 2007), 1: AAS 99 (2007), 446-447.

103. V Conferència General de l'Episcopat Llatinoamericà i del Carib, *Document d'Aparecida* (29 juny 2007), 262.

104. *Ibid.*, 263.

105. Cf. Sant Tomàs d'Aquino, *Summa Theologiae* II-II, q. 2, art. 2.

106. V Conferència General de l'Episcopat Llatinoamericà i del Carib, *Document d'Aparecida* (29 juny 2007), 264.

107. *Ibid.*

108. Cf. Conc. Ecum. Vat. II, Const. dogm. *Lumen gentium*, sobre l'Església, 12.

109. Cf. *Propositio* 17.

110. Cf. *Propositio* 30.

111. Cf. *Propositio* 27.

112. Joan Pau II, Carta ap. *Dies Domini* (31 maig 1998), 41: AAS 90 (1998), 738-739.

113. Pau VI, Exhort. ap. *Evangelii nuntiandi* (8 desembre 1975), 78: AAS 68 (1976), 71.

114. *Ibid.*

115. Joan Pau II, Exhort. ap. postsinodal *Pastores dabo vobis* (25 març 1992), 26: AAS 84 (1992), 698.

116. *Ibid.*, 25: AAS 84 (1992), 696.

117. Sant Tomàs d'Aquino, *Summa Theologiae* II-II, q.188, art. 6.

118. Pau VI, Exhort. ap. *Evangelii nuntiandi* (8 desembre 1975), 76: AAS 68 (1976), 68.

119. *Ibid.*, 75: AAS 68 (1976), 65.
120. *Ibid.*, 63: AAS 68 (1976), 53.
121. *Ibid.*, 43: AAS 68 (1976), 33.
122. *Ibid.*
123. Joan Pau II, Exhort. ap. postsinodal *Pastores dabo vobis* (25 març 1992), 10: AAS 84 (1992), 672.
124. Pau VI, Exhort. ap. *Evangelii nuntiandi* (8 desembre 1975), 40: AAS 68 (1976), 31.
125. *Ibid.*, 43: AAS 68 (1976), 33.
126. Cf. *Propositio* 9.
127. Joan Pau II, Exhort. ap. postsinodal *Pastores dabo vobis* (25 març 1992), 26: AAS 84 (1992), 698.
128. Cf. *Propositio* 38.
129. Cf. *Propositio* 20.
130. Cf. Conc. Ecum. Vat. II, Decret *Inter mirifica*, sobre els mitjans de comunicació social, 6.
131. Cf. *De musica*, VI, XIII, 38: PL 32, 1183-1184; *Confessiones*, IV, XIII, 20: PL 32, 701.
132. Benet XVI, *Discurs en ocasió de la projecció del documental «Art i fe — via pulchritudinis»* (25 octubre 2012): *L'Osservatore Romano* (27 octubre 2012), 7.
133. *Summa Theologiae* III q. 65, art. 3, ad 2: «*propter aliquas dispositiones contrarias* ».
134. Joan Pau II, Exhort. ap. postsinodal *Ecclesia in Asia* (6 novembre 1999), 20: AAS 92 (2000), 481.
135. Benet XVI, Exhort. ap. postsinodal *Verbum Domini* (30 setembre 2010), 1: AAS 102 (2010), 682.
136. Cf. *Propositio* 11.
137. Cf. Conc. Ecum. Vat. II, Const. dogm. *Dei Verbum*, sobre la divina Revelació, 21-22.
138. Cf. Benet XVI, Exhort. ap. postsinodal *Verbum Domini* (30 setembre 2010), 86-87: AAS 102 (2010), 757-760.

139. Benet XVI, *Discurs durant la primera Congregació general del Sínode dels Bisbes* (8 octubre 2012): AAS 104 (2012), 896.
140. Pau VI, Exhort. ap. *Evangelii nuntiandi* (8 desembre 1975), 17: AAS 68 (1976), 17.
141. Joan Pau II, *Missatge als discapacitats*, Àngelus (16 novembre 1980): *Insegnamenti* 3/2 (1980), 1232.
142. Pontifici Consell «Justícia i Pau», *Compendi de la Doctrina Social de l'Església*, 52.
143. Joan Pau II, *Catequesi* (24 abril 1991): *Insegnamenti* 14/1 (1991), 856.
144. Benet XVI, Motu proprio *Intima Ecclesiae natura* (11 novembre 2012): AAS 104 (2012), 996.
145. Carta enc. *Populorum Progressio* (26 març 1967), 14: AAS 59 (1967), 264.
146. Pau VI, Exhort. ap. *Evangelii nuntiandi* (8 desembre 1975), 29: AAS 68 (1976), 25.
147. V Conferència General de l'Episcopat Llatinoamericà i del Carib, *Document d' Aparecida* (29 juny 2007), 380.
148. Pontifici Consell «Justícia i Pau», *Compendi de la Doctrina Social de l'Església*, 9.
149. Joan Pau II, Exhort. ap. postsinodal *Ecclesia in America* (22 gener 1999), 27: AAS 91 (1999), 762.
150. Benet XVI, Carta enc. *Deus caritas est* (25 desembre 2005), 28: AAS 98 (2006), 239-240.
151. Pontifici Consell «Justícia i Pau», *Compendi de la Doctrina Social de l'Església*, 12.
152. Carta ap. *Octogesima adveniens* (14 maig 1971), 4: AAS 63 (1971), 403.
153. Congregació per a la Doctrina de la Fe, Instrucció *Libertatis nuntius* (6 agost 1984), XI, 1: AAS 76 (1984), 903.
154. Pontifici Consell «Justícia i Pau», *Compendi de la Doctrina Social de l'Església*, 157.
155. Pau VI, Carta ap. *Octogesima adveniens* (14 maig 1971), 23: AAS 63 (1971), 418.

156. Pau VI, Carta enc. *Populorum Progressio* (26 març 1967), 65: AAS 59 (1967), 289.
157. *Ibid.*, 15: AAS 59 (1967), 265.
158. Conferència Nacional dels Bisbes del Brasil, Document *Exigências evangélicas e éticas de superação da miséria e da fome* (abril 2002), Introducció, 2.
159. Joan XXIII, Carta enc. *Mater et Magistra* (15 maig 1961), 3: AAS 53 (1961), 402.
160. Sant Agustí, *De Catechizandis Rudibus*, I, XIV, 22: PL 40, 327.
161. Congregació per a la Doctrina de la Fe, Instrucció *Libertatis nuntius* (6 agost 1984), XI, 18: AAS 76 (1984), 907-908.
162. Joan Pau II, Carta enc. *Centesimus annus* (1 maig 1991), 41: AAS 83 (1991), 844-845.
163. Joan Pau II, *Homilia durant la Missa per a l'evangelització dels pobles a Santo Domingo* (11 octubre 1984), 5: AAS 77 (1985), 358.
164. Joan Pau II, Carta enc. *Sollicitudo rei socialis* (30 desembre 1987), 42: AAS 80 (1988), 572.
165. *Discurs en la Sessió inaugural de la V Conferència General de l'Episcopat Llatinoamericà i del Carib* (13 maig 2007), 3: AAS 99 (2007), 450.
166. Sant Tomàs d'Aquino, *Summa Theologiae* II-II, q. 27, art. 2.
167. *Ibid.*, III, q. 110, art. 1.
168. *Ibid.*, III, q. 26, art. 3
169. Joan Pau II, Carta ap. *Novo Millennio ineunte* (6 gener 2001), 50: AAS 93 (2001), 303.
170. *Ibid.*
171. Cf. *Propositio* 45.
172. Congregació per a la Doctrina de la Fe, Instrucció *Libertatis nuntius* (6 agost 1984), XI, 18: AAS 76 (1984), 908.
173. Això implica «eliminar les causes *estructurals* de les disfuncions de l'economia mundial»: Benet XVI, *Discurs al Cos Diplomàtic* (8 gener 2007): AAS 99 (2007), 73.
174. Cf. Commission sociale des évêques de France, Declaració *Réhabiliter la politique* (17 febrer 1999); Pius XI, *Missatge*, 18 desembre 1927.

175. Benet XVI, Carta enc. *Caritas in veritate* (29 juny 2009), 2: AAS 101 (2009), 642.
176. Joan Pau II, Exhort. ap. postsinodal *Christifideles laici* (30 desembre 1988), 37: AAS 81 (1989), 461.
177. Cf. *Propositio* 56.
178. Catholic Bishops' Conference of the Philippines, Carta pastoral *What is Happening to our Beautiful Land?* (29 gener 1988).
179. Pau VI, Carta enc. *Populorum Progressio* (26 març 1967), 76: AAS 59 (1967), 294-295.
180. United States Conference of Catholic Bishops, Carta pastoral *Forming Consciences for Faithful Citizenship* (2007), 13.
181. Pontifici Consell «Justícia i Pau», *Compendi de la Doctrina Social de l'Església*, 161.
182. *Das Ende der Neuzeit*, Würzburg 1965, 30-31.
183. Cf. I. Quiles, S.I., *Filosofia de la educación personalista*, Buenos Aires 1981, 46-53.
184. Comité permanent de la Conférence Episcopale Nationale du Congo, *Message sur la situation sécuritaire dans le pays* (5 desembre 2012), 11.
185. Cf. Plató, *Gorgias*, 465.
186. Benet XVI, *Discurs a la Cúria Romana* (21 desembre 2012): AAS 105 (2013), 51.
187. Cf. *Propositio* 14.
188. Cf. *Catecisme de l'Església catòlica*, 1910; Pontifici Consell «Justícia i Pau», *Compendi de la Doctrina Social de l'Església*, 168.
189. Cf. *Propositio* 54.
190. Joan Pau II, Carta enc. *Fides et ratio* (14 setembre 1998), 88: AAS 91 (1999), 74.
191. Sant Tomàs d'Aquino, *Summa contra Gentiles*, I, VII; cf. Joan Pau II, Carta enc. *Fides et ratio* (14 setembre 1998), 43: AAS 91 (1999), 39.
192. Conc. Ecum. Vat. II, Decreto *Unitatis redintegratio*, sobre l'ecumenisme, 4.

193. Cf. *Propositio* 52.
194. Catholic Bishops' Conference of Índia, Declaració final de la XXX Assemblea general: *The Church's Role for a Better India* (8 març 2012), 8.9.
195. Cf. *Propositio* 53.
196. Joan Pau II, Carta enc. *Redemptoris missio* (7 desembre 1990), 56: AAS 83 (1991), 304.
197. Cf. Benet XVI, *Discurs a la Cúria Romana* (21 desembre 2012): AAS 105 (2013), 51; Conc. Ecum. Vat. II, Decret *Ad gentes*, sobre l'activitat missionera de l'Església, 9; *Catecisme de l'Església catòlica*, 856.
198. Conc. Ecum. Vat. II, Const. dogm. *Lumen gentium*, sobre l'Església, 16.
199. Comissió Teològica Internacional, *El cristianisme i les religions* (1996), 72: *Ench. Vat.* 15, n. 1061.
200. *Ibid.*
201. Cf. *ibid.*, 81-87: *Ench. Vat.* 15, n. 1070-1076.
202. Cf. *Propositio* 16.
203. Benet XVI, Exhort. ap. postsinodal *Ecclesia in Medio Oriente* (14 setembre 2012), 26: AAS 104 (2012), 762.
204. *Propositio* 55.
205. Cf. *Propositio* 36.
206. Joan Pau II, Carta ap. *Novo Millennio ineunte* (6 gener 2001), 52: AAS 93 (2001), 304.
207. Cf. V M. Fernández, «Espiritualitat per a l'esperança activa». Acte d'obertura del I Congrés Nacional de Doctrina Social de l'Església, Rosario (Argentina), 2011: *UCActualidad* 142 (2011), 16.
208. Joan Pau II, Carta enc. *Redemptoris missio* (7 desembre 1990), 45: AAS 83 (1991), 292.
209. Benet XVI, Carta enc. *Deus caritas est* (25 desembre 2005), 16: AAS 98 (2006), 230.
210. *Ibid.*, 39: AAS 98 (2006), 250.
211. II Assemblea especial per a Europa del Sínode dels Bisbes, *Missatge final*, 1: *L'Osservatore Romano* (23 octubre 1999), 5.

212. Isaac de Stella, *Sermo* 51: *PL* 194, 1863.1865.
213. *Nican Mopohua*, 118-119.
214. Cf. Conc. Ecum. Vat. II, Const. dogm. *Lumen gentium*, sobre l'Església, cap. VIII, 52-69.
215. Joan Pau II, Carta enc. *Redemptoris Mater* (25 març 1987), 6: *AAS* 79 (1987), 366.
216. Cf. *Propositio* 58.
217. Joan Pau II, Carta enc. *Redemptoris Mater* (25 març 1987), 17: *AAS* 79 (1987), 381.